

Astianpesu 2010-luvulla – tapaustutkimus suomalaisista kotitalouksista

Helsingin yliopisto
Käyttäytymistieteellinen tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos
Kotitalousopettajan koulutus
Pro gradu -tutkielma
Kotitaloustiede
Huhtikuu 2016
Mari Sinisalo

Ohjaaja: Päivi Palojoki

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Käyttäytymistieteellinen		Laitos - Institution - Department Opettajankoulutuslaitos	
Tekijä - Författare – Author Mari Sinisalo			
Työn nimi - Arbetets titel Astianpesu 2010-luvulla – tapaustutkimus suomalaisista kotitalouksista			
Title Dishwashing at 2010's – case study in Finnish households			
Oppiaine - Läroämne – Subject Kotitaloustiede			
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Pro gradu -tutkielma / Päivi Palojoki		Aika - Datum - Month and year Huhtikuu 2016	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 67s + 3 liitettä
Tiivistelmä - Referat – Abstract			
<p><i>Tavoitteet.</i> Tässä tutkimuksessa tarkastellaan astianpesua suomalaisissa kotitalouksissa 2010-luvulla: yksilöllisiä merkityksiä, astianpesun siisteystottumuksia ja ympäristöä huomioivia käytäntöjä. Tutkimuksen ongelmanasettelu tehtiin monitieteisen kirjallisuuskatsauksen pohjalta. Aallon kotisiivouksen siisteyskäsitteiden avulla aineistosta pyrittiin hahmottamaan astianpesun siisteystottumuksia. Hallmanin käsitys kotitaloustyöstä inhimillisenä vuorovaikutuksena sekä katsaus suomalaisen astianpesun rationalisoinnin historiaan ohjasivat kysymysten. Tavoitteena on hankkia tietoa siitä, millaisin menetelmin astiat pestään tutkimukseen osallistuneissa kotitalouksissa, millainen merkitys astianpesulla on kotitaloustyönä ja millaisia siisteystottumuksia tutkimushenkilöt tuovat esille, liittyen astianpesuun. Aiempien tutkimusten perusteella astianpesu on tärkeä päivittäinen kotitaloustyö, joka on keventynyt rationalisointityön ja koneellistumisen myötä, mutta hygienian suhteen vaatimustaso on noussut.</p> <p><i>Menetelmät.</i> Tutkimukseen osallistuneet kotitaloudet olivat kaikki Uudenmaan alueelta. Aineisto kerättiin teemahaastatteluilla ja haastattelut tehtiin tutkimushenkilöiden kotona. Haastattelut litteroitiin tekstimuotoon teemoittelua ja tyypittelyä varten. Kotitalouksien aikuiset jäsenet haastateltiin. Kotitalouksia oli yhteensä kahdeksan ja niiden jäsenmäärä vaihteli. Haastateltavia oli yhteensä 14 kappaletta.</p> <p><i>Tulokset ja johtopäätökset.</i> Kaikissa kotitalouksissa noudatettiin korkeaa hygieniää astianpesun suhteen: astianpesu osoittautui tärkeäksi ja päivittäiseksi työksi, jonka lopputuloksesta ei haluttu tinkiä. Konepesijät pesivät pääasiassa koneella ja astianpesupöydälle kertyi astioita odottamaan pesua. Rutinoituneet käsinpesijät pesivät astiat käsin ja mahdollisimman pian käytön jälkeen. Puhtaus oli ensisijainen tavoite, jonka ehdoilla ekologisista valintoja toteutettiin: vedensäästöä ja ympäristömerkittyjen astianpesuaineiden käyttöä. Astianpesukoneen koettiin helpottavan ja nopeuttavan työtä. Johtopäätöksenä voi todeta, että astianpesu on tärkeä päivittäinen toiminto, joka halutaan tehdä sujuvasti ja hyvillä välineillä. Tutkimuksen tulosten perusteella voisi hahmottaa uutta tutkimussuunnitelmaa, jossa tarkasteltaisiin kotitalouksien astianpesua laajemmin esimerkiksi veden- ja energiankulutuksen näkökulmasta.</p>			
Avainsanat – Nyckelord Kotitaloustyö, astianpesu, siisteys, rationalisointi, kotitaloustyön merkitys			
Keywords Household work, dish washing, tidiness; rationalization, meaning of household work			
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto, keskustakampuksen kirjasto			
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information			

Tiedekunta - Fakultet – Faculty Behavioural Sciences		Laitos - Institution - Department Teacher Education	
Tekijä - Författare – Author Mari Sinisalo			
Työn nimi - Arbetets titel Astianpesu 2010-luvulla – tapaustutkimus suomalaisista kotitalouksista			
Title Dishwashing at 2010's – case study in Finnish households			
Oppiaine - Läroämne – Subject Home Economics			
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Master's Thesis / Päivi Palojoki		Aika - Datum - Month and year April 2016	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 67 pp. + 3 appendices
<p>Tiivistelmä - Referat – Abstract</p> <p><i>Aims.</i> This study focuses on dishwashing in Finnish households in the 2010s: more specifically by reviewing individual meanings, tidiness habits associated with dishwashing and environmentally sustainable practices. The research problem statement was defined based on a multi-disciplinary literature review. Hallman's perception of housework as a human interaction and a historic review of rationalization of Finnish dishwashing guided the structuring of research questions. Dishwashing related tidiness habits were sought to contextualize from the study data using Aalto's perception of tidiness. The aim of the study was to collect information on dishwashing activities in participating households, define importance of dishwashing as housework and to note dishwashing related tidiness habits brought up by the participants. Previous studies indicate that dishwashing is considered as an important daily housework that has been relieved through rationalization of dishwashing and introduction of machinery, however, the standard of hygiene has increased.</p> <p><i>Methodology.</i> All participating households were located in Uusimaa region. Data was obtained by thematic interviews which were carried out at participants' home. Interviews were transcribed for classification into themes and types. Adult members of each household were interviewed. In total eight households with varying number of members were interviewed. In total 14 people were interviewed.</p> <p><i>Results and conclusions.</i> High level of dishwashing hygiene was observed at each household: dishwashing proved to be an important daily activity and its outcome is not to be compromised. Participants using a dishwasher mainly used the dishwasher and piled up some dishes in the sink waiting for washing. Participants who are routined manual washers washed the dishes manually and as soon as possible after use. Tidiness was the main driving force in ecological choices: water saving and the use of environmentally friendly washing liquids. Dishwasher was perceived to ease and speed up washing. In conclusion it can be said that dishwashing is considered being an important daily activity which is sought to be carried out smoothly using good equipment. Based on the results a new research problem statement could be designed focusing on water and energy consumption of dishwashing in households.</p>			
Avainsanat – Nyckelord Kotitaloustyö, astianpesu, siisteys, rationalisointi, kotitaloustyön merkitys			
Keywords Household work; dishwashing; tidiness; rationalization; meaning of household work			
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited City Centre Campus Library			
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information			

Sisällys

1	JOHDANTO	1
2	KOTITALOUKSIEN ARKI JA ASTIANPESU	4
2.1	Kotitalous käsitteenä eri tieteenaloilla	4
2.2	Kotitaloustyö sisältää monta osa-aluetta	5
2.3	Kotitalouden toiminta osana yhteiskuntaa	7
2.4	Astianpesuun vaikuttavia tekijöitä kotitalouksissa	9
2.4.1	Astianpesun rationalisointi	9
2.4.2	Kotitalouksien hygieniä kehittyi teknologisen kehityksen myötä	10
2.4.3	Astianpesun tärkeys kotitaloustoimintona	12
2.5	Astianpesussa pyritään poistamaan lika	12
2.5.1	Lika	12
2.5.2	Siisteyskäsitteet	15
2.5.3	Astianpesupöytä arjen hallinnan mittarina	16
3	TEKNOLOGIA JA KOTITALOUKSIEN TOIMINTA	18
3.1	Asumistoimintojen kehittyminen astianpesun kannalta	18
3.1.1	Keittiösuunnittelulla pyrittiin säästämään työtä	18
3.1.2	Kotien teknologisesta kehityksestä vesijohdon ja sähkön yleistymisen myötä	20
3.1.3	Kotitaloudet ovat mekanisoituneet	20
4	EKOLOGINEN NÄKÖKULMA ASTIANPESUSSA	22
4.1	Ekologinen keittiö on nykypäivää	22
4.2	Kotitalouksien käyttämästä vedestä tulee jätevettä	22
4.3	Astianpesuaineiden käyttö ja valinta ympäristönäkökulmasta	25
5	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	28
6	TUTKIMUSMENETELMÄT	30
6.1	Kotitaloustyön tutkimisesta	30
6.2	Aineiston keruu haastattelemalla	32
6.3	Aineiston analyysitavat	36
6.4	Teemoittelu ja tyypittely	38
7	TUTKIMUSTULOKSET JA NIIDEN TULKINTAA	40
7.1	Astianpesun yksilölliset merkitykset	40
7.2	Astianpesuun liittyvä työnjako ja työskentelyolosuhteet	43
7.3	Astianpesuun liittyvät ympäristöasenteet	49

7.4 Yhteenveto	53
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	57
9 LUOTETTAVUUS.....	60
10 POHDINTAA	63
LÄHTEET	65
LIITEET.....	68
Liite 1. Tiedoksi tutkimushenkilöille	
Liite 2. Haastattelurunko	
Liite 3. Tutkimukseen osallistuneet kotitaloudet ja niiden taustatietoa	

TAULUKOT

Taulukko 1. Kotityön sisältö. (Varjonen, 2005)	6
Taulukko 2. Teemat, alatutkimuskysymykset ja haastattelukysymykset.	36
Taulukko 3: Nimeä tämä taulukko.....	56

KUVIOT

Kuvio 1. Suomen kotitaloudet jäsenmäärän mukaan. (Tilastokeskus, 2012)	5
Kuvio 2. Jätevesien muodostuminen kotitaloudessa (Ymparisto.fi, 2014)	23
Kuvio 3. Suomen kotitalouksissa eri toiminnoista keskimäärin syntyvän jäteveden määrät henkeä kohden vuorokaudessa. (Pelto-Huikko, 2009)	25

LIITTEET

Liite 1. Tiedoksi tutkimushenkilöille	
Liite 2. Haastattelurunko	
Liite 3. Tutkimukseen osallistuneet kotitaloudet ja niiden taustatietoa	

1 Johdanto

Astianpesu on yksi kotitalouden töistä, johon liittyy jakamista ja sopimista, kun kyse on useamman kuin yhden hengen kotitalouksista. Astianpesijä tekee likaisen työn puhdistamalla ruoanlaittajan ja ruokailijoiden likaamat astiat ja välineet. Toteamukseen ”Mä voin tiskata” voi liittyä kiitollisuutta ruoanlaittajaa kohtaan ja ajatus siitä, että kun sinä olet nähnyt vaivaa valmistaksesi aterian, minä voin siivota syntyneen sotkun.

Työskennellessäni juhlapalveluyrityksen keittiössä, olen huomannut astianpesun olevan usein näkymätön ja toissijainen toiminto työjärjestyksessä verrattuna ruoanvalmistukseen. Kiireisessä työtahdissa ruoanvalmistus on usein ensisijaista, jotta asiakkaalle menevä tuote on ajoissa valmis toimitettavaksi. Myös peruskoulun kotitalouden oppitunneilla olen toisinaan huomannut oppilaiden suhtautuvan astianpesuun kielteisesti, omaa astianpesuvuoroa vältellään. Mutta, entä sitten kun puhtaat astiat loppuvat ja työtasot täyttyvät likaisista astioista? Kodeissa tapahtuvaa astianpesua harvemmin teetetään ulkopuolisilla, kuten esimerkiksi siivoukseen voidaan hankkia kodin ulkopuolista palkattua työvoimaa. Astianpesun suorittamiseksi tarvitaan siis työn suunnittelua, jotta päästään toivottuun lopputulokseen. Astioiden pesu ei tapahdu ”siinä sivussa” muiden kotitaloustöiden ohessa. Koneellinen astianpesukin vaatii ihmisen työpanoksen, teknologista osaamista sekä työn aloittamiseen ja lopettamiseen liittyviä toimia.

Kotitalouden toiminnassa lian ja puhtauden, kaaoksen ja järjestyksen välimaastossa tasapainottelu on osa arkea. Esineiden käyttöarvon palauttaminen ja erilaisten siisteyskäsitusten toteuttaminen ovat kiinteä osa arkisia askareita. Arkisemmin todettuna: kodeissa tiskataan ja se voi aiheuttaa niin hyvää mieltä kuin riitoja. Tai sitten se ei herätä mitään tunteita, vaan sujuu rutiinilla.

Keittiössä työskentelyn kannalta astianpesu on melko keskeinen toiminto. Puhtaiden astioiden loppuessa ruoanvalmistus hankaloituu. Likaiset astiat on hygieeninen riski. Perhetyöntekijät ovat jopa todenneet, että pinot pesemättömiä astioita tiskipöydällä voivat olla merkki siitä, että kodin arki on suistumassa kaaokseen (Fågel ym., 2011). Astianpesua voitaisiin verrata rikkinäiseen vetoketjuun, jonka olemassaolo huomataan

vasta kun se ei toimi. Toisinaan astianpesun tarpeellisuus huomataan vasta kun se on tekemättä. Tiskivuori tekee astianpesun tarpeen näkyväksi.

Tavoitteenani on siis tutkia kotitaloustyötä ja sen suorittamista kotitalouden jäsenten toimesta. Tarkemmin rajattuna tutkimuskohteena ovat astianpesuun liittyvät, merkitykset, työskentelyolosuhteet, siisteyskäsitykset, ympäristöasenteet ja astianpesuun työnjako. Kokonaisuuden kannalta on kuitenkin mielekästä käsitellä aihetta osana laajempaa näkökulmaa, kotitalouden toimintaa ja arkipäivän rakennetta. Kotitalouden yksittäistä osa-aluetta ei ole mielekästä irrottaa erilliseksi yksiköksi, vaan on tarpeellista tarkastella aihetta koko kotitalouden toiminnan kannalta (Korvela, 2003; Turkki, 1999). Tämä näkökulma huomioidaan tutkimusraportissa niiltä osin kuin se aineiston perusteella on mahdollista.

Kotitalouden toimintona astianpesu on osa ruokatalouden hoitoa. Itse työn luonne muistuttaa siivoamista, tavoitteena on palauttaa likaisen esineen käyttöarvo puhdistamalla se. Astianpesu voidaan suorittaa käsin tai koneellisesti eli astianpesukoneella. Vaikka valtaosa kotona tulevasta tiskistä voidaan pestä koneellisesti, usein kodeissa on myös astioita, joita ei voida tai haluta pestä astianpesukoneessa. Käsinpesu voi olla ainoa käytössä oleva tai rinnakkainen menetelmä koneellisen puhdistuksen lisäksi.

Likaisten astioiden puhdistamiseen tarvitaan aikaa, mekaanista työtä, sopiva lämpötila ja puhdistusainetta. Tekijän kannalta astianpesun tavoitteet ovat kenties melko yhtäläiset riippumatta siitä, kuka työtä tekee: astioissa oleva lika tulee saada pois. Siivoaminen voidaan tehdä siten, että lopputulos vastaa tekijän siisteyskäsitystä. Astianpesijöiden siisteyskäsityksiä ei ole tutkittu aiemmin. Voitaisiin olettaa, että astia on joko puhdas tai likainen, jolloin sitä voidaan joko käyttää tai sitä ei käytetä, ennen kuin se on pesty. Astianpesutapahtuman siisteyteen liittyy myös astianpesupöydän tai -altaan, pöytäpyyhkeen, astianpesuharjan ja astianpesukoneen siisteys ja puhtaus käytön jälkeen. Ovatko nämä siisteyskäsitykset yhteneväisiä vai onko kotitalouden jäsenten kesken eroja näiden toteuttamisessa ja siisteyden ylläpidossa?

Astianpesua on tutkinut aikaisemmin Arasalo (1996) pro gradu-tutkielmassaan ”Astianpesun rationalisointi suomalaisessa keittiössä vuodesta 1900 vuoteen 1970”, jossa hän luo laajan kuvauksen astianpesun kehittymisestä suomessa. Aineistona Arasalo on käyttänyt kirjallisia lähteitä: kotitalousalan lehtiä ja kotitalouden tutkimuslaitosten

julkaisuja, sekä Museoviraston keruuaineistoa vuodelta 1966 astioitten puhtaanapidosta. Tutkimuksen keskeinen tulos on se, että astianpesutyö keventyi hänen kuvaamallaan ajanjaksolla vuodesta 1900 vuoteen 1970, sillä tuolloin useisiin koteihin saatiin vesijohto, astiankuivauskaappi ja astianpesun kehittämiseksi tehtiin laajaa rationalisointityötä. Työ keventyi merkittävästi, se voitiin suorittaa itsenäisesti ja haluttuna ajankohtana. Vaatimustaso hygienian osalta kuitenkin nousi ja tämä nosti työn määrää astianpesu saralla. (Arasalo, 1996)

Arasalon (1996) pro gradu -tutkielma on ansiokas ja sisällöltään kiinnostava. Itse aion tarttua astianpesuun nykyaikana: millainen kuva astianpesusta voidaan luoda asettamieni tutkimuskysymysten pohjalta ja tutkimukseen osallistuneiden kotitalouksien jäsenten vastausten perusteella? Vuosikymmeniä sitten tehty rationalisointityö on vaikuttanut siihen, kuinka astiapesua toteutetaan kotitalouksissa nykyaikana. Tämän tutkimuksen perimmäinen kiinnostuksen kohde on ilmiön nykytila, jota taustoitetaan ensin tarkastelemalla jo olemassa olevaa tietoa astianpesusta.

Tämän tutkielman kirjallisuussosiossa tehdään lyhyt katsaus astianpesun kehitykseen suomalaisissa kotitalouksissa 1800-luvun lopusta 2000-luvulle. Aineistona käytetään kirjallisia lähteitä, joiden avulla luodaan kuvaa siitä millaisissa olosuhteissa astioita on pesty suomalaisissa kotitalouksissa ja mitkä tekijät ovat vaikuttaneet astianpesun kehittymiseen. Kotitaloustyön rationalisointi, asumisolojen muutokset sekä kotien teknologinen kehitys ovat vaikuttaneet astianpesuolosuhteiden kehittymiseen kotitalouksien lähihistoriassa. Kotitöiden jakautuminen perheenjäsenten kesken on muuttunut vuosikymmenten kuluessa naisten aseman muuttuessa ja kotitalouksien teknologisen kehityksen myötä.

2 Kotitalouksien arki ja astianpesu

Kotitalous on laaja käsite, joka on niin lähellä meitä, että sen merkitys vaatii täsmentämistä. Tartun siis kotitalouteen käsitteenä tämän tutkimuksen kannalta. Aikaisempi tutkimus kotitaloustyön ja astianpesun osalta pohjustavat tutkimusasetelmaa. Kotitaloustyön rationalisointi ja teknologinen kehitys ovat vaikuttaneet kotitaloustyön tekemiseen. Astianpesu on arkista työtä, jota toteutamme kodeissamme. Astianpesu sisältää monta osa-aluetta. Tämän tutkimuksen kannalta keskeiset osa-alueet: rationalisointi, hygienian kehittyminen ja astianpesun tärkeys kotitaloustoimintona esitellään seuraavissa luvuissa.

2.1 Kotitalous käsitteenä eri tieteenaloilla

Kotitalous -käsitteen määritelmä on hieman erilainen riippuen siitä, minkä alan kotitaloustutkimusta tehdään: tilasto-, yhteiskunta- vai kotitaloustieteellistä. Tilastokeskuksen mukaan kotitalouden muodostavat kaikki ne henkilöt, jotka asuvat ja ruokailevat yhdessä tai jotka muuten käyttävät yhdessä tulojaan. (Tilastokeskus, 2015.)

Hallman (1988) puolestaan määrittelee kotitalouden seuraavasti:

”Kotitalous on yhden tai useamman ihmisen muodostama yksikkö, jonka tavoitteena on yksikön jäsenten fyysisten, sosiaalisten ja henkisten tarpeiden tyydyttäminen. Kotitalouden voi muodostaa perhe tai yksi ihminen. Kotitalouden toimintaa ohjaavat omaksutut arvot ja asenteet. Kun kotitalouden muodostaa useampi kuin yksi ihminen, toiminnan kannalta keskeistä on keskinäinen vuorovaikutus, kommunikaatio, joka koskee kotitalouden toimintaa, voimavarojen käyttöä, tavoitteiden asettamista sekä töiden toteuttamista.” (Hallman, 1988.)

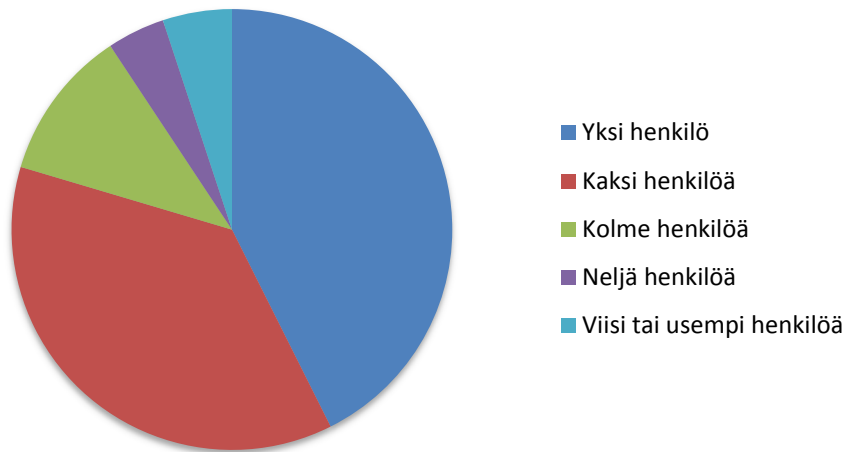
Hallmanin näkökulma on kotitaloustieteellinen, se korostaa kotitalouden toiminnan inhimillisiä ulottuvuuksia ja subjektiivista näkökulmaa. Ihmisten välinen arkinen vuorovaikutus otetaan huomioon.

Lähes jokainen meistä elää kotitaloudessa. Tilastokeskuksen mukaan

”Kotitaloudessa on yksi tai useampia jäseniä. Kotitalousväestön ulkopuolelle jäävät pysyvästi ulkomailla asuvat ja laitospöestö (esimerkiksi pitkäaikaisesti vanhainkodeissa, hoitolaitoksissa, vankiloissa tai sairaaloissa asuvat)” (Tilastokeskus, 2015).

Suomessa kotitaloudet ovat erilaisia ja jäsenten lukumäärä vaihtelee (Kuvio 1. Suomen kotitaloudet jäsenmäärän mukaan. (Tilastokeskus, 2012). Vuonna 2012 eniten oli yhden hengen kotitalouksia (40,3 %), yli kolmanneksessa suomalaisista kotitalouksista (35 %)

oli kaksi jäsentä, joka kymmenes kotitalous oli kolmen jäsenen kotitalous (10,5 %). Neljän hengen kotitalouksia oli alle kymmenen prosenttia (9,4 %). Kotitaloudet, joissa jäseniä oli viisi tai enemmän olivat selkeä vähemmistö alle viiden prosentin osuudella (4,8 %) (Tilastokeskus, 2013).

Kuvio 1. Suomen kotitaloudet jäsenmäärän mukaan. (Tilastokeskus, 2012)

Tilastokeskuksen määritelmä kotitaloudesta on hyvä lähtökohta tutkimusasetelmaan. Hallmanin monipuolisempi ja syvällisempi käsitys auttaa hahmottamaan tutkimusongelmaa laajemmin myös kotitaloustyön tekemisen kannalta ja tuo mukanaan kotitalouden inhimillisiä ulottuvuuksia, kuten arvot ja asenteet. Tässä tutkimuksessa kotitalouden jäsenillä on aktiivinen rooli kotitaloustyön tekijöinä ja kotitalous on yksikkö, jonka sisällä tehdään päätöksiä, jotka palvelevat kotitalouden omia tarpeita.

2.2 Kotitaloustyö sisältää monta osa-aluetta

Kotitaloustyöllä voidaan tarkoittaa inhimillistä toimintaa, jota harjoitetaan kodiksi sanotussa tilassa ja jota tuo toiminta kodissa edellyttää tai aiheuttaa. Kotitaloustyötä tekevällä henkilöllä puolestaan tarkoitetaan henkilöä, jonka vastuulla on hänen kodissaan tapahtuva toiminta tai johon hän itse osallistuu. Toiminnalla puolestaan ymmärretään niitä toimintoja, jotka koskettavat yhtä tai useampaa yhteisön jäsentä ja heidän tarpeidensa tyydyttämistä. (Hallman, 1988, s. 24.) Tässä tutkimuksessa kotitalouksissa on yksi tai useampi jäsen, joten kotitalouden jäsenten toiminta koskettaa yhtä tai useampaa kotitalouden jäsentä ja hänen/heidän tarpeidensa tyydyttämistä.

Ajankäyttötutkimusten mukaan kotityöhön (Taulukko 1. Kotityön sisältö) kuuluu kotitaloustyötä (ruokataloustyöt, siivous, pyykinpesu), huoltotyötä (mm. remontit ja pihanhoito), muita kotitöitä (mm. asioiden järjestely, suunnittelu), lastenhoito, ostosten tekeminen, asiointi sekä kotitöihin liittyvät matkat. (Varjonen, 2005.)

Taulukko 1. Kotityön sisältö. (Varjonen, 2005)

Kotityö		
	Kotitaloustyö	ruokataloustyö
		siivous
		pyykinpesu
	huoltotyöt	remontit
		pihanhoito
	muita kotitöitä	asioiden järjestely
		suunnittelu
	lastenhoito	
	ostosten tekeminen	
	asiointi	
	kotitöihin liittyvät matkat	

Astianpesu ei näy edellä mainitussa jaottelussa ja se onkin osa ruokataloustöitä, jotka ovat osa laajempaa kokonaisuutta, tehtäviä joita kutsutaan kotitaloustyöksi. Tilastokeskuksen (2015) ajankäyttöä kuvaavassa kotitöiden jaottelussa astianpesu on mainittu: Ostokset ja asiointi, lastenhoito, ruoanlaitto, asunnon siivous, naapuriapu, järjestelytyöt, kahvin ja välipalan valmistus, astianpesu, vaatehuolto, puutarhan ja eläinten hoito, korjaus- ja rakennustyöt sekä lämmitystä ja vesihuolto. Astianpesu on sukupuolittunut työ ajankäytön suhteen: vuosina 2009-2010 miehet tekivät kotitaloustöitä 53 minuuttia vuorokaudessa (min/vrk), naiset 1 tunti 53 minuuttia vuorokaudessa. (Tilastokeskus, 2015b, s. 25.) Astianpesuun miehet käyttivät 4 min/vrk, naiset käyttivät 14 min/vrk. (Tilastokeskus, 2015b, s. 25)

Hallman tarkastelee kotitaloustyötä käsitteiden kautta, pohdiskellen teoreettisesti sen merkitystä yksilöille. Kotitaloustyön tutkimisen kannalta objektiivisuuden ja subjektiivisuuden tasapaino tutkimuksessa on tehtävä tutkijalle selväksi. Kotitaloutta ei voida tutkia laboratorio-olosuhteissa, vaan teoria ja käytäntö tasapainottelevat tutkimuksen teossa ja ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Tämän vuorovaikutuksen ja tutkijan oman tulkinnan pohjalta tutkimus tuottaa tuloksia, joilla voidaan kuvata kotitalouteen liittyviä inhimillisiä kokemuksia. (Hallman, 1988, s. 12–16, 23–24.)

Hallman onkin todennut, että merkityksen kokeminen on ihmisille suhteellista. Se, mikä toiselle on merkittävää ja arvokasta, ei välttämättä merkitse toiselle mitään. Vaikka merkitys -käsitteeseen liittyy subjektiivisuus ja relatiivisuus, tärkeinä ja arvokkaina pidetyt asiat ovat samassa kulttuuripiirissä eläville kuitenkin paljolti samat. (Hallman, 1988, s. 27.) Ihmisten kodeissaan tekemään kotitaloustyöhön liittyy aina merkityksiä, jotka eivät näy tilastoissa, joissa kuvataan esimerkiksi kotitalouksien ajankäyttöä ja kulutusta.

Kotitaloustyö –käsitteen teoreettinen tarkastelu antaa rakennuspalikoita, joiden pohjalta voin lähteä rakentamaan omaa tutkimussuunnitelmaani. Tavoitteena on vertailla tutkimusaineistoa aikaisempaan tietoon aiheesta. Tässä tutkimuksessa astianpesuun keskitytään osana kotitalouden toimintaa ja nimenomaan kotitaloustyönä. Nämä arkipäiväiset tapahtumat ja niiden merkitys yksilöille ovat tutkimukseni kohteita. Tämä näkökulma on tutkimusasetelmassa nimetty subjektiiviseksi näkökulmaksi, jonka avulla tarkastellaan tutkimushenkilöiden omakohtaisia kokemuksia. Tutkimuksen eri näkökulmiin, jotka vaikuttavat kysymyksenasetteluun, palaan myöhemmin luvussa 6.2.

2.3 Kotitalouden toiminta osana yhteiskuntaa

Kotitaloutta voidaan pitää yhteiskunnan perusyksikkönä, jonka sisällä tehdyt kulutuspäätökset, työnjako, kotitaloustyö ja hoivatyö vaikuttavat koko yhteiskunnan tasolla. Yksittäisten kotitalouksien toiminnalla voidaan siis katsoa olevan vaikutusta yhteiskuntaan laajemminkin.

”Koska kotitalous on usein usean henkilön, elementin, muodostama yksikkö, on jäsenten keskinäisellä vuorovaikutuksella merkitystä koko yksikön toiminnalle. Keskinäinen vuorovaikutus ilmenee kotitalouden resurssien muotoutumisena (esim. kommunikaatiotaidot henkisinä resursseina), toiminnan toteutuksessa (esim. työnjakona) sekä tavoitteiden määrittelyssä (tarpeiden yhteensovittamisena).” (Hallman, 1990, s. 27.)

Kotitalous olisikin mielekästä nähdä oppivana yksikkönä, jossa sisäisen palautemekanismin kautta toimintaa kehitetään haluttuun suuntaan. Sellaiseksi, että se palvelee juuri omaa kotitaloutta ja sen jäsenten tarpeita. Vuorovaikutustaidot, joiden avulla kotitalouden jäsenet kommunikoivat keskenään, ovat arjen hallinnan kannalta yhtä merkitykselliset, kuin tekniset työtaidot, joita kotitalouden arjen pyörittämiseen tarvitaan. Hallmanin (1990) kuvaus on osuva kotitalouden toimintaa laajemmin tarkasteltaessa. Haverinen (1996) esittää kotitalouden toiminnan tavoitteellisena prosessina, jossa

aineellinen ja inhimillinen vuorovaikutus kietoutuvat toisiinsa ja kotitalouden toiminta tapahtuu osana vallitsevaa kulttuuria ja siihen sisältyvää yhteiskunnallista toimintaa (Haverinen, 1996, s. 11).

Kotitaloudet ovat olemassa tyydyttääkseen sen jäsenten kulloisiakin tarpeita. Kotitalous ei toimi omavaltaisesti tyhjiössä, vaan se on vuorovaikutuksessa ympäröivän yhteiskunnan ja ympäristön kanssa. Nämä vaikuttavat siihen, millaisessa toimintakulttuurissa kotitalous toimii ja millaisia voimavaroja sillä on käytettävissään. Ympäröivät tekijät tulee siis ottaa huomioon, kun tarkastellaan yksittäisten kotitalouksien ja näiden jäsenten toimintaa. Yhteiskunta ja ympäristö jäävät tässä tutkimuksessa enemmänkin taustatekijöiden asemaan. Mielenkiinnon kohteena on kotitalouden toiminta rajatulta alueelta, kuitenkin siten, että konteksti, jossa kotitalous toimii pyritään huomioimaan. Näin saadut tulokset eivät jää irrallisiksi, vaan voidaan ankkuroida osaksi toimintaympäristöä.

Hallmanin näkökulma, joka korostaa kotitalouden toimintaa tekijän näkökulmasta, on tarpeellinen tarkasteltaessa astianpesua kotitaloustyönä. Kotitalouden jäsenillä on yksilöinä näkemyksiä ja kokemuksia kotitaloustöiden suorittamisesta. Näiden yhteen sovittaminen kotitalouden yhteiseksi toimintakulttuuriksi voidaan ajatella kehitysprosessiksi, jossa oppimista ja suunnittelua valvomalla muodostuu palautemekanismit. Tämä ohjaa koko kotitalouden toimintaa. (Hallman, 1990, s. 26.)

Kotitalouden toiminta sisältää rutiineita, mutta rutiineita ei kannata pitää yllä vain tottumuksen vuoksi, vaan siksi, että ne helpottavat kotitalouden toimintaa. Kotitalouden jäsenillä on siis mahdollisuus muuttaa ja yhtenäistää tapaansa tehdä kotitaloustyötä yhteisellä oppimisprosessilla, jossa kotitalouden jäsenet antavat toisilleen palautetta. Voidaanko astianpesun alueelta löytää kotitalouden jäsenten tapojen yhdenmukaistamista ja yhteisen toimintakulttuurin luomista? Tällainen osoittaisi kotitalouden jäsenten tahtoa toimia pitkäjänteisesti yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

2.4 Astianpesuun vaikuttavia tekijöitä kotitalouksissa

2.4.1 Astianpesun rationalisointi

Seuraavassa käsitellään astianpesua kotitalouksissa eri osa-alueineen, nimenomaan kotitalouksien toiminnan kannalta. Kuvailen tiloja, välineitä ja laitteita, jotka ovat osatekijöinä kotitalouksissa tehtävässä astianpesussa. Astianpesu on aktiivista suunnittelua ja tekemistä vaativa prosessi, johon vaikuttaa monta erilaista tekijää. Näiden tekijöiden yhteistuloksena likaiset astiat saadaan puhtaiksi ja niiden käyttöarvo palautuu. Kotitalouksissa astianpesuun tarvittavat työtilat, -välineet ja -menetelmät ovat olleet tietoisien ja pitkäjänteisen kehitystyön kohteena. Tämä rationalisointi on vaikuttanut siihen, millaisiksi astianpesuolosuhteet ovat kehittyneet suomalaisissa kotitalouksissa.

Astianpesu kuuluu ruokatalouden tehtäviin kotitaloudessa. Ruoanvalmistus- ja ruokailuastiat pestään käsin ja/tai koneellisesti. Astianpesupaikka on yleensä sijoitettu keittiön yhteyteen. Keittiön koko ja se miten eri toiminnoille suunnitellut työpisteet on sijoitettu keittiöön vaikuttavat siihen, kuinka kriittinen toiminto astioiden pesu on keittiön käytettävyyden kannalta. Keittiöön, jossa on paljon työtasoja ja tilava astianpesupöytä, voi kerätä paljonkin likaisia astioita ja työskentely keittiössä voi silti jatkua normaalisti. Pienemmässä keittiössä runsas määrä likaisia astioita voi viedä niin paljon tilaa, että keittiössä työskentely vaikeutuu.

Työtehoseuran (1965) pitkäjänteinen tutkimustyö astianpesun rationalisoimiseksi on kohdistunut astianpesun eri tekijöihin. Astianpesu mainitaan päivittäin toistuvana rutiiniluontoisena työnä, joka kuuluu monien mielestä vain välttämättömänä pahana perheenemännän jo muutenkin työntäyteiseen päivään. Astiankuivauskaapista alkunsa saanut rationalisointi haluttiin ulottaa kokonaisvaltaisemmin astianpesutapahtumaan. Huomio kiinnitettiin aikansa uusien keksintöjen: astiankuivauskaapin ja ruostumattomasta teräksestä valmistetun tiskipöydän, aikaa ja vaivaa vähentävään vaikutukseen. (Työtehoseuran kotitaloustiedote N:o 40, 1965.)

Astianpesu on siis koettu aikaa ja vaivaa vaativana kotitaloustyönä, jonka helpottamiseksi on pyritty löytämään keinoja. Astianpesuun liittyvä rationalisointityö aloitettiin aikoinaan, koska haluttiin keventää perheenemäntien työtä ja vähentää siihen kulutettua aikaa. Rationalisointityö on perusteltu työntutkimuksesta saaduilla tuloksilla ja

astianpesuun liittyvien kalusteiden suunnittelun lähtökohtana ovat olleet käytännöllisyys, ajansäästö ja ergonomia. Tässä tutkimuksessa rationalisointi huomioidaan lähinnä tutkimusasetelmassa, siinä kuinka nykyiset astianpesuolosuhteet ovat kehittyneet.

2.4.2 Kotitalouksien hygienia kehittyi teknologisen kehityksen myötä

Kotitalouksien keittiöiden hygienia alkoi kehittyä kun keittiöihin saatiin juokseva vesi. Keittiöiden kalustus muuttui, kun niihin hankittiin erillisiä tiskipöytiä. Tulevaisuuden kannalta on esitetty myös skenaarioita, joiden mukaan tiskaus tulisi olemaan historiaa ja ihmiset siirtyvät käyttämään kertakäyttöastioita. Astianpesukoneiden yleistymisen on muuttanut kotitalouksien astianpesumenetelmiä. (Mielke, 2004, s. 32–33.)

Kotitalouksien teknistymisen alkuaikoina erillinen pöytä, joka on suunniteltu nimenomaan astioiden pesua varten, oli uusi keksintö. Ensimmäiset astianpesuun tarkoitetut pöydät oli tehty puusta, niissä oli kansi, jonka alla oli kaksi allasta, joiden pohjissa olevista rei'istä pesuvesi voitiin laskea alla oleviin sankoihin. 1800-luvun lopulla oli myynnissä myös astianpesualtaita. Tuolloin altaita ei erikseen mainostettu huuhtelutarkoitukseen, vaikka astianpesuun tarkoitettuja puhdistusaineita oli markkinoilla. (Lepistö, 1994, s. 158–163.)

Ruostumaton pesupöytä oli seuraava askel astianpesupöydän kehityksessä. Ruostumaton levy pesupöydän pintamateriaalina oli 1960-luvulla kallis, mutta käytännöllinen ja pitkäkestoinen hankinta. (Työtehoseuran kotitaloustiedote N:o 2, 1962.) Astianpesupöydän käytännöllisyys ja helppohoitoisuus vähensi aikaa ja vaivaa, joka astianpesuun kului. Järkevät valinnat keittiökalusteiden suhteen auttoivat rationalisoimaan astianpesua kokonaisvaltaisemmin (Työtehoseuran kotitaloustiedote N:o 40, 1965.). Astianpesupöytä onkin nykykeittiöiden perusvaruste, jota ilman hygieenistä keittiötyöskentelyä on vaikea kuvitella.

Astianpesua helpottavista keittiökalusteista merkittävin lieneekin astiankuivauskaappi, jota pidetään suomalaisena keksintönä. Se on vuonna 1944 Työtehoseuran kotitalousosastolla kehitetty keksintö, joka kehitettiin kun nähtiin tarvetta rationalisoida astianpesua. Astianpesu kuormitti perheenemäntiä päivittäin. Astiankuivauskaappi paitsi säästi aikaa, se auttoi myös pitämään keittiön siistinä. (Teho-lehti N:o 6, 1955.) Astiat voitiin sekä kuivata, että säilyttää samassa kaapissa. Astianpesusta jäi näin pois yksi vaihe

eli astioiden käsin kuivaaminen. Astiankuivauskaappi on nykyään useimman suomalaiskeittiön perusvaruste, johon ei kuitenkaan kaikkialla maailmassa törmää (Markkola, 2010).

Vuonna 1958 astianpesukone esiteltiin vielä uutuutena: Tuolloin markkinoilla oli pöydälle asetettava astianpesukone sekä talouskonepöytä, joka soveltui pyykin- ja astianpesuun. Varsinaista ajansäästöä tuon aikaisilla koneilla ei vielä saavutettu, mutta astianpesutyöstä tuli kuitenkin hiukan helpompaa. (Teho-lehti N:o 12/1958. Koneellista astianpesua, 1958.) Malinin mukaan (2009) astianpesukone yleistyi hitaasti 1970-luvulla ja Suomen vanha asuntokanta on yksi syy astianpesukoneen hitaalle yleistymiselle. Keittiöt ovat pieniä ja vanhoja, joten niihin voi olla vaikea sijoittaa astianpesukonetta, koska se tarvitsee sähköä (16 A sulake), vettä ja viemärin. Nykyisin markkinoilla on erikokoisia sekä lattialle että komeroon sijoitettavia astianpesukoneita. Astianpesukone voidaan valita kotitalouden tarpeiden mukaan. Astianpesukoneissa on tapahtunut kehitystä äänieristyksissä ja korirakenteissa, sekä pesuohjelmia on eri käyttötarkoituksiin. (Malin, 2009, s. 38–39.)

Vuonna 2012 suomalaisista kotitalouksista yli puolet (64 %) omisti astianpesukoneen (Tilastokeskus, 2012 Kotitalouksien kulutus 2012). Tämän perusteella voidaan olettaa, että kotitalouksissa käytetään aikaa myös astioiden käsin pesemiseen, sillä kaikissa kotitalouksissa ei ole astianpesukonetta. Niissäkin kotitalouksissa, joissa astianpesukone on, jouduttaneen yleensä pesemään joitain astioita käsin, koska kaikki materiaalit ja astiat (mm. valurautaiset astiat, puuesineet, pienisuiset kaatimet ja pullot) eivät kestä astianpesukoneessa pesemistä tai puhdistu kunnolla. (Kettunen ym., 2000, s. 105.)

Kotitalouskoneet kehittyvät nopealla vauhdilla. Nykyään energiansäästö ja ympäristöasiat ovat erittäin tärkeitä kriteereitä kodinkoneiden kehityksessä ja valinnassa. Nykyiset koneet kuluttavat vähemmän sähköä ja vettä, verrattuna aikaisempiin malleihin. Laitteilla on usein energiamerkki, joka auttaa kuluttajaa valitsemaan vähemmän energiaa kuluttavia laitteita. Laskennallinen energiankulutus on kuitenkin vain suuntaa antava tieto: todelliseen energiankulutukseen vaikuttaa laitteen oikea sijoitus, käyttö ja huolto. Kotitalouskoneet tuottavat myös kosteutta, lämpöä, melua ja hajuja. Asunnossa tapahtuvia vesivahinkoja, homevaurioita ja tulipaloja voidaan estää hyvällä suunnittelulla ja rakentamisella. (Malin, 2009, s. 41–42.) Astianpesukoneiden käyttöä ympäristön näkökulmasta tarkastellaan myöhemmin luvussa 3.3.

2.4.3 Astianpesun tärkeys kotitaloustoimintona

Viime vuosina kuluttaja-asioissa on tapahtunut merkittäviä muutoksia. Mäntylän (2010) mukaan nämä muutokset liittyvät suuressa osin kodissa tehtäviin toimintoihin. Uudet näkökulmat ja toimintamallit, jotka heijastuvat kodin käsitteeseen, tilasovelluksiin, kalusteisiin ja esineisiin sekä kodissa käytettäviin palveluihin, ovat informaatioteknologian kehityksen mukanaan tuomia. Kotoa ollaan tietoverkkojen kautta vuorovaikutuksessa kodin ulkopuoliseen maailmaan. Aineeton toiminta ja mediankäyttö ovat uudempia kotitaloustoimintoja, jotka toistuvat päivittäin tuttujen rutiinien ohella. Arjenhallinnan perustaidot, kuten itsestä huolehtiminen, ruoanvalmistus, pyykinpesu ja kodin sisäinen vuorovaikutus, koetaan kuitenkin tärkeämpinä, kuin mediataidot. (Mäntylä, 2010, s. 3.)

Kotitaloustoimintoja tarkasteltaessa ne voidaan jakaa päivittäin, viikoittain, kuukausittain ja harvemmin tehtäviin. Astianpesu on tärkeiden viikoittaisten kotitaloustoimintojen joukossa, lapsiperheissä astianpesu on merkitsevästi tärkeämpi toiminto. (Mäntylä, 2010, s. 4-6,9,14.) Astianpesu on tärkeä ja tarpeellinen kotitaloustoiminto, jolla on merkitystä kotitalouksien jäsenten arjen hallinnassa. Kuinka tärkeänä tutkimukseen osallistuneet kokivat astianpesun? Tämä on myös tarpeellinen näkökulma, jolla tutkimushenkilöiden subjektiivinen ja henkilökohtainen näkemys saadaan esiin. Kotitaloustyön arvostus vaihtelee yksilöittäin.

2.5 Astianpesussa pyritään poistamaan lika

2.5.1 Lika

Astioiden pesu on toimintaa, jossa tavoitteena on puhtaat astiat. Seuraavaksi käsittelen astianpesun tekijöitä, jotka ovat melko huomaamattomia, mutta toisaalta kriittisiä astianpesun tarpeen toteutamisessa, halutun pesutuloksen saamisessa ja lopputuloksen arvioinnissa. Lähestymistapa on monitieteinen: määrittelen lian sekä pesutapahtuman kannalta että kulttuurisesta näkökulmasta, käsittelen siisteyskäsitteitä ja kuvailen astianpesuaineet, joiden avulla haluttu puhtaus saavutetaan.

Suomen Standardoimisliiton puhtausalan sanastossa lika määritellään seuraavasti: lika on pinnoiltaan erilaisin puhdistusmenetelmin poistettavissa olevaa, pinnan käyttötarkoitusta

haittaava aine. Lika on peräisin luonnosta, ihmisestä ja ihmisen toiminnasta. Lika kiinnittyy pinnoille monin eri tavoin. (Heikkilä, 2010, s. 41.) Lika on seos, joka sisältää monia fysikaalisilta ja kemiallisilta ominaisuuksiltaan erilaisia aineita. Liassa on yleensä mukana sekä kiinteitä, että nestemäisiä ainesosia, jotka voivat olla vesiliukoisia tai veteen liukenemattomia. (Heikkilä, 2010, s. 45.) Astioihin kertynyt lika on ruokaa tai juomaa, joka on joutunut siihen ruonvalmistuksen tai ruokailun yhteydessä. Lian kemialliseen koostumukseen tai puhdistusprosessiin ei perehdytä tässä tutkimuksessa tarkemmin. Paremminkin totean, että kodeissa liataan astioita, jotka sitten puhdistetaan. Lika voidaan määritellä teknisin termein kuten edellä ja lian kemiallinen koostumus ja puhdistustapahtumaan vaikuttavien tekijöiden tutkiminen, sekä puhtauden määrittäminen ovat kiinnostavia ja tarpeellisia tutkimuskohteita hygienian kehittymisen kannalta. Tässä tutkimuksessa lika on toimintaa liikkeelle paneva tekijä, mutta ei varsinainen tutkimuskohde. On kuitenkin kiinnostavaa todeta, että lika voidaan kuvailla niin teknisestä kuin kulttuurisesta näkökulmasta. Kulttuurista ja filosofista näkökulmaa edustavat Airaksisen (2010) ja Douglasin (2000) näkökulmat, joita esittelen seuraavaksi.

”Lika on aivan eri asia kuin roska. Lialla on kaksoisluonne, koska se kuuluu sekä estetiikan että tieteen piiriin. Lika on rumaa kuten roska mutta myös epäpuhdasta, mahdollisesti bakteerien saastuttamaa ja vaarallista. Likaan liittyy todellakin vaaran ajatus ja siksi lika on poistettava siivoamalla ja siistimällä.” ”Oikea lika asuu pesemättömissä vaatteissa, ruokatahroissa, pölyssä ja jätteissä. Ne ovat vailla esteettistä, moraalista tai tieteellistä arvoa, ovat pahan pelkkää likaa josta pääsee eroon siivoamalla ja pesemällä. Siivous ja pesu määrittelevät lian. Lika on aina sidoksissa pesemiseen, siivoamiseen ja puhdistamiseen. Nämä ovat arvokkaita aktiviteetteja, koska lika on arvotonta. Lika on myös vaarallista, kuten sanoin, vaikkakaan ei välttämättä. Ei likainen auto ole vaarallinen, vaikka likaisilta lautasilta ei saa syödä bakteerien vuoksi. Vaara hiipii salakavalasti ihmisen maailmaan lian myötä.” (Airaksinen, 2010, s. 12–15.)

Airaksinen kuvaa kiinnostavasti sitä, kuinka suhtautumisemme likaan on muuttunut tieteellisen kehityksen ja valistuksen myötä. Puhtaus ja lika ovat toistensa vastakohtia. Puhtaudella on myös kaksi muotoa: likaisuus ja saastaisuus. Nimenomaan likaisuus on oikea termi tämän tutkimuksen kannalta, sillä se on arkinen ja käytännöllinen puhtauden vastakohta. Likaisuuteen puututaan siivoamalla ja puhdistamalla. Näin toimitaan, jotta edistettäisiin terveyttä ja hyvinvointia. Saastaisuus puolestaan on henkinen ja kulttuurinen kielteinen ominaisuus, joka on saanut rituaalisen muotonsa perinteen mukaisissa uskomuksissa. (Airaksinen, 2010, s. 35.) Likaisuuden välttäminen on siis niin syvällä toimintamalleissamme, että sitä ei tarvitse yleisellä tasolla lähteä tutkimaan. Länsimaisen yhteiskunnan voidaan todeta saavuttaneen tietty yhtenäinen hygieniakäsitys,

jota kotitalouksissa ylläpidetään. On yleinen käytäntö pestä astiat yhden käyttökerran jälkeen, poikkeavaa on olla pesemättä.

Douglasin kulttuurinen määritelmä lialle on seuraavanlainen:

”lika on perimmältään epäjärjestystä. Ehdotonta likaa ei ole olemassakaan: se on vain katsojan silmissä. Jos kartammekin likaa, emme tee sitä siksi, että pelkäisimme tai olisimme pyhän kauhun vallassa. Myöskään sairauskäsityksemme eivät selitä siivoamiseen tai lian välttämiseen liittyvää käyttäytymistapojemme kirjoa. Lika loukkaa järjestystä. Lian poistaminen ei ole negatiivinen teko, vaan positiivinen yritys järjestää ympäristöä.” ”Lian välttelyssä ei ole mitään pelonsekaista tai järjetöntä: se on luovaa toimintaa, yritys liittää muoto tarkoitukseen, tehdä kokemuksesta kokonaisuus” (Douglas, 2000, s. 47–48.)

Kotitaloustöistä monien tavoitteena on puhtauden ja järjestyksen ylläpitäminen. Tavoitteena puhtaus on toivottavaa ja kulttuurisesti hyväksyttyä. Likaa ja epäjärjestystä häpeilläään tai niiden olemassaolo pitää perustella erikseen syillä, jotka voidaan kulttuurisesti hyväksyä. Toki jo hygieenisen ja terveellisen elinympäristön yhteys on nykyään yleisesti ihmisten tiedossa ja iskostunut ajatusmalleihimme syvälle. Lika siis voi olla vaaraksi terveydellemme ja sisältää taudinaiheuttajia, joten siksi on järkevää nähdä vaivaa lian poistamiseksi.

1900-luvun porvariskodeissa siivoaminen ja puhdistaminen olivat piian työtä, jota saatettiin pitää saastaisena ja epämiellyttävänä. Sitten äidit alkoivat tehdä ennen palvelijoille kuuluneita kotitöitä. Lika pystyttiin selittämään tieteellisin termein ja tekniikka tarjosi välineitä, koneita ja kemikaaleja, joiden avulla lika voitiin poistaa. Airaksisen sanoin ”hygienia tieteellistyi” ja niin siivoojan kuin perheenäidin työ vaati osaamista ja tietoja, jotta saavutettiin puhtaus tekniikan tarjoamin apukeinoin. (Airaksinen, 2010, s. 55–56.) Edellä kuvattu vastaa melko hyvin nykypäivää: meillä on keinot ja välineet ylläpitää puhtautta teknologian ja kemiallisten aineiden välityksellä, kunhan vaan käytämme aikaa ja viitseliäisyyttä lian poistamiseksi. Tämä näkökulma myös tukee aiemmin mainitsemani Mäntylän (2010) kuvaamia kotitaloustaitoja. Nykyään tarvitaan syvällisempää osaamista ja tietoja kotitaloustyöhön, jotta osataan käyttää laitteita ja puhdistusaineita. Kuluttajalta vaaditaan monipuolisesti tietoja ja taitoja arkisiin askareisiin. Tiedonhakutaidot ovat osa taitavan kotitaloustaitajan osaamista. Kotitalouden osaaminen ei ole myöskään sukupuolittunutta, vaan kodin työt jakautuvat 2000-luvulla tasaisemmin sukupuolten kesken, verrattuna 1900-luvulla vallinneeseen työnjakoon.

Astioita ei pestä, jos niissä ei ole likaa. Likaista astiaa ei laiteta puhtaiden joukkoon astiakaappiin, vaan sen paikka on tiskialtaassa tai astianpesukoneessa. Puhtaiden ja likaisten astioiden erottelu on tapa, jota ei tarvitse erikseen opetella tai perustella, se on syvällä kulttuurissamme, jota hygieniakäsitys on muokannut. Hygieniavaatimukset ovat nousseet korkeammalle tasolle aikojen kuluessa. Nykyään astiat, astiastot ja kattaminen ovat osa ruokakulttuuriamme. Ruokailutilanteessa kattauksen visuaalinen ilme on osa nautintoa (Ruotsi, 2013, s. 6). Käytämme erilaisia astioita tarpeen mukaan ja myös silmäniloksi. Näin ollen likaisia astioitakin kertyy enemmän. Lian poistaminen ja järjestyksen vaaliminen ovat kotitalouden toiminnassa tavoitteita, joihin pyritään niin siivouksessa, pyykinpesussa kuin astianpesussa. Siisteyskäsitteemme ovat yksilöllisiä, mutta ne muokkautuvat myös vallitsevassa ajassa.

2.5.2 Siisteyskäsitteet

Astianpesuun liittyy puhtaus ja siisteys, joita tavoitellaan tehdyn työn lopputuloksena. Kotisiivouksen alueelta on Aalto (1996) on tutkinut aiemmin sitä, millaisia siivouskäytäntöjä ja siivoustavoitteita tutkimukseen osallistuneiden kotitalouksien jäsenillä on. Aallon tutkimuksessa aineisto käsiteltiin tilastollisin menetelmin, mitä tässä tutkimuksessa ei puolestaan tulla tekemään. Aallon tutkimuksen tuloksista ja muodostetuista käsitteistä on kuitenkin apua, kun analysoin aineistoani.

Tulosten perusteella Aalto jakoi siivouskäytännöt neljään eri luokkaan. Luokitteluperusteina olivat: milloin tai millaisissa tilanteissa siivotaan, mitkä tekijät siihen vaikuttavat, seurataanko siivoukseen liittyviä asioita ja pidetäänkö siivouksesta. Aalto nimesi muodostuneet siivouskäytännöt tuurisiivoukseksi, siivousta vältteleväksi käytännöksi, rutiinisiivoukseksi ja siivousta kehittäväksi käytännöksi. (Aalto, 1996, s. 46.) Seuraavassa esittelen siivouskäytäntöjen tarkemmat kuvaukset.

- *Tuurisiivooja* siivoaa, kun on aikaa tai huvittaa siivota. Säännöllisyys ei kuulu tähän käytäntöön.
- *Siivousta välttelevässä käytännössä* pyritään siirtämään siivous mahdollisimman kauan ja samalla yritetään aktiivisesti keksiä keinoja siivoustarpeen vähentämiseksi. Siivous ei kiinnosta, eikä siivoamaan ryhdytä mielellään.
- *Rutiinisiivous* on huolellista tiettyinä siivouspäivinä siivoamista, oli sitten likaisen näköistä tai ei. Siivoaminen koetaan mieluisaksi, eikä mieliala tai aika vaikuta siivouksen perusteellisuuteen.

- *Siivousta kehittelevä käytännölle on tyypillistä, että seurataan siivousaineiden ja –välineiden kehittymistä sekä pyritään hankkimaan uusia tuotteita, jotta siivoaminen olisi helpompaa.*
(Aalto, 1996, s. 46–47.)

Edellä kuvatut siivouskäytännöt eivät suoranaisesti liity astianpesuun. Kuvaukset auttavat kuitenkin hahmottamaan sitä, millaisia astianpesukäytäntöjä ja puhtaustavoitteita kotitalouksissa tehtävällä astianpesulla voisi olla ja näiden perusteella voin luoda omia käsitteitä keräämäni aineiston pohjalta, vaikka aineisto ei ole yhtä laaja. Astianpesusta ei ole esittää samankaltaisia aikaisempia tutkimustuloksia, joissa yksilöiden käsitykset ja tavoitteet tulisivat yhtä hyvin esille. Tämän vuoksi hyödynnän kotisiivousta kuvaavia siisteyskäsitteitä. Tieteellisen tiedon yksi ominaisuus on kumuloituvuus ja aikaisempien tutkijoiden ansioiden tunnustaminen, joten siksi on perusteltua käyttää kotisiivoustutkimuksesta saatuja tuloksia myös muun kotitaloustyön tarkasteluun, jossa työn tavoitteena on puhtaus ja järjestys. Niin siivoukseen kuin astianpesuun kotitaloustyönä liittyy rutiineja tai rutiinittomuutta, jota jokainen yksilö toteuttaa tavallaan. Eri yksilöiden rutiinit astianpesussa, ovat tarkastelun kohteina. Voidaanko kotitalouden jäsenten astianpesukäytäntöjen todeta yhtenevän, risteävän tai törmäävän?

2.5.3 Astianpesupöytä arjen hallinnan mittarina

Airaksinen (2010) kuvaa melko kärjistetysti likaa ja sitä millaisia johtopäätöksiä liasta ihmisen elinympäristössä voidaan tehdä.

”Lika on rappion merkki ja kertoo välinpitämättömyydestä, kelvottomuudesta, osaamattomuudesta ja kaikkinaisesta huonoudesta elämän hallinnassa. Elämää on hallittava, ympäristö on otettava haltuun aivan tietyllä tavalla, toiminnan on oltava ennakoitavissa ja tulosten mitattavissa ja hyödynnettävissä. Eletään oikein ja hyvin. Silloin ei tuloksena ole jätettä, likaa, saastaa ja kuonaa. Tässä yhteydessä lika on merkki prosessien hallitsemattomuudesta ja kyvyttömyydestä säädellä niitä.” (Airaksinen 2010, s. 55–56.)

Elämä on hallinnassa, kun elämme siististi. Vaikka ajatus tuntuu melko julmalta yleistämiseltä, on siinä kuitenkin perää. Perheiden parissa työskennelleet sosiaalialan ammattilaiset ovat kiinnittäneet huomiota juuri siihen, että arki, joka ei ole kotitalouden jäsenten hallinnassa, vaan on päästetty kellumaan, näyttäytyy mm. likaisena kotina. Kotitalouden toiminnan tavoitteena on yksilöiden hyvinvointi, joka saavutetaan omalla tai yhteisellä toiminnalla. Puhtaus on keskeinen tekijä kodeissa. Kodin hallitsematon

kaaos, jolle ei oikein edes yritetä tehdä mitään, on usein merkki siitä, että kodin arki ei ole kotitalouden jäsenten hallinnassa (Fågel ym., 2011).

Arki on monen eri tieteenalan tutkimuskohde, mm. kasvatus-, kotitalous-, talous- ja yhteiskuntatieteilijät ovat tutkineet arkea monesta eri näkökulmasta. Arki voidaan kuvata ihmisten itsensä tuottamina tarinoina ja ajankäyttöä mittaavina tilastoina. (Jokinen, 2005; Korvela ym., 2014.) Monesti arki tuntuu pakenevan tai kaatuvan päälle ja sitä on mahdoton pilkkoa pieniin palasiin. Ne arkiset teot ja tavat, jotka toistuvat elämässämme eli rutiinit ovat kuitenkin ihmisen olemisen ja toiminnan kannalta kiinnostavia tutkimuskohteita. Kun tutkimuksen kohteena on kotitalouden toiminta ja kotitaloustyö, se sijoittuu lähes poikkeuksetta osaksi arkea, jossa asiat tapahtuvat ja tehdään. Tässä tutkimuksessa arkielämä ei ole suoranaisesti tutkimuskohde, mutta kotitalouksissa tapahtuva astianpesu on osa ihmisten arkielämää, joten tutkimusaineiston tapahtumat ovat yksi osa arkea. Arjen tapahtumien hahmottamisen kannalta on joskus tarpeen tarkastella yhtä osa-aluetta kerrallaan.

Miten astianpesupöydän puhtaus kuvaa arjen hallintaa? Siinä tapauksessa, että kotitaloudessa ei ruokailla pesua vaativista astioista eikä valmisteta ruokaa ollenkaan, ei astianpesupöydän puhtaus ole ongelma. Oikeastaan koko kaluste on tuolloin tarpeeton. Useimmissa kotitalouksissa kuitenkin ruokaillaan ja valmistetaan ruokaa, joten tiskiä myös syntyy. Keittiön ja kodin siisteyden ja puhtauden kannalta toimivat astianpesukäytännöt ovat oleellisia. Pöydällä lojuvat likaiset astiat saavat muuten siistin kodin näyttämään epäsiistiltä. Astianpesupöytä vaatii päivittäistä puhdistamista. Kodeissa, joissa nautitaan useampi ateria päivässä, astioita pestään ja astianpesupöytä puhdistetaan monta kertaa päivässä. Vaatii viitseliäisyyttä, järjestelmällisyyttä ja kotitalouden jäsenten keskinäistä työnjakoa, jotta kodin astiahuolto saadaan toimimaan toivotulla tavalla. Keittiön puhtauden ja käytettävyyden kannalta astioiden pesu on keskeinen työvaihe.

3 Teknologia ja kotitalouksien toiminta

Teknologinen kehitys ja teknologia ovat osa kotitalouden toimintaa. Teknologinen osaaminen on tärkeä kotitaloustaito maailmassa, jossa erilaiset laitteet ja sovellukset ovat osa elämää. Teknologia on mullistanut kommunikaation ja tiedonvälityksen, sekä vaikuttaa vahvasti siihen, miten kotitaloustöitä nykyään tehdään. Moderni asuntosuunnittelu, elementtirakentaminen sekä veden ja sähkön yleistyminen kotitalouksissa ovat muuttaneet kotitaloustyön luonnetta. Ihmisten käsin tekemän työn määrä on vähentynyt, ihmisellä on vahvempi rooli kotitaloustyön suunnittelijana ja valvojana, kun kone tekee mekaanisen työn esimerkiksi puhdistustapahtumassa.

3.1 Asumistoimintojen kehittyminen astianpesun kannalta

3.1.1 Keittiösuunnittelulla pyrittiin säästämään työtä

Suomalainen yhteiskunta, elämäntapa ja ihmisten elinolot ovat muuttuneet merkittävästi viimeisimmän sadan vuoden aikana. Tämän tutkimuksen kannalta oleellisia ovat jälleenrakennuksen ja kaupungistumisen aiheuttamat muutokset asumiseen, asuntojen materiaaleihin ja suunnitteluun astianpesutoimintojen kannalta. Vaikka tutkimus ei koske asuntosuunnittelua, jokapäiväinen toimintamme sijoittuu olemassa oleviin olosuhteisiin. On siis tarpeellista tarkastella lähihistoriassa tapahtunutta asumistoimintojen muutosta ja arvioida sen vaikutusta kotitaloustyön tekemiseen.

Seuraavaksi tarkastelen asumisessa, kotitalouden toiminnassa ja kodin teknologiassa tapahtuneita muutoksia. Olen rajannut aiheet astianpesun ja sen kehittymisen kannalta oleellisiin tekijöihin. Näin ollen keittiöt ja niiden muutokset ovat keskeisessä asemassa.

Malinin (2009) mukaan keittiösuunnittelu oli 1920–30 -luvulla tärkeä työalue suomalaisille kotitaloustieteilijöille ja naisarkkitehdeille. Suomalainen keittiösuunnittelu sai vaikutteita Ruotsista ja Amerikasta Työtehoseuran osastopäällikön Maiju Gebhardin opiskeltua Ruotsissa ja vierailtua usein Amerikassa. Yksi keittiösuunnittelun tavoitteista oli perheenemännän askelten säästäminen. 1940–50 -luvulla aikaa vievimpiä kotitaloustöitä olivat ruokataloustyöt, jotka suoritettiin pääosin keittiössä. Myös siivous, pyykinpesu ja silitys suoritettiin keittiössä. Näitä toimintoja tarkkailemalla ja

havainnoimalla mitä tarvikkeita tarvittiin, seurattiin perheenemännän kulkusuuntia ja -matkoja. Tehtyjen mittausten mukaan keittiössä keskeisimpiä asioita olivat: lieden ja vesipisteen sijoitus, astianpesupöytä, ruoanvalmistus- ja tarjoiluvälineiden sijoitus, ruoka-aineiden käyttö ja sijoitus, ruokien kylmäsäilytys ja ruokapöydän sijoitus. Samat perustoiminnot toistuvat nykyään keittiössä. (Malin, 2009, s. 33–34.) Tutkimukseen osallistuvien henkilöt kuvailevat omin sanoin astianpesun työskentelyolosuhteita ja arvioivat niiden toimivuutta.

Työtä säästävä näkökulma muodostui keittiösuunnittelun lähtökohdaksi. Sisutusratkaisu, säilytystilat ja työpöydät suunniteltiin työn sujumisen kannalta. Keskeisiä ominaisuuksia työn sujumisen kannalta olivat ergonomiaan liittyvät tekijät: työasento, työskentelykorkeudet, istuen työskentely, työpöytien ja seinäkaappien mitoitus. Työtehoseuran kotitalousosastolla kehitettiin tutkimustyön tuloksena keittiökalusteiden tyyppipiirustukset. Astiankuivauskaappi oli ensimmäinen keittiöhuonekalu, jolla säästettiin huomattavasti perheenemännän aikaa. Astiankuivauskaappi kehitettiin vuonna 1944 astianpesutyön rationalisoinnin tutkimuksen yhteydessä. Se vähensi astiankuivaustyön minimiinsä, samalla säästettiin pesu- ja mankeloimiskustannuksissa, kun astiankuivauspyyhkeiden tarve väheni. (Malin, 2009, s. 35; YLE, 2011.) Osataanko nykyään hyödyntää astiankuivauskaappia siten, kuin se on alun perin suunniteltu? Vai ovatko astianpesupöytä ja astiankuivauskaappi vähemmän tarpeellisia nykyään keittiöissä, joissa on astianpesukone aktiivisessa käytössä ja koneellinen astianpesu on pääasiallinen tapa pestä astiat?

Toimivan keittiön suunnittelussa huomioidaan Malinin mukaan ne vaatimukset, jotka erilaisten toimintojen toteuttaminen asettaa. Työtehoseuran suositusten mukaan keittiöön, jossa valmistetaan ruokaa, suunnitellaan seuraavat toiminnot: lämpimän ruoan valmistus, aamu-, väli- ja iltapalan valmistus, astianpesu ja jätehuolto, leipominen ja ruokailu. Peruslähtökohtana toimivalle keittiölle astianpesun kannalta on astiankuivauskaapin olemassaolo, jätewaunun sijoittaminen altaiden viereen ja astianpesukoneen sijoittaminen siten, että luukun aukeamissuunta huomioidaan ja koneen yhteyteen saadaan lasku- ja työskentelytilaa. Myös käyttäjän tarvitsema tila on otettava huomioon. Nämä ovat ergonomisia näkökulmia. (Malin ym., 2000, s. 33–34.) Astianpesun toiminnot ovat siis melko huomattava osa keittiösuunnittelua, jolla voidaan helpottaa arkisia askareita.

Huono suunnittelu hankaloittaa työskentelyä. Kokevatko kotitalouksien jäsenet, että heidän keittiönsä on suunniteltu siten, että astianpesu on helppo toteuttaa?

3.1.2 Kotien teknologisesta kehityksestä vesijohdon ja sähkön yleistymisen myötä

Erityisesti maaseudulla 1920–40 -luvulla juomavesi saatettiin hakea kaukaakin. Vedenkantaminen kuului naisten raskaimpiin tehtäviin. Vesijohdon ja likaviemärin saaminen asuinrakennuksiin nähtiin työtehon kannalta parhaana ratkaisuna. Vettä tarvittiin päivittäin juomavetenä, ruoanvalmistukseen, astioiden ja pyykin pesemiseen, siivoukseen ja henkilökohtaisen hygienian ylläpitämiseen. Sähkön, vesijohtojen ja viemäröinnin sekä betonin yleistymisen mahdollistivat asuntorakentamisessa uusien tuotantomenetelmien käyttämisen ja teolliseen tuotantoon siirtymisen. (Malin, 2009, s. 32.) Muuttoliike maalta kaupunkeihin vauhditti uusien asuntojen rakentamista. Sodanjälkeisenä aikana asuinpinta-ala henkeä kohden on kolminkertaistunut mukaan nykyiselle 34 neliömetrin tasolle. Kasvanut asumisväljyys toi lisätilaa asukkaille, mutta osa tästä koitui myös kodin teknologian hyödyksi: erilaiset kodinkoneet yleistyivät. Nykyään kodinkoneet ovat piiloutuneet näkymättömäksi, mutta olennaiseksi osaksi kulutuskulttuuria (Pantzar, 2000, s. 139–141). Kotien kehityksessä on tuskin nähtävissä paluuta menneeseen, vaan kodinkoneet tulevat helpottamaan arkeamme tulevaisuudessakin ja ovat tulleet jäädäkseen osaksi kotitalouden toimintaa.

3.1.3 Kotitaloudet ovat mekanisoituneet

Kotitaloudet ovat mekanisoituneet ja kotitaloudet omistavatkin nykyään enemmän laitteita kuin ennen. Muutokset elintavoissa, kuten työ- ja vapaa-ajan muutokset sekä ajansäästön tavoittelu, ovat johtaneet kotitalouksien suurempaan mekanisoitumiseen. Uudet tuotteet ja laitteet helpottavat päivittäisiä rutiineita ja ne omaksutaan osaksi päivittäisiä rutiineita. Ajan myötä tuotteista, jotka joskus koettiin ylellisyytenä, tuleeikin välttämättömyystarvikkeita. Näin on tapahtunut monien laitteiden, muun muassa tiskikoneen osalta. Astianpesukoneesta on tullut olennainen osa arkea ja kotitalouden toimintaa. (Moisio ym., 2008, s. 11.) Tilastokeskuksen (2016) mukaan astianpesukone on kestopavara, joka on yli puolessa suomalaisista kotitalouksista. Voidaan olettaa, että astianpesukoneella on huomattava vaikutus monen kotitalouden arjen pyörittämiseen ja työtaakkaa helpottava vaikutus.

Haverin (2009) mukaan teknologiasta ja siihen liittyvistä järjestelmistä on tullut tärkeä osa ja myös itsestään selvä osa ihmisten elämää. Eri teknologia-alojen osaamista hyödynnetään kotitalouksien arjessa ja ne vaikuttavat lukuisiin toimintoihin, kuten asumiseen, puhtaanapitoon, ruokatalouden hoitoon, viihtymiseen ja viestintään. Teknologia on mukana monissa arjen tilanteissa, joissa sen hyödyntämisellä pyritään ohjaamaan toimintaa ja tuottamaan toimivia ratkaisuja käytännön ongelmiin. Useimmiten ei tule edes ajatelleeksi, miten monessa tilanteessa teknologia on osallisena. (Haveri, 2009, s. 47.) Kotitalouksien astianpesutottumusten kannalta minua kiinnostaakin, onko tutkimukseen osallistuneiden kotitalouksien mielestä teknologia kiinteä arjen apuri?

4 Ekologinen näkökulma astianpesussa

4.1 Ekologinen keittiö on nykypäivää

Astianpesussa kuluu sähköä, vettä, pesuaineita ja aikaa. Ekologinen näkökulma on tarpeen myös astianpesussa, mutta huomioivatko kotitaloudet ympäristöä tottumuksissaan ja valinnoissaan astianpesun suhteen? Olen kiinnostunut selvittämään onko pesuaineiden valinnassa sekä veden- ja sähkökulutuksessa huomattavissa luonnonvarojen säästämiseen pyrkiviä tapoja toimia.

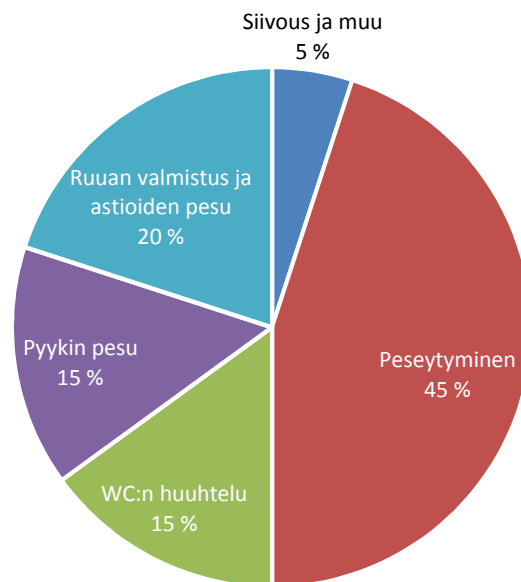
Ekologisessa keittiössä astioiden käsinpesu suoritetaan tulpallisissa altaissa ja astianpesukoneella pestään täysiä koneellisia. (Malin & Pehkonen, 2000, s. 33–34.) Ekologinen keittiö on siis suunniteltu siten, että siellä voidaan työskennellä esim. vettä ja sähköä säästäen. Ekologinen työskentely vaatii myös kotitaloustöiden tekijältä tietoja ja taitoja luonnonvarojen säästävästä työskentelystä, jolla voidaan tukea kestävä kehitystä. Millaisia ekologisia valintoja ihmisten astianpesutottumuksiin heidän mielestään liittyy?

Kestävän kehityksen periaatteiden mukaan tämänhetkisen hyvinvoinnin mahdollistava kulutus tulisi sovittaa sille tasolle, ettemme kuluta tulevien sukupolvien luonnonvaroja. Kestävää kehitystä voidaan mitata ekologisilla, sosiaalisilla, kulttuurisilla ja taloudellisilla mittareilla. (Cantell, 2004, s. 24–26; Ympäristöministeriö, 2013.) Erityisesti ekologinen näkökulma on noussut viime aikoina esille voimakkaasti, sillä maapallon asukkaat kuluttavat nykyään uusiutumattomia luonnonvaroja yli luonnon kantokyvyn. Kulutusyhteiskunnassa kotitaloudet ovat kuluttajina tekemineen valintoineen keskeisessä asemassa. Viime kädessä kotitaloudet ohjaavat omilla kulutusvalinnoillaan markkinoiden tarjontaa ja luonnonvarojen kulutusta, sillä teollisuus tuottaa hyödykkeitä ja palvelusektori palveluita asiakkaiden eli kotitalouksien tarpeisiin. Kotitalouksien aikaansaama kysyntä vaikuttaa markkinoiden tarjontaan. Myös ekologisesti kestävät valinnat ovat kotitalouksien päätettävissä, ainakin jossain määrin.

4.2 Kotitalouksien käyttämästä vedestä tulee jätevettä

Vesi on erittäin olennainen tekijä kotitalouksien päivittäisten ruokatalouden ja hygienian kannalta. Se miten vesi saadaan kotitalouksien käyttöön, on kehittynyt vuosikymmenten kuluessa. Kotitalouksien halutaan kiinnittävän huomiota vedenkäyttöön: niiden toivotaan

vähentävän ja välttävän turhaa vedenkulutusta (HSY, 2015). Suomessa makeasta talouskäyttöön sopivasta vedestä ei ole pulaa, mutta jätevesien puhdistaminen on energiaa vievä prosessi. Kotitalouden jäsenet voivat omalla toiminnallaan vaikuttaa siihen, kuinka paljon ja millaisia kemikaaleja sisältäviä jätevesiä jätevedenpuhdistamolle tulee. (Kuvio 2. Jätevesien muodostuminen kotitaloudessa.) Kotitalouksissa käytettävä vesimäärä vaihtelee välillä 50–250 litraa asukasta kohti vuorokaudessa. Keskimääräinen vedenkäyttö on vajaat 150 litraa asukasta kohti vuorokaudessa. Käytännössä kaikki asunnon sisällä käytettävä vesi muuttuu jätevedeksi ja vaatii käsittelyn ennen ympäristöön johtamista. (Ymparisto.fi, 2014.)

Kuvio 2. Jätevesien muodostuminen kotitaloudessa (muokattu Ymparisto.fi, 2014)

Kaikkea viemäriin päätyvää vettä kutsutaan jätevedeksi. Kotitalouksien jätevedet muodostuvat keittiössä ruoanlaiton ja astianpesun yhteydessä, peseytymisen yhteydessä sekä WC-jätteistä. Käyttämästämme hanavedestä 97–98 % eli keskimäärin 152 litraa/asukas vuorokaudessa päättyy jätevedeksi. (Pelto-Huikko, 2009.)

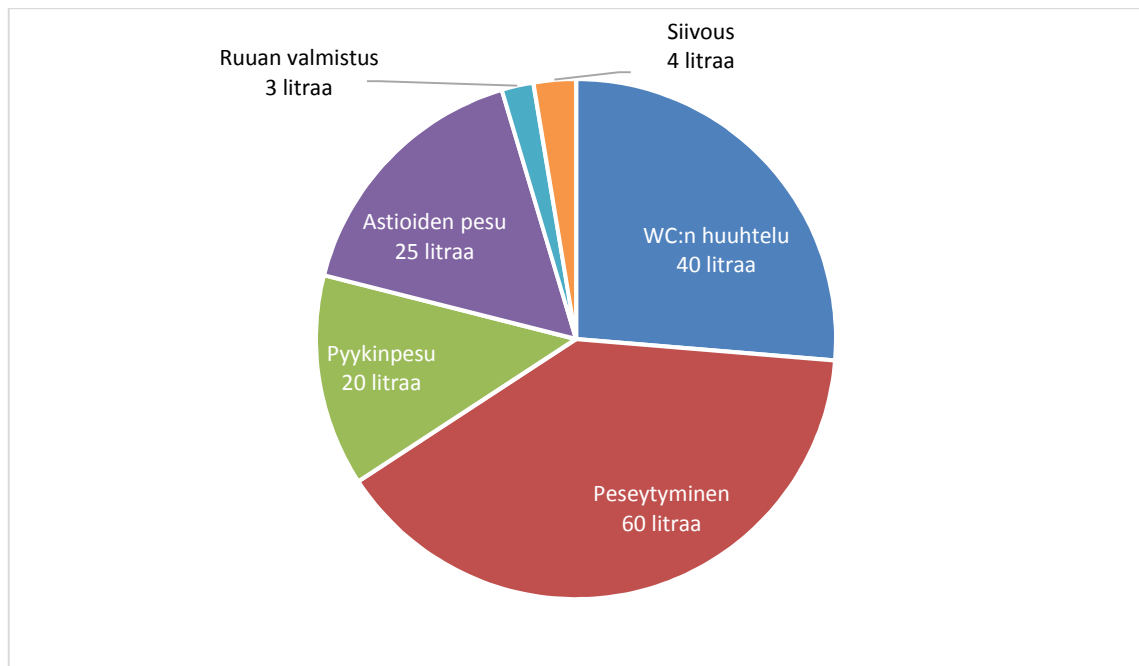
Tarkemman erittelyn mukaan voidaan arvioida, että ruoanvalmistukseen kuluu yksittäisessä kotitaloudessa päivittäin keskimäärin kolme litraa vettä. Astianpesuun kuluu 25 litraa vettä. (Kuvio 3. Suomen kotitalouksissa eri toiminnoista keskimäärin syntyvän jäteveden määrät henkeä kohden vuorokaudessa.) (Pelto-Huikko, 2009.) Luvut ovat keskimääräisiä arvioita, mutta antavat hyvin suuntaa siitä, että astianpesuun kuluu

huomattava määrä kotitalouksissa kulutetusta vedestä ja sillä voidaan katsoa olevan vaikutusta muodostuvan jäteveden määrään. Vuorokaudessa astianpesuun kuluu keskimäärin enemmän vettä kuin esimerkiksi pyykinpesuun.

Astianpesu onkin useimmissa kotitalouksissa päivittäinen toiminto, pyykkiä taas useimmissa kotitalouksissa ei pestäne päivittäin. Esimerkiksi Kuluttajaviraston tutkimuksessa, jossa 25–30 –vuotiailta aikuisilta kysyttiin mitä he tekevät kodeissaan päivittäin, astianpesu nousi päivittäisten toimintojen joukkoon 58 prosentilla (%) vastaajista, kun taas pyykinpesu päivittäinen toiminto 19 prosentilla vastaajista. Pyykinpesu oli viikoittaisten toimintojen kärjessä 72 prosentilla, astianpesun mainitsi viikoittaiseksi 40 prosenttia vastaajista. (Mäntylä, 2010, s. 10–11.) Astianpesua voidaan tämän tuloksen mukaan pitää usein toistuvana kotitaloustyönä. Astianpesun yhteydessä tapahtuvalla vedensäästämisellä voidaan olettaa olevan ympäristövaikutuksia.

Vedenkulutusta, astianpesun ja pyykinpesun toistumisen tiheyttä ei ole tarkoitus kuvata tässä tarkasti, vaan kuviot ovat suuntaa antavia ja niistä voidaan todeta, että astianpesuun kuluu huomattava määrä vettä päivittäin kotitalouksissa. Kotitaloudet voivat tehdä osansa ympäristönsuojelusta vaikuttamalla jätevesien mukana ympäristöön kulkeutuvien kemikaalien laatuun ja määrään. Astianpesussa vesi on olennainen tekijä, joten vedenkäyttö astianpesussa on osa tutkimusasetelmaa.

Vedenkäytön näkökulma on tässä tutkimuksessa sidottu kestävän kehityksen näkökulmaan. Vedenkulutuksellaan kotitaloudet voivat vaikuttaa ekologiseen jalanjälkeensä. Ympäristötietoiset kotitalouden jäsenet pyrkivät säästämään vettä ja pesuaineita astianpesussa. Sillä, millaisia tottumuksia astianpesun vedenkäytössä toteutetaan, voidaan olettaa myös olevan vaikutusta siihen, paljonko vettä kuluu ja paljonko sitä kulkee kotitalouksista jätevedenpuhdistamolle. Tämän tutkimuksen yhtenä tavoitteena onkin selvittää, kiinnittävätkö kotitalouksien jäsenet tietoisesti huomiota vedenkulutukseensa astianpesutapahtumassa. Jos näin on, osaavatko he kertoa tavoista, joilla he pyrkivät vähentämään vedenkulutustaan?

Kuvio 3. Suomen kotitalouksissa eri toiminnoista keskimäärin syntyvän jäteveden määrät henkeä kohden vuorokaudessa. (Muokattu, Peltö-Huikko, 2009)

4.3 Astianpesuaineiden käyttö ja valinta ympäristönäkökulmasta

Kotitalouksien käyttöön on sekä käsin- että koneelliseen pesuun tarkoitettuja astianpesuaineita. Tiskikoneiden tuleminen laajemmille markkinoille 1960-luvulla oli kehityssuunta, joka asetti uusia vaatimuksia astianpesuaineille. (Hauthal & Wagner, 2004, s. 160.) Käsinpesuaineet ovat neutraaleja pesuaineita ja niitä voidaan käyttää myös yleispuhdistukseen koville pinnoille. Astioiden koneelliseen pesuun tarkoitetut pesuaineet ovat emäksisempiä, jolloin ne irrottavat hankalaa likaa. Koneellisesti pestäessä pesutapahtumaan vaikuttavat aika, lämpötila, mekaniikka ja kemiallinen tapahtuma, käsin pestäessä mekaniikka vaikuttaa voimakkaammin kuin koneellisessa pesussa. (Aulanko, 2010, s. 28–29.)

Käsinpesussa astiat saadaan puhtaaksi tilkalla astianpesuainetta ja harjaamisella. Koneellisessa astianpesussa vesisuihku ja koneastianpesuaine puhdistavat astiat. Konetiskiaineet ovat erittäin emäksisiä puhdistusaineita. Koneellisessa pesussa mekaaninen puhdistaminen ei ole yhtä voimakasta kuin käsinpesussa, jolloin tarvitaan avuksi enemmän kemialla. Konetiskiaineissa on vedenpehmentäjiä, entsyymeitä, vaahdonestoaineita, kirkasteita ja valkaisuaineita. Olomuoto voi olla jauhemainen, tablettimainen tai nestemäinen. Annostelumäärä vaihtelee tuotteen mukaan. (Nysten,

2008, s. 130–131.) Käsitiskiaineilta vaaditaan monia ominaisuuksia. Niiden tulee puhdistaa tehokkaasti ja kuivua jättämättä jäämiä. Pesunesteen tulisi olla pienelläkin annostuksella rasvaa ja likaa voimakkaasti sitova. Vähäinen pesuaineen kulutus on kustannustehokasta ja ympäristöystävällistä. Varsinaisen pesutehon lisäksi käsitiskiaineiden ihoystävällisyys on erittäin tärkeä ominaisuus. (Hauthal & Wagner, 2004, s. 154.)

Astianpesuaineet ovat tärkeä osaa puhdistustapahtumaa. Tässä tutkimuksessa astianpesuaineiden valintaa ja käyttöä tarkastellaan ympäristönäkökulmasta: tunnistavatko kotitalouksien jäsenet astianpesuaineiden valintaperusteissaan tekijöitä, joilla on yhteys haluun vähentää ympäristökuormitusta.

Salo ja Lettenmeier (2006) ovat tutkineet astianpesukoneen käyttöikää luonnonvarojen kulutuksen kannalta. Laatimissaan skenaarioissa he tarkastelivat sitä, missä vaiheessa astianpesukoneen elinkaarta on sähkökulutuksen kannalta taloudellisempaa ostaa uusi, vähemmän sähköä kuluttava astianpesukone kuin jatkaa vanhan astianpesukoneen käyttöä. Tietyn ikäisten astianpesukoneiden kohdalla, kokonaisuuden kannalta uuden koneen valmistamiseen ja käyttämiseen kuluva sähkön määrä arvioidaan pienemmäksi kuin vanhan astianpesukoneen kuluttama sähkö. (Salo & Lettenmeier, 2006, s. 31–33.) Edellä esitellyn kaltainen selvitys, vaikkakin skenaarion kaltainen, kertoo siitä, että ympäristön kannalta kodinkoneiden oikea käyttö ja harkittu käyttöikä ovat merkityksellisiä. Uusiutumattomia luonnonvaroja voidaan säästää, kun huolehditaan kotona käytettävien laitteiden energiatehokkuudesta käyttämällä niitä oikein. Laitteiden oikeanlainen käyttö ja sijoittaminen vaikuttavat laitteen käyttöikään. (Moisio ym., 2008, s. 47.) Laitteen käyttöaikana kotitaloudet voivat säästää luonnonvaroja esimerkiksi astianpesukoneen kohdalla pesemällä täysiä astianpesukoneellisia ja käyttämällä alhaisempaa pesulämpötilaa. Kun astianpesukone puhdistetaan säännöllisesti ja huolletaan tarpeen mukaan, saavutetaan pidempi käyttöikä. Näin laite voidaan uusia, kun markkinoille on tullut energiatehokkaampi malli eikä sen mennessä rikki. Uusien tavaroiden tuottaminen tarpeeseen on ympäristön kannalta parempi, kuin että niitä joudutaan tuottamaan halujen tai huolimattomuuden aiheuttaman tarpeen tyydyttämiseksi. Tämä näkökulma ja hyödyllinen, kun kotitalouden tekevät kestopavarahankintoja. Sekä laitteen ostopäätös että käyttö voidaan tehdä siten, että uusiutumattomia luonnonvaroja säästyy ja päästään lähemmäksi kestävä kehityksen tavoitteita, niin ekologisesta kuin taloudellisesta

näkökulmasta tarkasteltuna. Pidetäänkö astianpesukoneesta hyvää huolta käyttöiän pidentämiseksi? Entä kiinnittävätkö kotitaloudet huomiota astianpesukoneen täyttöasteeseen käytettäessä konetta ja pesevät täysii koneellisia.

5 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen aiheena on kotitalouksissa tehtävä astianpesu, sekä siihen liittyvät ympäristöasenteet ja siisteyskäsitteet. Astianpesu on valikoitunut tutkimusaiheeksi oman mielenkiintoni ja omien arkikokemusteni perusteella. Se on päivittäinen, mutta jollain tapaa piilossa oleva kotitaloustyö, jota on myös tutkittu melko vähän. Kirjallisuuskatsauksessa pääpaino on astianpesun ja sen olosuhteiden kehittymisessä suomalaisissa kotitalouksissa, sillä näen sen vaikuttaneen siihen, millaista astianpesu on nykyään. Ekologinen näkökulma on esitelty suppeammin aiemman kirjallisuuden perusteella, mutta siitä voi löytyä kiinnostavia uusia näkökulmia aineiston perusteella.

Kokonaisuuden kannalta on kuitenkin mielekästä käsitellä aihetta osana laajempaa näkökulmaa. Tulosten tarkastelussa tulee huomioida myös kotitalouden toiminta suhteessa yhteiskuntaan ja ympäristöön laajemmin. Laajempi näkökulma toteutuu kirjallisuuskatsauksessa. Tutkimuksen aineisto kerätään siten, että yksittäisten kotitalouksien astianpesuun liittyvät tavat ja tottumukset saadaan esiin.

Tavoitteena on tarkastella lähemmin, miten astianpesun luonne on muuttunut suomalaisissa kotitalouksissa vuosikymmenten kuluessa ja vaihtuessa. Tämä tarkastelu luo tutkielman teoreettisen viitekehyksen, jonka pohjalta tutkimuskysymykset luodaan. Empiirisessä osiossa tarkastellaan astianpesua kotitaloustyönä nykypäivän kotitalouksissa. Astianpesun lopputulokseen liittyvät puhtauskäsitteet otetaan myös tarkastelun kohteeksi, niitä nousee esiin analyysivaiheessa.

Tutkimuksen pääkysymyksenä on: millaista astianpesu on tämän päivän Suomessa?

Tarkemmin tätä tarkastellaan alakysymysten avulla:

- Millaisia yksilöllisiä merkityksiä astianpesulla on yksilöille?
- Millaista astianpesu on kotitalouksissa työskentelyolosuhteiden ja työnjaon kannalta?
- Millaisia ympäristöasenteita yksilöillä on astianpesun suhteen?

Tutkimuskysymysten avulla tarkastelen asiaa kolmesta eri näkökulmasta, jotka tuodaan esille jo teoriaosiossa. Tutkimuskysymykset on muodostettu aiheesta aiemmin julkaistun kirjallisuuden perusteella. Jaottelun avulla aihetta tulee tarkasteltua monipuolisesti, mutta kuitenkin rajatulta alueelta.

Subjektiiivinen näkökulma tuo esille tutkimushenkilöiden henkilökohtaisia näkemyksiä astianpesusta, sen tarpeellisuudesta ja yksilöllisistä siisteyskäsitteistä. Rationaalinen näkökulma paneutuu astianpesuun osana arkipäivää ja työympäristöön, jossa astiat pestään sekä kotitalouden siisteyskäsitteisiin. Rationaalisella näkökulmalla pyritään saamaan tietoa myös niistä tekijöistä astiapesussa, joiden tietoisella kehittämisellä astianpesua haluttiin aikoinaan helpottaa. Ekologinen näkökulma on nykypäivänä tarpeellinen tarkastelukulma moneen asiaan. Kestävän elämäntavan tavoitteena on kestävä kehitys myös ympäristön kannalta ja niukkenevien luonnonvarojen jakaminen yhä kasvavan väestön kesken. Tällöin arkipäiväisten toimien kriittinen tarkastelu on tarpeen myös astianpesun osalta. Tutkimuksen näkökulmia tarkastellaan luvussa 6.2. (Taulukko 2. s. 30) tarkemmin.

6 Tutkimusmenetelmät

Työn tutkimiseen on monia tutkimusmenetelmiä. Kotitaloustyötä tutkittaessa voidaan soveltaa tutkimusongelman kannalta parhaita ja tutkijan valitsemia menetelmiä. Kotitaloustyötä tutkittaessa ollaan niin laajan aiheen äärellä, että tutkimuskohteen huolellinen rajaaminen, harkitut tutkimuskysymykset ja tutkittavaan osa-alueeseen sopivat tutkimusmenetelmät auttavat uuden tiedon muodostamisessa.

6.1 Kotitaloustyön tutkimisesta

Kotitaloustyötä ja siihen liittyviä tekijöitä voidaan lähestyä tutkimuksellisesta ja analyysoivasta näkökulmasta. Tutkittavan aiheen tarkastelu voidaan tehdä eri näkökulmista: kokonaisvaltaisesta, käyttäjäkeskeisestä, ympäristökeskeisestä, tuotokeskeisestä tai taloudellisesta. (Aulanko ym., 2010, s. 142–143.) Tutkimuksen näkökulma valikoituu siis tavoitteen mukaan, riippuen siitä millaista uutta tietoa tutkimuksen tuloksena on tarkoitus muodostaa. Tähän tutkimukseen olen valinnut kolme näkökulmaa, joista jokaisen avulla on saada erilaista. Subjektiiivinen (käyttäjäkeskeinen), rationaalinen (työtä kehittävä) ja ekologinen (ympäristöä huomioiva) näkökulma tuovat jokainen oman lisänsä tutkimusasetelmaan.

Kokonaisvaltaisessa tarkastelussa huomioidaan laaja-alaisesti niin yksilön kuin eri henkilöryhmien tarpeet suhteessa tuotteeseen ja ympäristöön. Tällöin painotetaan kokonaisuuden optimointia. Käyttäjäkeskeisessä näkökulmassa tutkimus kohdistetaan jokapäiväisen elämän kannalta tärkeisiin asioihin ja käyttäjän näkökulmasta. (Aulanko ym., 2010, s. 143.) Astianpesutapahtumassa on monia eri osatekijöitä. Itse työn tekijä, hänen toimintansa ja valintansa ovat kuitenkin keskeisessä roolissa työn suorittamisen kannalta. Tutkimuksen kirjallisuuskatsauksessa olen tarkastellut aihetta kokonaisvaltaisesti, mutta empiiristä osiota varten näkökulma tiivistyy käyttäjäkeskeiseksi. Tässä tutkimuksessa käyttäjinä ovat yksilöt.

”Työ siihen liittyvine tekijöineen on valtava asiakokonaisuus, jonka kimppuun ei ole syytä rynnätä suin päin. On pohdittava, minkälaista tietoa tarvitaan ja minkä verran. (Aulanko ym., 2010, s. 144)”

Tämä onkin huomioitava, kun tutkitaan kotitaloustyötä kotitaloustieteellisestä näkökulmasta. Mielekkään kokonaisuuden kannalta tutkimussuunnitelman tulee vastata kyseisen tutkimuksen tarpeita. Tutkimusaineiston keräämisen kannalta ja merkityksiä

tutkittaessa, tutkimushenkilöiden valinta samasta kulttuuripiiristä tuonee mielekkyyttä aineiston analyysin kannalta. Kun tutkimushenkilöillä on lähtökohtaisesti samankaltaiset näkemykset siitä, mitä kotitaloustyö pitää sisällään, voidaan aineistoa kerättyä luottaa siihen, että tutkimushenkilöiden antamat vastaukset käsittelevät niitä aihe-alueita, joita tutkija tarkoittaa. Yksilölliset merkitykset ja eroavaisuudet eivät ole ennustettavissa, mutta on tärkeää, että tutkija ja tutkimushenkilö ymmärtävät käsittelevänsä samaa ilmiötä. Seuraavaksi esittelen tässä tutkimuksessa käytettävät aineiston keruumenetelmät ja analysointitavat. Niiden avulla tulee vastata asetettuihin tutkimuskysymyksiin mahdollisimman laajasti.

Laadulliseen tutkimukseen liittyy ominaispiirteitä, jotka eroavat määrällisestä tutkimuksesta, jos näitä kahta tutkimustyyppiä ajatellaan toistensa vastakohtina. Määrällinen, tilastollinen, luonnontieteellisiä teorioita hypoteesien avulla vahvistava tai kumoava tutkimus on nähty aiemmin ainoana oikeana tapana tiedon tuottamiseen. Tämä kahtiajako ja vastakkainasettelu ovat kuitenkin jäämässä historiaan. Eri tutkimusmenetelmät ja tieteenfilosofian haarat täydentävät toisiaan, eivät taistele keskenään. Laadullinen tutkimus sellaisenaan on nykyään tunnustettua tutkimusta, sillä on ilmiöitä ja asioita, joiden tutkimisen kannalta kuvaileva ja määrittelevä ote on toimivampi, kuin määrien tai todennäköisyyksien taulukointi. Laadulliselle tutkimukselle tyypillistä on tutkimussuunnitelman muokkaaminen tutkimusaineiston keräämisen ja analysoinnin yhteydessä. Myös tutkijan rooli on usein subjektiivisempi verrattuna perinteiseen luonnontieteellisen laboratorio-olosuhteissa tapahtuvaan aineiston keruuseen. Subjektiivisuutta ei voida pitää ongelmana tutkimuksen luotettavuuden kannalta, silloin tutkijan rooli on selitetty selkeästi tutkimussuunnitelmassa ja tutkija reflektoi omia ennakko-oletuksiaan suhteessa tutkittavaan aiheeseen osana tutkimussuunnitelmaa. (Eskola & Suoranta, 1998, s. 13–33.) Tutkimusasetelman olen muodostanut tapaustutkimuksen menetelmin, tutkin yksittäisiä kotitalouksia, jotka kukin ovat oma tapauksensa. Tapaustutkimukselle tyypillistä on, että tapauksesta pyritään luomaan mahdollisimman kattava kuva ja konteksti, jossa tapaus on, tuodaan esille. Myös se, mitä ilmiötä tapaus edustaa on kerrottava. (Ronkainen, ym., 2011, s. 68-69) Tässä tutkimuksessa tutkimani ilmiö on astianpesu kotitalouksissa ja konteksti, jossa tätä ilmiötä tutkitaan on Suomi 2010-luvulla.

Tulosten tarkastelussa hyödynnän laadulliselle tutkimukselle tyypillistä piirrettä eli kirjoitan auki tutkijan roolin ja ennakko-oletukset aiheesta. Näin lukija saa tietoa siitä, millä perusteella olen päätenyt tekemiini ratkaisuihin. Kerätyn tutkimusaineiston laajuus ei myöskään palvele tilastollista tutkimusta, joten siksi pitäydyn laadullisissa menetelmissä. Analysoin aineiston ilmiön laadullisia piirteitä painottaen.

6.2 Aineiston keruu haastattelemalla

Haastattelu on eräänlaista keskustelua, joka tapahtuu tutkijan aloitteesta ja johdattamana.

”Yksinkertaisesti määriteltynä haastattelu on siis tilanne, jossa henkilö (haastattelija) esittää kysymyksiä toiselle henkilölle (haastateltava).” (Eskola & Suoranta, 1998, s. 85.)

Haastattelulle on myös ominaista suunnitelmallisuus ja haastatteluaineiston luottamuksellinen käsittely. Tässä esittelen vain tämän tutkimuksen kannalta olennaiset piirteet eli teemahaastattelun.

Teemahaastattelussa on valmiit haastatteluteemat, jotka käydään haastateltavan kanssa läpi. Kysymyksille ei ole kuitenkaan tarkkaa muotoa, järjestystä tai laajuutta, vaan ne vaihtelevat haastattelusta toiseen. (Eskola & Suoranta, 1998, s. 85–86) Teemahaastattelun avulla saadaan tietoa astianpesuun liittyvistä kokemuksista, merkityksistä ja mielipiteistä. Haastattelua varten on haastattelurunko (Liite 2.), jonka avulla käydään samat osa-alueet kaikkien haastateltavien kanssa läpi. Kukin haastateltava voi täydentää aihetta kertomalla myös vapaasti

Haastattelut pyritään tekemään tutkimushenkilöiden kotona, tämä on käytännöllistä myös astianpesupaikan havainnoimiseksi eli astianpesupaikka voidaan valokuvata samalla käynnillä, kun haastatellaan. Valokuvat eivät ole varsinaista tutkimusaineistoa, vaan ne ovat tutkijan muistin tukena. Tutussa ympäristössä haastattelu on luontevaa tutkimushenkilölle ja on haastattelulla on suurempi mahdollisuus onnistua (Aaltoila & Valli, 2010, s. 30). Tämän tutkimuksen kannalta on perusteltua toteuttaa haastattelut tutkimushenkilöiden kodeissa, sillä tutkimusaiheena on kotona tehtävä kotitaloustyö, joten paikka ja aihe liittyvät kiinteästi toisiinsa. Tarpeen mukaan tutkija voi vielä ottaa yhteyttä tutkimushenkilöihin haastattelun jälkeen, jos haastatteluaineistossa ilmenee puutteita tai tarve saada tutkittavilta lisää tietoa aiheesta.

Tähän tutkimukseen valittiin yhden, kahden, kolmen ja neljän hengen kotitalouksista. Koska tutkimuskohteena on astianpesu kotitalouksissa, en nähnyt tarvetta valita yhdenmukaista joukkoa, esimerkiksi jäsenten lukumäärän perusteella. Aineiston koko ei ole tilastollisessa mielessä kattava, joten painotan analyysissä ilmiön laadullisia piirteitä. Tällöin vaihtelevuus tutkimukseen osallistuvissa kotitalouksissa tuonee oman lisänsä tutkittavan ilmiön eli astianpesun tarkasteluun.

Halusin rajata astianpesua tutkimusaiheena siten, että siitä voisi tutkia myös kotitalouden sisäistä työnjakoa, jolloin on luontevaa, että samasta kotitaloudesta aikuiset jäsenet vastaavat samoihin omaa kotitaloutta koskeviin kysymyksiin. Lapsien tekemästä kotitaloustyöstä ei tällä kertaa kysytty, vaikka mukana on lapsiperheitäkin. Kotitalouden toiminta on sopimista ja sovittelua, joten siksi on tarpeellista tarkastella kotitalouden jäsenten näkemyksiä samasta aiheesta.

Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan aineiston tehtävä on tavalla tai toisella toimia tutkijan apuna rakennettaessa käsitteellistä ymmärrystä. He korostavat tätä laadullisen tutkimuksen piirrettä ja painottavat, että tarkoitus ei ole ainoastaan kertoa aineistosta, vaan pyrkiä rakentamaan siitä teoreettisesti kestäviä näkökulmia. Tutkimuksen kannalta tarpeeksi laajan aineiston kokoa ei voida tarkkaan määritellä etukäteen. Aineiston kylläntyminen eli saturaatio on saavutettu, kun uudet tapaukset eivät tuo enää esille mitään tutkimusongelman kannalta erityisen kiinnostavaa tai merkityksellistä. Tai toisaalta, aineistoa on riittävästi kun sitä analysoidaessa sieltä alkaa nousta esille kiinnostavia eroja, yhtäläisyyksiä tai teemoja. Tämän saavuttamiseksi tutkijalta vaaditaan huolellista perehtyneisyyttä tutkittavaan aiheeseen, jotta hän voi peilata aikaisempia teorioita ja kerättyä aineistoa kiinnostavien teoreettisten teemojen esiintuomiseksi. On tutkijan tutkimuskohtaisesti päätettävissä, milloin aineistoa on kerätty riittävästi kattamaan tutkimusongelma. (Eskola & Suoranta, 1998, s. 62–63)

Tutkimushaastatteluja varten valittiin kotitalouksia, joissa on astianpesukone. Haastateltavat valittiin harkinnanvaraisen otannan avulla. Otin yhteyttä tuttavieni tuttaviin yhteisöpalvelu Facebookin chat -toiminnon viestillä, jossa kerroin tutkimuksestani ja tiedustelin halukkuutta osallistumiseen. Päädyin tähän yhteydenottotapaan sen vaivattomuuden vuoksi: mahdolliset tutkimushenkilöt näkivät heti kuka ottaa yhteyttä ja pystyivät heti vastaamaan olivatko kiinnostuneita osallistumaan tutkimukseen. Henkilökohtainen viesti, joka luettiin yleensä heti

lähettämisen jälkeen, sai tutkimushenkilöt reagoimaan kysymykseen heti. Myös mahdollisten lisäkysymysten esittäminen oli vaivatonta. Kaikki tutkimukseen osallistuneet kotitaloudet olivat siis sellaisia, että olin tavannut ainakin yhden kotitalouden jäsenen joskus aiemmin yhteisten tuttavien kautta, mutta he eivät tienneet sen tarkemmin tutkimuksestani. Koin helpommaksi lähestyä ihmisiä tavoitteena haastatella heitä kotitalouden toiminnasta, kun oli jonkinlainen tapaaminen jo entuudestaan. Ajattelin, että ihmisten koteihin on helpompi päästä haastattelemaan ja kuvaamaan, kun he tietävät mihin tarkoitukseen tutkimusaineistoa tullaan käyttämään.

Haastattelut sovittiin, kun tutkimuksen tavoitteet ja tarkoitus oli selitetty tutkimushenkilöille ja he olivat myöntyneet haastateltaviksi. Kävin haastattelemassa kahdeksassa kotitaloudessa 29.1.-6.2.2016 välisenä aikana, jokaisessa kotitaloudessa erikseen sovittuna ajankohtana. Tutkimukseen osallistuneiden kotitalouksien jäsenet olivat iältään, koulutustaustaltaan ja monella tapaa myös elämäntavaltaan melko yhdenmukainen joukko, jonka jäsenet olivat 30-45 vuotiaita, korkeakoulutettuja ja työssäkäyviä tai hoitovapaalla olevia uudellamaalla asuvia aikuisia, pariskuntia ja lapsiperheitä (Liite 3.). Kaikissa kotitalouksissa tehtiin ruokaa itse ja ruoanlaitto oli mieluisaa. Kotitalouden aikuinen jäsen vastasi/aikuiset jäsenet vastasivat haastattelukysymyksiin kotitalouden astianpesutottumuksista (Liite 2.). Yhdessä kotitaloudessa tavoitin toisen aikuisen jäsenen, toinen vastasi kysymyksiin sähköpostitse. Äänitin haastattelut sekä älypuhelimien äänitysovelluksella että kannettavalla tietokoneella. Haastattelun aluksi kerroin tutkimushenkilöille tutkimuksen tarkoituksesta ja lupasin käsitellä aineistoa luottamuksellisesti. Tutkimukseen osallistuneiden henkilöllisyys ei tule esiin aineistosta (Liite 1.) Otin keittiön astianpesupisteistä valokuvia muistini tueksi ja pyysin lupaa niihin julkaisuluvan tutkimushenkilöiltä, jos ne havainnollistaisivat tutkimusaineistoa olennaisesti.

Haastattelukysymykset jakautuvat kolmeen pääteemaan, joiden mukaan myös tutkimuskysymykset on jaoteltu. Pääteemat ja samalla tutkimuksen näkökulmat ovat subjektiivinen eli tekijälähtöinen, rationaalinen eli työnjakoon ja -suorittamiseen paneutuva sekä ekologinen eli ympäristö- ja kestävä kehityksen teemat huomioiva näkökulma. Teemoja on vielä avattu alatutkimuskysymyksiin, joista aineiston keruuta varten tehdyt haastattelukysymykset muodostettiin. (Taulukko 2. Teemat, alatutkimuskysymykset ja haastattelukysymykset.) Käyttäjälähtöisyydellä tarkoitin

tarkemmin astianpesun tärkeyttä, merkitystä ja tarpeellisuutta kotitalouden jäsenten näkökulmasta sekä astianpesuun ja siisteyteen liittyviä tottumuksia. Rationaalisella näkökulmalla halusin saada tietoa siitä, kuinka astianpesu ajoitetaan arkisin ja millaiset työskentelyolosuhteet kotitalouksissa on astianpesuun. Kotitalouksien ympäristöasenteita tarkastelin keräämällä tietoa vedenkulutuksesta, astianpesuaineiden valinnasta ja astianpesukoneen käyttötottumuksista.

Taulukko 2. Teemat, alatutkimuskysymykset ja haastattelukysymykset.

Teemat	Alatutkimuskysymykset	haastattelukysymykset
Subjektiiivinen eli käyttäjälähtöinen näkökulma	<ul style="list-style-type: none"> Astianpesun tärkeys ja tarpeellisuus, astianpesukoneen merkitys ja tarpeellisuus sekä astianpesuun liittyvät siisteyskäsitteet ja tottumukset. 	<p>Millainen merkitys astianpesulla on sinulle kotitaloustyönä?</p> <p>Miten tarpeellisenä työnä pidät astianpesua?</p> <p>Onko kotitaloudessasi astianpesukone?</p> <p>Millainen merkitys astianpesukoneella on arjessasi?</p> <p>Miten tarpeellisenä pidät astianpesukonetta?</p>
Rationaalinen eli työtä kehittävä näkökulma	<ul style="list-style-type: none"> Astianpesun ajoitus arkipäivän kuluksa, keittiösuunnittelu ja sen vaikutus astianpesun toimivuuteen (astianpesupöydän ja – kuivauskaapin käyttö ja tarpeellisuus, astianpesukoneen sijoittelu ja käytettävyys) sekä siisteyskäsitteiden yhteneväisyydet ja eriävyydet kotitalouden jäsenten välillä 	<p>Millaisia tottumuksia sinulla on astianpesupöydän siistinä pitämiseksi?</p> <p>Miten astianpesu sijoittuu arkipäivään?</p> <p>Millaiset työskentelyolosuhteet keittiössäsi on astianpesuun?</p> <p>Kertoisitko tiskipöydän ja kuivauskaapin merkityksestä keittiössäsi?</p> <p>Tunnistatko toteuttavasi tietynlaista rutiinia siisteyden suhteen astianpesussa?</p>
Ekologinen eli ympäristöä huomioiva näkökulma	<ul style="list-style-type: none"> vedenkulutus ja keinot sen vähentämiseen astianpesuaineiden valinta ja käyttö ekologisesta näkökulmasta sekä astianpesukoneen käyttö ekologinen 	<p>Mitä ajattelet vedenkulutuksesta astianpesussa?</p> <p>Millaisin keinoin pyrit säästämään vettä astianpesussa?</p> <p>Millaisia rutiineita sinulla on astianpesukoneen käytössä?</p> <p>Mitä muuta haluaisit kertoa liittyen astianpesukoneeseen, astianpesuaineisiin tai astianpesuun ylipäätään, sinun kotitaloudessasi?</p>

6.3 Aineiston analyysitavat

Laadullisen aineiston analyysissa on Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan tarkoitus luoda selkeyttä aineistoon ja siten tuottaa uutta tietoa tutkittavasta aiheesta. Hajanainen

aineisto tiivistetään selkeäksi ja mielekkääksi kokonaisuudeksi, josta luodaan uusia tulkinta. Aineiston ja todellisuuden välitön suhde ei myöskään ole aina oleellisin tekijä laadullisessa tutkimuksessa, vaan tutkittavien esiin tuomien merkitysten poimiminen tarkastelun kohteeksi. Näillä merkityksillä ja niiden analyysillä voidaan luoda teoreettisia ja kuvailevia tulkintoja arkitodellisuudesta. (Eskola & Suoranta, 1998, s. 137, 147-148.)

Teoreettisia tulkintoja on mahdollista rakentaa, kun on ennalta perehtynyt aikaisempiin tutkimuksiin aiheesta ja kirjallisuuteen, joka käsittelee tutkimusaihetta. Astianpesusta on olemassa kirjallista aineistoa. Olen koonnut tietoa eri lähteistä ja yhdistellyt näkökulmia, jotka ovat olleet mielestäni olennaisia tämän tutkimuksen kannalta. Myös muu, kuin suoranaisesti astianpesuun liittyvä tutkimus on auttanut tutkimusasetelman tekemisessä. Kotitaloustieteellinen tutkimus on usein laaja-alaista ja riippumatta tutkimuskohteesta, näkökulma on usein kotien arjessa ja ihmisten teoissa. Näin ollen kotitaloustieteelliset tutkimukset, joissa käsitellään kotitaloustyötä ja kotitalouden jäsenten välistä vuorovaikutusta, ovat tukeneet tutkimusasetelmani rakentumista nimenomaan kotitaloustieteelliseen näkökulmaan.

Pyrin löytämään kotitalouksien astianpesutottumuksista teemoja ja tyyppejä. Nimenomaan tutkimushenkilöiden esiintuomat merkitykset ovat tarkastelun kohteena, niiden yhteneväisyydet ja eroavuudet. Analyysin yhtenä lähtökohtana käytän Aallon (1996) jaottelua siisteyskäsitteistä: millaisia tyyppejä aineiston perusteella on astianpesutottumuksissa. Ennen kaikkea olen kiinnostunut aineistossa toistuvista teemoista, joilla pystyn kuvaamaan astianpesua suomalaisissa kotitalouksissa 2010-luvulla.

Litteroin äänitetyt haastattelut tekstimuotoon analysointia varten. Litteroinnin sopiva tarkkuus määritetään tutkimusongelman ja metodisen lähestymistavan perusteella. Jos taas kiinnostus kohdistuu haastattelussa esiin tuleviin asiasisältöihin, ei kovin yksityiskohtainen litterointi ole tarpeen. (Ruusuvuori ym., 2010, s. 245, 424.) Litterointi on jo aineiston tulkintaa. Toisin sanoen puheesta tekstiksi muutettu litteraatio on jo kertaalleen tulkittu versio analysoitavasta tilanteesta. Laadullisessa haastattelututkimuksessa on yleistä, että analysoidaan litteroitu aineisto. Perusteluna tälle on se, että suurempien kokonaisuuksien hahmottaminen on vaikeaa kuuntelemalla pelkkää nauhoitettua puhetta, ellei jopa mahdotonta. Litteroidun aineiston käsittelyssä

tulee huomioida se, että se on jo yhdenlainen tulkinta kerätystä aineistosta eikä täysin kattava. Osa informaatiosta jää kuulematta, huomaamatta tai peittyä muun puheen alle. Tutkijan tai litteroijan rajallinen huomiokyky ohjaa aineistosta tehtyä ensitulkintaa. Muutenkin tutkija tekee valintoja sen suhteen, mikä osa informaatiosta on relevanttia tutkimuskysymysten valossa. Tämä tulkinnallisuus tulee ottaa huomioon analyysissa, arvioida sen vaikutusta ja tehdä mahdollisimman näkyväksi osana tutkimusprosessia. Litteroidessa aineistoa tulkitaan jo kolmella tavalla: havainnoijana, jolla on rajallinen havainnointikyky, kulttuurin jäsenenä, jolloin tulkitaan mitä puhuja sanoo sekä tutkijana, jolloin tulkitaan sanottua ja sen relevanssia tutkimuksellisesta näkökulmasta: onko tämän tarpeellista tietoa tämän tutkimuksen kannalta. (Ruusuvuori ym., 2010, s. 427-428.) Litteroin nauhoitetut haastattelut tekstiksi niiltä osin, kun keskustelu vastasi haastattelukysymyksiini sekä muut esiin tulleet tulosten kannalta kiinnostavat keskustelun kohdat. Olen litteroinut tekstiksi varsinaisen haastattelun eli ensimmäisestä haastattelukysymyksestä lähtien ja päättyen viimeiseen vastaukseen, kun tutkimushenkilön kanssa olemme todenneet haastattelun päättyneeksi. Litterointi on puhekielistä ja mahdollisimman tarkkaa sisällöltään, mutta välillä oli vaikea saada selvää haastateltavien puheesta, joten joitain yksittäisiä sanoja on jäänyt litteroimatta. Analysoitavaksi olen ottanut litteroinnin niiltä osin, kun keskustelu mielestäni vastaa kysymyksiini. Analyysia varten siis karsiutuu melko paljon informaatiota pois, kun ajattelee alkuperäisen haastattelutilanteen sisältämää informaatiota vuorovaikutuksineen ja eleineen. Mutta uuden tiedon muodostumisen kannalta perustellut valinnat, tiivistäminen, tulkinta ja käsitteellistäminen ovat välttämättömiä toimenpiteitä. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan omat tulkinnat aiemman aiheeseen liittyvän kirjallisuuden valossa toimivat analyysin apuna. Näin aineistosta saadaan poimittua olennaiset asiat, luokiteltua niitä kategorioihin, teemoiteltua ja tyypiteltä.

6.4 Teemoittelu ja tyypittely

Teemoittelun avulla aineistosta nostetaan esiin keskeiset aiheet ja toistuvat teemat. Eskolan ja Suorannan mukaan pelkkä sitaattikokoelma teemoittain järjestettynä ei kuitenkaan vielä riitä analyysiksi. Ne voivat olla mielenkiintoisia, mutta niillä pelkästään ei saada vastauksia tutkimuskysymyksiin. (Eskola & Suoranta, 1998, s. 174–175.) Aineistolähtöisessä teemoittelussa etsitään tekstistä teemoja, joista tutkimushenkilöt

puhuvat. Keskeistä on löytää niitä merkityksiä, joista tutkimushenkilöt puhuvat. Teorian ja aineistosta nousseiden teemojen reflektointi tuo esille tutkijan näkemyksiä aiheesta ja mahdollisesti myös uutta tietoa. Näin aineiston pohjalta voidaan vastata laajemmin tutkimusraportin alussa esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Teemoittelussa on olennaista pysyä uskollisena tekstille. Tutkijan ei saisi tuoda tekstiin analyysiin sellaisia merkityksiä, joita siellä ei ole vaan tarkasteltava aineistoa kriittisesti sen sisältämien merkitysten perusteella. Voidaan pyrkiä rakentamaan johdonmukainen merkitysten verkosto. Lopputuloksen kannalta on kuitenkin kiinnostavaa tuoda esille myös ristiriitaisuudet. (Aaltola & Valli, 2010b, s. 55–56.) Tässä tutkimuksessa teemoittelu on pääasiallinen analyysimenetelmä. Tavoitteena on saada esille tutkimushenkilöiden esille tuomia merkityksiä liittyen arkiseen astianpesuun. Merkitysten yhteneväisyyksiä ja poikkeavuuksia löydettyä voidaan todeta analyysin tuottavan tutkimuksellisia tuloksia lähempää analyysia varten.

Aineiston teemoittelua voi syventää tyypittelyllä. Tyypittelyssä aineistoa ryhmitellään samankaltaisuuksien mukaan ja näiden yhdistettyjen tyyppien, mallien avulla aineistoa voidaan esittää. (Eskola & Suoranta, 1998, s. 181.) Samankaltaisuus on siis tyypittelyn peruste. Vastakohtien etsiminen ja esittäminen aineistosta puolestaan syventää analyysia. Vaikka laadullisessa tutkimuksessa ei esitetä varsinaisia tutkimushypoteeseja, joita tulisi vahvistaa tai kumota, myös ei-tyypillisten tapausten esille tuominen luo kiinnostavuutta analyysiin. Tutkijan on mahdollista verrata aineistoa aikaisempaan tietoon monipuolisemmin, kun hän tuo esille tutkimuskohteen erilaiset ulottuvuudet.

7 Tutkimustulokset ja niiden tulkintaa

Tutkimuksen pääkysymyksenä on, millaista astianpesu on tämän päivän Suomessa? Raportoin seuraavassa tulokset alakysymysten (s. 30) mukaisessa järjestyksessä. Käytän tekstissä lyhenteitä erottamaan eri tutkimushenkilöiden vastaukset toisistaan. K1, K2 ja K5 ovat kotitalouksia, joissa haastattelin kotitaloudesta yhden aikuisen jäsenen. K3, K4, K6, K7 ja K8 ovat kotitalouksia, joista haastattelin kaksi aikuista jäsentä. Näissä kotitalouksissa jäsenten vastaukset voi erottaa toisistaan esim. K3A -ja K3B -lyhenteillä. Tulosten raportointi etenee ensin kolmen näkökulman mukaan ja lopuksi tarkastelen tuloksia kokonaisuutena.

7.1 Astianpesun yksilölliset merkitykset

Astianpesu on kotitaloustyö, joka kuului kaikkien tutkimukseen osallistuneiden kotitalouksien päivittäisiin rutineihin. Suhtautuminen astianpesuun oli varsin arkinen: astianpesu oli päivittäinen toiminto, jota ei voi vältellä. Kaikissa kotitalouksissa astianpesua pidettiin välttämättömänä. Voidaan siis todeta, että tämän aineiston perusteella likaisista astioista eroon pääsemiseksi on yksi tie: pestä astiat. Airaksisen (2010) esiin tuoma näkemys siitä, että likaa vältellään ja kartetaan, pitää paikkansa. Lika ei saa jäädä astioihin, vaan siitä halutaan eroon. Tästä tutkimushenkilöt olivat yksimielisiä, ja toivat esille sen, etteivät haluaisi syödä likaisilta astioilta. Sana ”välttämätön” kuvaakin hyvin astianpesun luonnetta. Jos kotitaloudessa tehdään ruokaa ja/tai ruokaillaan, astiat likaantuvat ja väistämättä koittaa hetki, jolloin niille on tehtävä jotain.

” No mä sanoin tossa että se on välttämätön paha, se on tärkeä, ja se on semmoinen työ joka mun mielestä on tehtävä hyvin. Ett eihän voi elää eikä tehdä ruokaa jos niinku ei oo puhtaita välineitä käytettävissä siihen.” (K1)

” No on se nyt yks keskeisimpiä asioita kuitenkin must kotona, tottakai on paljon muitakin töitä jotka mun mielestä ehdottomasti kuuluu tehdä, mutta on se puhtaus mulle tärkeä ja en voi kuvitellakaan, että valmistaisin ruokaa myös muille, silleen että olis astiat jotenkin huonosti pesty.” (K4A)

Astianpesu oli siis yhtä pakollinen kotitaloustyö kaikissa tutkimuksen kotitalouksissa ja siihen suhtautuminen vaihteli hieman: enimmäkseen se koettiin melko eleettömänä rutiniutyönä. Kukaan ei ilmoittanut vihaavansa astianpesua, mutta ilmaus ”ei mitenkään lempipuuhaa” kuvaa suurimman osan suhtautumista hyvin. Yksi koki sen mieluisana,

toinen toisinaan jopa terapeuttisena. Osa halusi hoitaa astianpesun aina heti pois alta, eli se on työ joka halutaan pois päiväjärjestyksestä. Likaiset astiat pöydällä ovat kuitenkin inhottavampia kuin tiskaaminen, joten siksi työhön tartutaan rutiininomaisesti, ettei se muodostuisi ylivoimaiseksi tai ettei astioista tulisi riskiä terveydelle. Ajatus likaiselta astialta syömisestä tuntui tutkimushenkilöiden mielestä käsittämättömältä. Eikä ruokaa haluttu valmistaa likaisilla tai edes huonosti pestyillä välineillä. Ylipäättään keittiön puhtaus ja hygienia koettiin tärkeänä ja sitä vaalitaan. Tämä tulee esille myöhemmin astianpesuharjaa ja pöytäpyyhettä koskevissa vastauksissa. Muusta siivouksesta todettiin voitavan joustaa, mutta keittiötä ei voinut jättää siivoamatta.

”Se, että tiskaa pesee ne astiat koska muuten jos niin ei tee niin sitten on heti kaaos.” (K2)

Astianpesu on rutiinityö, jota pidettiin paitsi välttämättömänä, se koettiin myös keskeisenä kotitaloustyönä, jolla voitiin ylläpitää kodin siisteyttä. Voidaan sanoa kaikkien pitäneen astianpesua tärkeänä ja tarpeellisena. Tämän lisäksi tutkimushenkilöt pitivät astianpesua joko pakollisena työnä, työnä muiden joukossa tai mieluisana työnä.

Kaikissa kotitalouksissa oli astianpesukone, mutta sen käyttöruutiinit vaihtelivat hieman kotitalouksittain. Pääasiassa astianpesukone koettiin helpottavan ja nopeuttavan astianpesua, eikä siitä oltu valmiita luopumaan kuin yhdessä kotitaloudessa. Astianpesukoneen voidaan tämän tutkimusaineiston perusteella olevan kiinteä osa kotitalouksien astianpesutottumuksia. Astioita pestiin sekä koneellisesti, että käsin. Tutkimushenkilöt kuvailivat varsin samankaltaisin ajatuksin kokemuksiaan siitä, millaista astianpesu on ilman astianpesukonetta ja miten koneen myötä työ on keventynyt ja nopeutunut.

”Se on semmoinen tota yksi, varsinaisesti sellainen inhokkityö ollut ennen kun nytte on sitten säännöllisesti ollut toi astianpesukone käytössä koska siinä käy että niitä astioita vaan kertyy ja kertyy ja sit tulee röykkiö ja sitten sitten niinku se on siinä tiellä mä en pysty tekemään mitään siinä. On sitten pakko tiskata se, tiskaamiseen menee aikaa ja näin pois päin. Mutta nyt sitten kun on astianpesukone, ni se on oikeastaan ihan hauskaa, se on jotenkin mun mielestä, mä melkein niinku tykkään siitä.” (K3A)

”Joo, me on asuttu tässä kaks ja puoli vuotta ja sitä ennen, kummallakaan meistä ei ollu astianpesukonetta ja sitte kyl se oli vähän sellanen raskaampi homma tiskaus sit sillon edellisissä kodeissa, ett tuntu, ett taas pitää tiskata ja niinku, eikä mikä tiskivuori ja niinku hirvee ryhtyminen, nii ei se enää nykyään oo niin raskas kotitehtävä, ku on toi astianpesukone.” (K6A)

Käsinpesu vaatii aktiivista työskentelyä koko ajan ja siinä on monta vaihetta. Jos astioita ei pese sitä mukaa kun niitä likaantuu, ne kertyvät pinoihin pöydälle. Tutkimushenkilöt

kuvasivat, kuinka likaiset astiapiinot inhottavat ja harmittavat. Käsinpesua ei koettu siis kovin mieluisana, vaan aikaa vievänä pakkona johon oli vain ryhdyttävä. Koettiin, että ilman astianpesukonetta pärjäisi, mutta kun siihen oltiin totuttu, huomattiin kuinka se keventää astianpesutyötä. Tärkeimmät kriteerit tämän aineiston mukaan astianpesukoneen käytölle olivat ajansäästö ja työn keventyminen. Yksi haastateltavista kuvasikin osuvasti, ettei nyt tule enää sellaista harmia tiskien kertymisestä kuin ennen, jolloin kotitaloudessa ei ollut astianpesukonetta.

”Just tavallaan semmosta niinku harmia semmosesta tiskien kertymisestä ni on niin kun paljon vähemmän, eihän se nyt tietenkään kaikki häviä, mutta sitä on paljon vähemmän.”
(K6B)

Astianpesu käsin ei siis ole enää siinä mielessä raskas kotitaloustyö, ettei sitä jaksaisi tehdä. Mutta sen päivittäisyys, toistuvuus ja uusiutuvuus ovat saaneet kotitaloudet etsimään siihen helpotusta ja hankkimaan astianpesukoneen, joka tekee työn ihmisen puolesta. Tähän tutkimukseen osallistuneista kotitalouksista kuudessa (K1, K2, K3, K6, K7 ja K8) astianpesukone oli oleellinen osa kotitalouden astianpesua, eikä siitä oltu valmiita luopumaan. Moni siis vertasi sitä, millaista oli kun astianpesukonetta ei ollut ja nyt kun se on. Tämä kertookin siitä, että astianpesukone ei automaattisesti kuulu keittiön perusvarustukseen, vaan sen hankinta on tietoinen päätös tarpeeseen.

Se, että kaikilla tutkimukseen osallistuneilla oli muistissa kokemus myös toistuvasta astioiden käsinpesemisestä, sai heidät ehkä sitäkin tyytyväisemmiksi astianpesukoneen käyttäjiksi. Ajansäästö tuntuu konkreettisemmalta, kun on vertailukohta aiempaan. Näitä kotitalouksia kutsun *konepesijöiksi*, sillä perusteella, että ne eivät olleet halukkaita siirtymään takaisin käsinpesuun.

Astianpesukone mahdollistaa myös likaisten astioiden ”piilottamisen”. Käsinpesun ollessa ainut keino puhdistaa astiat, sitä tulisi tehdä aina kun on laitettu ruokaa tai syöty, ettei likaisia astioita kertyisi. Kuten yllä olevissa esimerkeissä tulee ilmi, tutkimushenkilöt harmittelivat sitä, että astioita ei tullut pestyä saman tien. Astianpesukoneeseen ne voi kuitenkin laittaa odottamaan pesua ja ovat siten pois päiväjärjestyksestä pienellä vaivalla.

Kotitalouksien käsitys siitä, kuinka tarpeellinen astianpesukone on, kuitenkin vaihteli hieman. Enimmäkseen astianpesukonetta pidettiin tarpeellisena ja tärkeänä. Kahdessa (K4 ja K5) kotitaloudessa astianpesukone oli arjessa merkityksetön.

”No siis kyllähän se, tavallaan mä en missään nimessä halua luopua siitä, kyllä mä ihan mielellään niinku ku mullon pidän sen mahdollisuuden, ett mä voin lykätä ne astiat kuitenkin sinne jos ois laiska päivä, mutta selviäisin hyvin ilmankin.” (K5)

Toisessa näistä se oli käytössä poikkeustilanteissa, arjessa sillä siis ei ollut merkitystä. Mutta siitä ei myöskään haluttu luopua, vaan haluttiin pitää se mahdollisuus, että astiat voi laittaa sinne niin halutessaan ja käyttää silloin kun syöjiä oli kerralla useampi.

Toisen kotitalouden jäsen totesi, ettei astianpesukone ollut tarpeen. Se oli olemassa asunnon aiempien omistajien jäljiltä. Sitä käytettiin toisinaan, jos oli paljon rasvaisia astioita tai astioiden koettiin tarvitsevan ajoittaista huolellisempaa pesua.

”Ei se oo tarpeen, must se on ihan niinku hillitöntä luksusta tai yllisyyttä, mitä mä en tarttis. Joku toinen on tehnyt remontin, siis se joka asu tässä ennen mua, niin se sitten on.” (K4A)

Näissä kotitalouksissa astiat pestiin käsin ja pääosin sitä mukaa kuin niitä kertyi. Näin ollen astioita ei siis alun perinkään pääse kertymään likaisina odottamaan pesua, tai määrä on niin vähäinen, ettei se häiritse keittiössä työskentelyä. Näissä kotitalouksissa ei haluttu myöskään seisottaa likaisia astioita astianpesukoneessa: kuivuvat likatiskit koettiin inhottavina ja käsinpesu saman tien pienempänä vaivana, koska näin saatiin kerralla puhdasta. Astianpesukone ei ollut näille kotitalouksille arjessa tarpeellinen, koska ei haluttu odottaa koneen täyttymistä likaisilla astioilla tai astiat oltaisiin pesty ennen konepesua niin hyvin, että ne olisivat jo käytännössä puhtaita. Näitä kotitalouksia kutsun *rutinoituneiksi käsinpesijöiksi*.

Astianpesukone hankitaan siis tarpeeseen ja kun sen käyttö omaksutaan, siitä ei olla helposti valmiita luopumaan. Pääasiassa *konepesijät* (K1, K2, K3, K6, K7 ja K8) halusivat jatkaa koneellista astianpesua, siinä nähtiin siis selkeitä etuja verrattuna käsinpesuun: ajansäästö ja työn helpottuminen. *Rutinoituneet käsinpesijät* (K4 ja K5), jotka eivät halua seisottaa likaisia astioita edes astianpesukoneessa, eivät kokeneet astianpesukonetta arjessa tarpeellisenä.

7.2 Astianpesuun liittyvä työnjako ja työskentelyolosuhteet

Kotitaloustyönä astianpesu kuului kotitalouksissa pääasiassa aikuisten jäsenten vastuulle eikä ”tiskivuorot” tulleet esiin useimmissa kotitalouksissa. Yhden hengen kotitalouksissa astianpesua ei luonnollisesti voinut jakaa. Tällöin se on työ, joka on tehtävä, huvitti tai ei.

”Pääasiassa se on semmoinen rutiini, koska mä asun yksin, mä aika usein pesen ne astiat saman tien, ett mä en käytä hirveesti astianpesukonetta muulloin kun silloin kun mullon jotkut kaverit täällä syömässä tai perhe, mun lapsuuden perhe, tai suku syömässä, se on niinku tavallaan semmonen rutiini, mut joskus myös hyvin terapeuttinen, että jos on ollut kauheen hässäkkä päivä niin sit voi kun astioita pesee, niin siinähan sit kerkee vähän ajatella kaikkee muutakin. Vähän samanlainen kun siivous oikeestaan.” (K5)

Yhden hengen kotitalouksissa (K1, K5) astiat saattoi siis pestä parhaaksi katsomallaan tavalla ja haluamanaan ajankohtana ilman neuvottelua. Yhdessä kotitaloudessa (K7) oli jaettu kotitaloustöitä vastuualueittain.

”H: Nii okei, teillä tää oli nyt sitte niinku oliko se toisen vastuualue sitte astianpesu? K7B: Mullon pyykkikone. H: Okei teillä on tehty tämmönen... K7B: koska astioissa ei tarvi erottaa, onko värillistä vai valkosta.” (K7)

Toinen kotitalouden aikuisista pesi pyykit ja toinen astiat. Tämä jako oli ollut jo kymmenen vuotta ja siihen oltiin tyytyväisiä. Muissa tutkimuksen kotitalouksissa ei tullut esille, että astianpesuun liittyisi tarkkaa työnjakoa, vaan sitä teki se, joka ehti ja työt jaettiin tilanteen mukaan (K2, K3, K4, K6 ja K8). Astianpesu oli kaikkien vastuualueeseen kuuluvaa. Sitä tehtiin sekä ruoanlaiton ohessa että ennen ja jälkeen. Tai se joka ei laittanut ruokaa, huolehti astianpesusta. Taas kerran, puhtauden arvostaminen sai tutkimushenkilöt toimimaan yhteisesti. Astianpesun ei myönnetty olevan kiistan aihe, vaan yhteinen vastuualue.

Astianpesuun kotitaloustyönä liittyy myös rationaalinen eli työtä kehittävä näkökulma. Kuten kirjallisuuskatsauksessa kerron (luku 2.4.1), astianpesu on ollut tietoisien rationalisoinnin kohde eli työ, jonka tekemistä on pyritty keventämään ja kehittämään pitkäjänteisesti työskentelyolosuhteita. Työskentelyolosuhteet astianpesuun vaihtelivat kotitalouksittain. Pääpiirteissään voidaan todeta, että kaikissa keittiöissä oli allas tai altaat, hana ja astianpesukone. Sitten tarkastelussa mennäänkin jokaisen kotitalouden keittiön ominaispiirteisiin. Työskentelyolosuhteissa yhteistä kaikille kotitalouksille oli se, että ideaali, johon omaa keittiötä verrattiin, oli melko yhtenäinen: astioiden käsinpesua varten parhaana työskentelyolosuhteena pidettiin kahta pesuallasta ja kuivauskaappia, joka kaikki hyllyt ovat rutilöitä. Tämän päätelmän tein sillä perusteella, että kotitaloudet joissa oli edellä mainitut keittiökalusteet, mainitsivat erikseen, että työskentelyolosuhteet ovat hyvät.

”Aika hyvät. Aikasemmin siinä oli siis semmoset, mmm, pienemmät altaat tai se toinen allas oli vaan ihan semmoinen pikkunen. Nyt siinä on kaks reilunkokoista allasta ja kunnollinen kuivauskaappi ja sillain, että jos pesee käsin, se on paljon helpompaa kuin aikaisemmin oli. Joo, kyllä, ihan hyvät.” (K1)

Ne kotitaloudet, joissa ei ollut kuivauskaappia sellaisena, kuin suomalaisissa keittiöissä on jo pidemmän aikaa ollut, yksi pesuallas tai yksi iso ja toinen pieni (ns. laskuallas) ja altaan ympärillä oleva taso oli esim. puuta, mainitsivat nämä piirteet erikseen. Näihin kalusteisiin ei oltu täysin tyytyväisiä, vaan vastauksista oli tulkittavissa, että he vertasivat omaa keittiötään mielessään johonkin ideaaliin. Tällöin kuivauskaapittomuus ja yksialtaisuus näyttäytyi puutteellisina työskentelyolosuhteina. Niiden kanssa todettiin pärjättävän, mutta ajatuksissa oli, jopa päivittäin yhdessä kotitaloudessa, että astianpesu helpottuisi, jos keittiön kalustus olisi toisenlainen.

”No nii, no just se ett ku ei ole toista, ni olis kiva, jos olis, ni sil olis merkitystä, jos olis kuivauskaappi.” (K4A)

Kuivauskaapin puuttumisen takia päivittäisessä astianpesussa käytetään luovia ratkaisuja, jotta astioita ei tarvitsisi kuivata käsin. Miksi keittiöt on sitten kalustettu käsinpesun kannalta puutteellisesti? Astianpesukone asennetaan usein työtason alle, jolloin astianpesukoneen päälle ei voida asentaa upotettua allasta. Jotta keittiössä olisi riittävästi työtasoja, on tehtävä kompromisseja ja tällöin monessa keittiössä päädytään yhteen työtasoon upotettuun altaaseen teräksisen tiskipöydän sijaan. Kuivauskaappi on puolestaan edelleen kovin suomalainen ilmiö ja ulkomaisten keittiökalustevalmistajien valikoimiin ei ilmeisesti aina kuulu kuivauskaappi. Tavallisesta kaapista tehdään ”kuivauskaappi” asentamalla sinne metalliset ritilähyllyt ja niiden alle irrallinen matala allas, jonne vesipisarat putoavat. Tässä vaihtoehdossa toteutuu kuitenkin vain puolittain kuivauskaapin idea, sillä umpinaisessa kaapissa astiat eivät kuivu samaan tapaan kuin alhaalta avoimessa kuivauskaapissa. Kahdessa kotitaloudessa kuivauskaappi todettiin puutteelliseksi ja sen mainittiin erikseen

”No pääosin hyvät, ett meil on kunnon tiskiallas ja sit vieressä on tollanen metallinen laskualusta, ett siinä voi niitä likasii astioita säilyttää. Mutta se mikä meillä on harmillista, on että tää on tämmönen Ikea-keittiö, jossa sitte ku on toi kuivauskaappi, ni se pohja on tollee umpinainen, ett siell ei, ett sieltä ei pääse valumaan se vesi, vaan siellä on sit sisällä semmonen, mä voin näyttää sulle, semmonen muovinen tarjotin, mihin ne tavallaan valuu sit ne vedet, niin se on must todella niinku ärsyttävä systeemi. Mä oon niinku enemmän sellaisen perinteisen suomalaisen kuivauskaapin kannalla.” (K6A)

”Ja se tiskipöytäkin kyl toimii välillä tavallaan kuivauskaappina, ett varsinkin puoliso laittaa siihen ne kuivumaan kun mä laitan ne sinne astianpesukoneeseen sit kun se on tiskannu siin on sellainen valtava vuori puhtaita astioita ja sen mielestä on epäilemättä naurettavaa, että me tiskataan käsin koska meillä olisi se astianpesukone. Mutta hän on nyt myöntynyt tähän minun ajatukseeni.” (K4A)

Astianpesukoneen myötä keittiöiden kalustus on siis muuttumassa käsinpesua ajatellen puutteellisemmaksi, mutta tilankäytön vuoksi kaikkea ei voida aina maahduttaa keittiöön, vaan on tehtävä valintoja. Joskus pieni puute työskentelyolosuhteissa voi muodostua kuitenkin päivittäiseksi ongelmaksi, johon joudutaan kehittämään ratkaisu. Tämä tuli esille yhden kotitalouden toiminnassa: kuivauskaapin puuttuessa astianpesukone toimi kuivaustelineenä.

Kuivauskaapissa myös säilytettiin päivittäin käytettäviä astioita ja keittiövälineitä (K3, K5 ja K8). Astianpesukoneen kuivaustulos ei ollut aina riittävän hyvä, tällöin astiat nostettiin vielä kuivauskaappiin, ennen paikoilleen laittamista (K3, K7 ja K8).

Pääosin kotitalouksien jäsenet olivat tyytyväisiä työskentelyolosuhteisiin. Kahdessa kotitaloudessa keittiö oli remontoitu melko äskettäin ja työskentelyolosuhteet olivat parantuneet. Yhdessä kotitaloudessa oli liian vähän laskutilaa, mutta toisaalta sen todettiin olevat hyväkin asia: kun tila loppui, oli joko pestävä astiat käsin tai laitettava koneeseen. Astianpesukoneen sijoitteluun oltiin pääasiassa tyytyväisiä. Kahdessa kotitaloudessa sitä olisi muutettu, toisessa nostettu ylemmäs ja toisessa siirretty lähemmäs allasta. Kotitalouksien jäsenet olivat omaksuneet omien keittiöidensä työskentelyolosuhteet hyvine ja huonoine puolineen. Astianpesu on siinä mielessä joustava kotitaloustyö, että jokainen kotitalous oli muokannut työtapojaan heille sopivaksi, kuten yllä oleva esimerkki kuvaa. Arkinen ja päivittäinen työ on saatava toimimaan parhaalla mahdollisella tavalla niissä olosuhteissa, jotka ovat olemassa.

Astianpesun siisteystottumuksissa ei ollut niin suurta ja monipuolista vaihtelua kotitalouksien jäsenten kesken, kuin olin ennalta oletanut. Kotitalouden sisällä siisteystottumukset olivat lähellä toisiaan tai yhtäläiset. Siisteystottumuksia selvitin astianpesupöydän, -harjan ja pöytäpyyhkeen osalta. Astianpesupöydän suhteen osa tutkimushenkilöistä piti ideaalina sitä, että astianpesupöytä on aina siisti, eikä siinä ole tiskejä (K1, K2, K4, K5 ja K6). Osa puolestaan piti luonnollisena, että pöydällä on jonkin verran tiskiä odottamassa koneeseen laittamista tai pesua (K3, K7 ja K8). Kotitalouksien jäsenten siisteystottumukset ovat muokkautuneet yhteisiksi keskustelemalla ja sopimalla. Astianpesupöytää puhdistettiin aina käytön yhteydessä, joten se ei päässyt varsinaisesti likaantumaan. Kahdessa kotitaloudessa mainittiin, että astianpesupöytää pestään aina välillä huolellisemmin puhdistuaineilla (K1 ja K4).

Astianpesun ajoittumisen suhteen kotitaloudet olivat yllättävän yhdenmukaisia: astianpesu sijoittuu arkipäivisin ilta-aikaan, töistä tulon jälkeen. Astiat pestiin ennen tai jälkeen ruoanlaiton. Pääasiallinen aika astianpesulle oli siis päivällisen laiton yhteydessä tai päivällisen syömisen jälkeen. Toki astioita pestiin myös tarpeen mukaan, syömisiä mukaillen.

”Mutta eiks se oo aika lailla niin, jos aatellaan ajankohtaa, koska meillä niinku pitää lasten arkisin tyhjentää astianpesukone, ne tyhjentää sen juuri vähän ennen kun me tullaan töistä tai sitten vasta kun me ollan tultu töistä, sit X lappaa sinne astiat ja sitte laittaa sen jossain vaiheessa päälle, ku ollaan syöty, yleensä sen jälkeen...” (K7B)

”No toiki on vähän sellainen maaninen juttu, mulla ett ku mä pesen heti, kun, joku puurolukulho saattaa aamulla kiireessä jäädä likoamaan mut ett sen mä pesen sit heti ku mä tuun, ett se on sellaista syömisiä mukailevaa se astianpesu.” (K4A)

Vaikka siisteyden kannalta moni toi esille ideaalin, että astiat pestään heti, ajoittumista kysyessä moni toi esille sen tosiasian, että aamulta on jäänyt likaisia astioita odottamaan. Joten töistä tullutta odottaa usein joko täytetty astianpesukone tai likaisia astioita pöydällä, jotka laitetaan koneeseen (K1, K3, K6 ja K7). Astianpesukone käynnistetään useimmiten päivällisen jälkeen. Poikkeavia aikoja oli käyttää astianpesukonetta aamuisin, tämä tapahtui viikonloppuna tai jos ruokailu oli venynyt niin myöhään, ettei viitsinyt häiritä naapureita käynnistämällä konetta (K3 ja K6). Yhdessä kotitaloudessa astianpesukone pesi öisin, mutta tähän varsinainen peruste oli hinnaltaan edullisemman yösähkön käyttö (K8). Toki astianpesukoneen käytössä oli siis vaihtelua, mutta selkeästi astianpesu painottui näissä kotitalouksissa arkisin ilta-aikaan. Ilta on looginen ajankohta, sillä useimmat ihmiset ovat päivisin poissa kotoa ja kotiintulon jälkeen tehdään päivällinen ja siistitään keittiö. Astianpesukonetta käytettiin silloin kun oltiin kotona. Yksi tutkimushenkilöistä perusteli tämän sillä, että haluaa välttää vesivahinkoa.

Astianpesukoneen tyhjentäminen ei tullut esille kaikkien tutkimushenkilöiden kanssa, mutta kolme kotitaloutta mainitsi tyhjentävänsä astianpesukoneen melko pian sen jälkeen, kun astianpesukone oli lopettanut pesuohjelman (K1, K2 ja K6). Näin likaiset astiat voitiin laittaa suoraan koneeseen tai ainakin mahdollisimman pian eikä niitä mielellään kasattu pöydälle. Kolmessa kotitaloudessa puolestaan tuotiin esille se, että astioita kertyy pöydälle odottamaan koneeseen laittamista (K3, K7 ja K8). Kaiken kaikkiaan likaisten astioiden kierto konepesun kautta puhtaiksi astioiksi tapahtuu nopeasti, sillä kaikissa kotitalouksissa astianpesu oli päivittäinen työ. Kaksi kotitaloutta,

joissa pestiin käsin, pesivät astiat joko saman tien tai iltaruuan päälle (K4 ja K5). Voidaan todeta, että kotitalouksissa noudatetaan korkeaa hygieniää astianpesun suhteen. Astiat ehtivät olemaan enemmänkin visuaalinen haitta kuin hygieeninen riski, vaikka ne odottaisivat astianpesupöydällä muutaman tunnin. Astianpesun ajoittuminen ilta-aikaan kertoo myös siitä, että se on tärkeä kotitaloustyö: työpäivän jälkeistä vapaa-aikaa käytetään astianpesuun, vaikka halutessaan sen voisi käyttää toisinkin.

Kotitaloudet voitiin jakaa kahteen ryhmään astianpesupöydän siistinä pitämiseksi: joko astianpesupöytä haluttiin siistiä heti ruoanlaiton ja/tai ruokailun jälkeen tai siihen pinottiin astioita odottamaan pesemistä tai astianpesukoneeseen laittamista. Astianpesukoneen päivittäinen käyttö ja astioiden kertyminen pöydälle ovat tässä aineistossa yhteydessä toisiinsa: rutinoituneet käsinpesijät siistivät astianpesupöydän syömisten mukaan. Muuten astianpesupöytä on kohde, joka ei varsinaisesti ehdi pinttymään eli sitä puhdistettiin kotitalouksissa ainakin kerran päivässä. *Konepesijöissä* oli sekä *heti siistin astianpesupöydän* (K1, K2 ja K6) haluavia, että *joustavia pinoajia* (K3, K7 ja K8).

Astianpesuharjan puhtauteen kiinnitettiin huomiota kaikissa kotitalouksissa. Sitä pyrittiin säilyttämään ilmavasti, jotta se kuivuu käytön jälkeen. Näkyvä lika oli syy heittää harja roskiin ja ottaa uusi käyttöön (K3, K6). Osassa kotitalouksista astianpesuharjan käyttöikää pidennettiin pesemällä sitä astianpesukoneessa (K1, K4 ja K7). Kaiken kaikkiaan astianpesuharjat ovat kulutustavaraa, niitä uusitaan tarpeen mukaan. Yhdessä kotitaloudessa vanhempi astianpesuharja otettiin paistinpannujen pesuun, kun uudella pestiin astiat (K8).

Pöytäpyyhe eli tiskirätti oli käytössä kaikissa kotitalouksissa. Se pyrittiin säilyttämään ilmavasti, jotta se kuivuu käytön jälkeen. Pöytäpyyhkeen siisteyteen kiinnitettiin vielä tarkempaa huomiota kuin astianpesuharjan. Se ei saanut olla haiseva, märkä mytty, vaan tutkimushenkilöt pyrkivät huuhtelemaan sen hyvin ja pitämään raikkaana. Kahdessa kotitaloudessa pöytäpyyhettä pestiin 60-asteessa pyykinpesukoneessa, jolloin sen käyttöikä piteni (K2 ja K5). Muissa kotitalouksissa pöytäpyyhe laitettiin roskiin, kun se ei enää ollut riittävän siisti (K3, K4, K6 ja K7). Parissa kotitaloudessa sitä käytettiin vielä muussa siivouksessa, kun se ei enää kelvannut keittiön tasojen pyyhkimiseen (K1 ja K8).

Astianpesuharjan ja pöytäpyyhkeen puhtaudesta oltiin siis tarkkoja ja ne olivat pääasiassa kulutustavaraa, joita uusittiin tarpeen mukaan. Melko tiuhaankin, jos tarve niin vaati.

Keittiön hygieniasta huolehdittiin kotitalouksissa tarkemmin, kuin muiden kohteiden, tästä kertoo se, että käytöstä poistettu pöytäpyyhe kelpasi muuhun siivoukseen. Päinvastoin ei kuitenkaan tehdä: keittiöntasoja ei pyyhitä muulla siivousliinalla.

7.3 Astianpesuun liittyvät ympäristöasenteet

Yleisesti suositellaan, että käsinpesu ja astioiden huuhtelu tehdään seisovassa vedessä eli altaassa on tulppa. Tämä tapa olikin käytössä neljässä kotitaloudessa (K1, K2, K5 ja K8). Lopuissa neljässä työtävät vaihtelivat tilanteen mukaan: saatettiin pestä seisovassa ja huuhdella juoksevilla (K3). Toinen tapa oli pestä tiskit laskemalla vettä pestävään astiaan, laittaa harjaan pesuainetta ja harjata astia puhtaaksi, huuhtelu tapahtui juoksevilla vedellä (K4, K6). Tällainen tapa pestä pieni määrä käsitiskiä oli tyypillinen, kun astioita pestiin vähitellen ruoanlaiton ohessa tai kun muut astiat pestiin astianpesukoneessa, mutta on joitain astioita, joita ei laiteta astianpesukoneeseen. Tutkimushenkilöt perustelivat juoksevilla vedellä pesemisen ja huuhtelun sillä, että he arvioivat sen vievän vähemmän vettä kuin altaallisen vettä laskeminen parin astian varten. Myös se, että käytössä oli vain yksi allas, jota käytettiin pesemiseen eikä huuhteluallasta ollut, sai huuhtelemaan juoksevilla vedellä. Vedenkäyttöä siis pyrittiin optimoimaan, mutta tämän tutkimusaineiston perusteella ei voida arvioida onko tällainen juoksevilla vedellä peseminen todellisuudessa vettä säästävää vai kuluttavaa? Astianpesukoneen käytön yleistymisen ja yhdessä altaassa astioiden pesemisen voidaan todeta muuttaneen käsinpesua näissä kotitalouksissa siten, että pestään herkemmin yksittäisiä käsinpesua vaativia astioita, ilman tulppia altaassa ja vettä juoksutetaan.

”No itseasiassa toi sun kommentti toikin esiin ehkä olennaisen jutun, me ei käytetä tossa tulppaa tossa altaassa, vaan sitä on sen verran vähän jotenkin sitä käsitiskiä, että sitten me pestään niitä tavallaan sillai yksitellen just, että laskee eka vähän vettä ja saippuaa, sitte tiskailee vaik muutamaa juttua ja sit huuhtelee ne. Ett mä en oikeastaan oo ihan varma, ett kumpi ois vesitehokkaampaa, niinku veden kannalta tehokkaampi ratkasu ett tota se että niinku laskis sinne sen saippuaveden ja tiskais ne ja sit laskis sen pesuveden pois ja laittais huuhteluveden, semmost mä en nimittäin tee, että...” (K6)

Astianpesukonetta pyrittiin käyttämään kaikissa talouksissa siten, että se olisi täynnä kun se käynnistetään (K2, K3, K6, K7 ja K8). Yhden hengen taloudessa pestiin vajaampia koneellisia, jotta likaiset astiat eivät joutuisi odottamaan päiväkausia pesemistä (K1). Hygienia menee siis ekologisuuden edelle, mutta kaiken kaikkiaan tutkimushenkilöt olivat tietoisia vedenkulutuksesta ja säästämiskeinoista, eikä vajaita koneellisia pesty.

Toisaalta voi olla myös, että konepesun myötä likaisia astioita kertyy helpommin ja kone täyttyy päivittäin. Astioiden käytön suhteen ei siis olla säästäväisiä.

Kolmessa kotitaloudessa mainittiin erikseen, että vedenkulutus ei huolestuta (K2, K6 ja K7). Kaupungin vesijohtoverkossa olleen kotitalouden jäsenet perustelivat tämän sillä, että heidän käsityksensä mukaan vesiputket on mitoitettu siten, että vettä riittää ja putket kestävät vedenkulutuksen. Yhdessä näistä kotitalouksista oli oma kaivo, joten siksi vedenriittävyys ei huolettanut.

”Hmm, no tota, toi on ihan kiinnostava juttu, ehkä mä oon niinkun oppinut sen, että tavallaan Uudenmaan seudulla ei oo tavallaan tarvetta säästää vettä, meidän niinku vesiputkistot on mitotettu silleen, että tai silleen niinku aika suuriksi, niin sitten että välillä pitääkin juoksuttaa tavallaan, että se ei oo niinku loppumassa täältä ja ne putket kestään sen, niin siinä mielessä me ei olla kauheen ehkä pihä vedenkäytön suhteen, mutta ehkä enemminkin sitte tietysti kuuma vesi, ni se vaatii sitte tavallaan sitä energiaa sen lämmittämiseen, että enemmän sit, jos jostain säästää, ni ehkä siitä, mutta et emmä sillai niinku, emmä yleensä juoksuta sitä vettä silloin kun mä pesen käsin, vaan teen niin, että eka laskee vettä tiskaa ja sitte laittaa hanan päälle ja huuhtelee, ett tavallaan pyrin välttämään semmosta tarpeetonta juoksuttamista, mutta emmä hirveen pihi sen veden suhteen kuitenkaan oo.” (K6A)

”No itseasiassa mä en niinku sitä vedenkulumista ajattele juur ollenkaan kun on oma kaivo ni ei tarvii miettiä että niinku jotenkin että riittääks se tai ett mistä se vesi tulee tai ett mitä ikinä, mutt tota mut sitte ku siihen menee sitä lämmintä vettä mutta sitte ku se vie sitä sähköä se lämmin vesi niin sitä sit miettii, ettei niinku sitä lämmintä vettä lorottele että ylipäätään en niinkun lorottele siinä vaan tota niinku sitte niinku seisovassa vedessä tiskaan.” (K2)

Näissä kotitalouksissa mainittiin kuitenkin erikseen se, että pyritään säästämään lämpimän vedenkäyttöä energiansäästämiseksi. Energiapihiys voikin olla tulevaisuuden kannalta merkityksellinen näkökulma kotitalouden kaikessa toiminnassa.

Vedenkulutukseen kiinnitettiin huomiota ja arkiset rutiinit astianpesussa olivat pääasiassa säästäväisiä. Yhdessä kotitaloudessa käsinpesun todettiin olevan mahdollisimman tuhlaavaista, mutta tutkimushenkilö totesi olevan säästäväisempi muussa vedenkäytössään (K4). Kotitaloudellinen ajattelu mahdollistaa suurempien kokonaisuuksien huomioimisen. Astianpesussa puhtaus ja lopputuloksena puhtaat astiat olivat selvästi pääasia. Ne ovat reunaehto, jonka rajoissa muita ehtoja toteutetaan. Hygieniä meni ekologisuuden edelle. Kotitalouksien vedenkulutus astioita pestessä herätti ajatuksia ja siihen kiinnitettiin huomiota: astianpesukoneen käytön mainittiin olevan vedenkäytön kannalta säästäväisempää, kuin käsinpesu. Vedensäästö mainittiin siis vahvana perusteluna astianpesukoneen käytölle, vaikka ajansäästö ja työn helpottuminen olivat varmasti painavammat perusteet käyttää astianpesukonetta.

Ekologisuus tekee astianpesukoneen käytöstä ehkä vielä hyväksytympää, ettei ainoa saavutettava etu olisi oman työtaakan keventyminen.

Vedenkulutuksen kannalta tuloksissa nousi esiin kiinnostava piirre: vaikka vedenkulutus olisi aiheuttanut huonoa omaatuntoa, se ei välttämättä johtanut vedensäästöön astianpesussa. Tai huoleton vedenkuluttaja puolestaan kuvasi astianpesunsa ja keinonsa säästää vettä samanlaisiksi, kuin vedenkulutuksesta huolestunut. Ympäristöä huomioivassa toiminnassa tutkimushenkilöiden puheet ja teot saattoivat siis olla ristiriidassa. Vaikka vedensäästöön ei aktiivisesti kiinnitetty huomiota, käytössä oli melko samat keinot, kuin niillä, jotka pyrkivät kiinnittämään huomiota vedensäästämiseen. Yksi kotitalous mainitsi nimenomaan säästävänsä vettä, sekä kuluttaakseen mahdollisimman vähän ja hillitäkseen jäteveden muodostumista (K8). Vesijohtoverkkoon ja viemärintijärjestelmään tämä kotitalous oli liittynyt vuoden sisällä haastattelusta, sitä ennen tällä kotitaloudella oli oma jätevesikaivo, jonka täyttymistä pyrittiin hillitsemään.

Toki varsinainen vedenkulutus selviäisi kotitalouksien vedenkulutusta mittaamalla. Tässä aineistossa selvitettiin vedenkulutukseen liittyviä käsityksiä ja tapoja. Kotitaloudet eivät juuri erottuneet ekologisuudessa vedenkulutuksen kannalta. Astianpesuaineiden valinnan ja käytön osalta kotitalouksien ekologiset arvot tulivat esille selkeämmin.

Käsinpesuaineissa ekologisuus oli kuitenkin kokonaisuudessaan toissijaista, jos pesutulos oli huono. Neljä kotitaloutta kertoi käyttävänsä nimenomaan Fairy -merkkistä käsinpesuainetta, koska olivat tyytyväisiä sen riittoisuuteen ja pesutulokseen (K2, K5, K7, ja K8). Sen todettiin puhdistavan rasvaiset astiat paremmin kuin muut kokeillut ja pienemmällä annostuksella. Samankaltaisten vastausten toistuessa, jäin miettimään onko näin todellisuudessa vai onko tuttu merkki lyönyt läpi myös aktiivisen mainostamisen myötä? Muut perustelivat käsipesuaineen valinnan tuoksulla tai tuoksuttomuudella, ympäristömerkinnällä ja hyvällä pesutuloksella. Merkkiä ei mainittu näissä kriteeriksi näissä kotitalouksissa.

Koneastianpesuaineiden valinnassa ekologisuus nousi esiin puolella kotitalouksista. Nämä kotitaloudet valitsivat ympäristömerkittyjä astianpesuaineita ja kiinnittivät huomiota konepesuaineen annosteluun (K2, K3, K4 ja K6). Toinen puoli kotitalouksista valitsi astianpesuaineet halutun olomuodon, tutun tuotemerkin, hinnan ja pesutuloksen perusteella (K1, K5, K7 ja K8). Tabletteja käytettiin kuudessa kotitaloudessa, yksi käytti

jauhemaista ja yksi nestemäistä konepesuainetta. Konepesuaineessa annostelu herätti ajatuksia: tabletit on tarkoitettu käytettäväksi kokonaisena, mutta kolme kotitaloutta ilmoitti käyttävänsä puolikkaan tai kolmanneksen yhtä koneellista kohden (K1, K2 ja K4). Tätä perusteltiin sillä, että astioihin tuntuu jäävän pesuainetta, jos käyttää koko tabletin. Yksi kotitalous oli siirtynyt tablettimaisesta jauhemaiseen konetiskiaineeseen myös siksi, että epäili annostuksen olevan liian suuri (K3). Tablettimaiset konetiskiaineet ovatkin Suomen markkinoilla uudempia kuin jauhe ja nestemäinen, joten niiden käyttö tuntui herättävän epäilyjä, mutta toisaalta ne koettiin kätevinä. Suhtautuminen niihin on siis vielä vaihtelevaa tämän aineiston perusteella. Kaikkein kotitalouksien valintaperusteena oli myös se, että käytössä oleva astianpesuaine oli havaittu hyväksi itse kokeilemalla. Huonoksi tai omaan käyttöön sopimattomaksi todettua pesuainetta ei enää hankittu.

Astianpesuaineiden valinnassa kotitaloudet esittivät monta perustetta valinnalle, joiden kaikkien tuli toteutua, joten tämän suhteen ei voida jakaa kotitalouksia yhteen tai kahteen tyyppiin. Pesuaineet valittiin siis hyvin pitkälle omien mieltymysten ja arvostusten mukaan, ekologisuus oli yksi kriteeri muiden joukossa.

Astianpesukonetta käytettiin ekologisesti siltä kannalta, että pestiin täysiä koneellisia. Koneesta myös pyrittiin pitämään huolta puhdistamalla koneen pohjalla olevaa siivilää ja puhdistamalla sitä sitruunahapolla tai astianpesukoneenpuhdistukseen tarkoitetuilla aineilla aika ajoin (K3, K5, K6 ja K7). Tällainen ylläpito pidentää koneen käyttöikää, mikä on ekologista. Koneen puhtaana pitäminen on toisaalta perusteltua hyvän pesutuloksen kannalta, joten päivittäin käytettävästä kodinkoneesta on luontevaa pitää hyvää huolta. Tässä kohtaa hygieniä ja ekologisuus kohtaavat.

Kotitaloudet olivat tietoisia vedensäästämisen tarpeellisuudesta ja erottivat sen, tehtiinkö käsinpesu juoksevilla vedellä vai tulpat altaassa. Astianpesukoneesta pidettiin huolta ja sillä pestiin täysiä koneellisia, tämä totetui kaikissa kotitalouksissa. Astianpesuaineiden valinnassa kolme kotitaloutta valitsi vain ympäristömerkittyjä astianpesuaineita, viidessä kotitaloudessa käytäntö vaihteli tai ympäristömerkintää ei mainittu. Astianpesuaineen valinnassa haluttiin selvästi noudattaa kotitalouden jäsenten asettamia kriteereitä, eikä ympäristöystävällisyys siis kuulunut kaikkien kotitalouksien valintaperusteiksi. Ekologisuudesta ei ollut löydettävissä kotitalouksissa yhtä yhtenäistä linjaa, siten että

kotitaloudessa olisi johdonmukaisesti noudatettu kaikilla osa-alueilla ympäristömyötäisiä käytäntöjä.

7.4 Yhteenveto

Astianpesu koettiin tärkeänä ja tarpeellisenä kotitaloustyönä. Sen avulla pidettiin keittiö siistinä ja toimivana. Ruoanlaitossa ja ruokailussa noudatetaan korkeaa hygieniää, joten astioiden ja työvälineiden puhtaus oli kaikissa kotitalouksissa tärkeää. Siisteystottumukset vaihtelivat hieman kotitalouksittain, mutta koska kaikki kotitaloudet mainitsivat astianpesun päivittäisenä kotitaloustyönä, pidempiaikainen astioiden kertyminen likaisina pöydille ei ollut ongelma missään kotitaloudessa. Päivän aikana astioita saattoi kertyä, mutta useimmissa kotitalouksissa astianpesu ajoittui iltaan, jolloin astianpesupöytä siistittiin. Suhtautuminen astianpesuun vaihteli ja se näkyi myös jossain määrin siisteyden toteuttamisessa. Ne kotitaloudet, joissa astianpesu oli mieluisa rutiini, pesivät astiat mahdollisimman pian ruokailun jälkeen. Tämä toteutui kahdessa tutkimukseen osallistuneessa kotitaloudessa, joissa käsinpesu oli pääasiallinen tapa pestä astiat. Muissa kotitalouksissa käytettiin pääasiassa astianpesukonetta ja ohessa myös joitain astioita pestiin käsin. Näistä kotitalouksista kolme totesi, että astioita pääsee kertymään pöydille, muissa likaiset astiat pyrittiin laittamaan koneeseen heti.

Iltapesijät siis kerryttivät tiskiä herkemmin, *syömisiään mukailevat pesijät* pyrkivät pitämään astianpesupöydän tyhjänä likaisista astioista.

Astianpesuharjan ja pöytäpyyhkeen suhteen pyrittiin noudattamaan mahdollisimman korkeaa hygieniää: astianpesuharja laitettiin kaikissa kotitalouksissa ilmastavasti roikkumaan tai sitä säilytettiin tiskialtaassa tai kuivauskaapissa, siten, että se kuivuu käyttökertojen välillä. Samoin pöytäpyyhkeen kuivumisesta ja puhtaudesta pidettiin huolta: se ripustettiin kuivumaan ja joko pestiin tai vaihdettiin uuteen, kun se alkoi haista tai näyttää likaiselta. Samoin astianpesuharja, sitä pestiin välillä astianpesukoneessa tai heitettiin roskiin. Harjan suhteen näkyvä lika oli syy vaihtaa uusi harja tilalle. Kotitalouksien tottumukset vaihtelivat, osalle astianpesuharja ja pöytäpyyhke olivat kulutustavaraa. Osa pyrki löytämään niille jatkokäyttöä muussa puhdistuksessa, kuin keittiössä. Kotitalouden jäsenistä se, jolla oli tiukemmat kriteerit astianpesuharjan ja pöytäpyyhkeen suhteen, vaihtoi niitä uuteen. Ekologiset pyrkimykset astianpesuharjan ja

pöytäpyyhkeen suhteen eli jatkokäyttö muussa siivouksessa, eivät tarkoittaneet sitä, että pesuaineiden ja vedenkäytönkin suhteen oltaisiin tuotu esiin ekologisia pyrkimyksiä.

Yksi kotitalous mainitsi pyrkivänsä säästämään vettä välttääkseen vedenkulutusta ja estääkseen jäteveden muodostumista. Muuten kotitaloudet joko kiinnittivät huomiota vedenkulutukseen tai eivät kiinnittäneet. Kiinnostavaa ja ajankohtaista oli se, että energiansäästö mainittiin vedensäästön sijaan. Puhtaus on kuitenkin astianpesun ensisijainen tavoite, joten vettä ei välttämättä säästetty vaikka vedenkulutus olisikin huolestuttanut. Sitä säästettiin mielummin jossain muussa, kuin astianpesussa. Astianpesukoneen käyttö mainittiin tapana säästää vettä niissä kotitalouksissa, joissa sitä käytettiin arkisin säännöllisesti. Kokonaisuudessaan kotitaloudet olivat tietoisia vedenkulutuksesta eikä sitä juoksutettu turhaan. Käsipesu ilman tulppia ja huuhtelu juoksevilla vedellä oli kuitenkin sen verran yleistä, että jäteveden muodostumisen kannalta, säästävämpi tapa pestä astioita käsin olisi varmasti tarpeen tai sitten pestä kaikki astiat astianpesukoneessa ja välttää käsipesua.

Astianpesuaineiden valinnassa tuli esille monia kriteereitä ja jokaisella kotitaloudella oli omat perusteet valinnoille. Tuttu tuotemerkki käsipesuaineen valintaperusteena nousi esille. Seuraavaksi yleisin peruste oli ympäristömerkki ja hyvä pesutulos. Tuoksu tai tuoksuttomuus koettiin yhtä tärkeänä, riippuen omista mieltymyksistä. Konepesuaineen valinnassa haluttu olomuoto, hinta ja ympäristömerkintä olivat tärkeimmät kriteerit. Ne, jotka mainitsivat hinnan valintaperusteeksi, eivät maininneet ympäristömerkkiä. Ympäristömerkin maininneet eivät puhuneet hinnasta. Konetiskiaineen olomuoto oli tärkeä kriteeri ja se perusteltiin useimmin annostelun helppoudella. Kolmessa kotitaloudessa pesuainetabletti puolitettiin, loput viisi annostelivat konetiskiaineet ohjeen mukaan. Kiinnostavaa oli se, että neljässä kotitaloudessa tabletin annostuksen epäiltiin olevan liian suuri ja astioihin jäi tutkimushenkilöiden mielestä astianpesuainetta, jos käytti kokonaisen tabletin kerralla.

Seuraavassa esittelen siivouskäytäntöjen tarkemmat kuvaukset Aallon mukaan, joita vertaan tämän tutkimuksen tuloksiin:

- *Tuurisiivoaja* siivoaa, kun on aikaa tai huvittaa siivota. Säännöllisyys ei kuulut tähän käytäntöön.
- *Siivousta välttelevässä käytännössä* pyritään siirtämään siivous mahdollisimman kauan ja samalla yritetään aktiivisesti keksiä keinoja siivoustarpeen vähentämiseksi. Siivous ei kiinnosta, eikä siivoamaan ryhdytä mielellään.

- *Rutiinisiivous* on huolellista tiettyinä siivouspäivinä siivoamista oli sitten likaisen näköistä tai ei. Siivoaminen koetaan mieluisaksi, eikä mieliala tai aika vaikuta siivouksen perusteellisuuteen.
 - *Siivousta kehittävä käytännölle* on tyypillistä, että seurataan siivousaineiden ja -välineiden kehittymistä sekä pyritään hankkimaan uusia tuotteita, jotta siivoaminen olisi helpompaa.
- (Aalto, 1996, ss. 46-47)

Kun vertaan tuloksia Aallon siivouskäytäntöihin, voin todeta, että *rutinoituneet käsinpesijät* ja *syömisitä mukailevat pesijät* jotka halusivat että astianpesupöytä on aina siisti, vastasivat joiltain osin *rutiinisiivojaa*. Astianpesu tehtiin säännöllisesti ja aina mahdollisimman pian mielialasta riippumatta. *Konepesijät* ja *iltapesijät* joilla oli tapana pinota astioita astianpesupöydälle, vastaavat joiltain osin *tuurisiivojia*: astianpesuun tartuttiin vähän myöhemmin kun oli aikaa ja itselle mieluisa hetki. Astianpesu ja siivous ovat siinä mielessä eri tyyppisiä kotitaloustöitä, että astianpesu on päivittäistä ja siivousta tehdään harvemmin. Nämä kaksi kotitaloustyötä kulkevat kodeissa rinnakkain ja niiden avulla huolehditaan kodin siisteydestä. Tutkimusaineistossa tuli ilmi, että siivouksen ajoittamisesta joustetaan herkemmin kuin astianpesun. Toisin sanoen, siivousta lykätään tuonnemmaksi ja astianpesu tehdään lähes poikkeuksetta päivittäin. Tämä yksityiskohta selventää mielestäni sitä, miksi tästä aineistosta ei löytynyt astianpesun siisteyskäsitusten suhteen niin suurta vaihtelua kuin olin alunperin ajatellut.

Taulukko 3: Nimeä tämä taulukko

Astianpesu on välttämätön ja tarpeellinen kotitaloustyö.			
Astianpesukoneen merkitys arjessa			
Konepesijä: Astianpesukonen on päivittäin käytössä		Rutinoitunut käsinpesijä: Astianpesukonetta käytetään harvoin	
Perusteita tarpeellisuudelle: Säästää aikaa, astianpesu helpompaa, likaisia astioita ei kerry pöydälle, likaiset astiat saa pois näkyvistä, kone tekee työn ja itse voi tehdä jotain muuta. Helpottaa kaikin puolin astianpesua.		Perusteita tarpeettomuudelle: Ei halua odottaa koneen täyttymistä tai koneellinen pesu olisi turhaa, kun astiat pestään kuitenkin käsin ennen koneeseen laittamista. Erikoistapauksissa (ei jaksa pestä, todella rasvaisia astioita tai erityisen paljon likaisia astioita) käytössä	
Joustava pinoaja, siistiä sopivan hetken tullen tai kun tila loppuu. Iltapesijä		Heti siisti astianpesupöytä Syömisiä mukaileva pesijä	
vettä pyritään säästämään	Vedenkulutukseen kiinnitetään huomiota		vedenkulutukseen ei kiinnitetä huomiota
Vedensäästäjät: vettä käytetään mahdollisimman vähän, huuhtelu ja tiskivettä käytetään liotukseen, astianpesukone pesee 1-2 krt/vko	Vettä pyritään säästämään: käyttää säästävaisesti: seisova vesi käsinpesussa, astianpesukoneen käyttö: täysiiä koneellisia	Ei kuitenkaan säästä vettä astianpesussa, vaan muussa käytössä.	Energian säästäjät: lämpimän veden käyttöä rajoitetaan, astianpesukoneen käyttö: täysiiä koneellisia, ei pestä juoksevilla vedellä, vältetään esipesua ennen konepesua
Käsinpesuaineen valintaperusteita		Konepesuaineen valintaperusteita	
<ul style="list-style-type: none"> - tuttu tuotemerkki (Fairy) - ympäristömerkitty - pesee hyvin - tuoksuu hyvälle - tuoksuton 		<ul style="list-style-type: none"> - ympäristömerkitty - pesuaineen olomuoto: tabletti, jauhe tai neste - edullinen hinta - ei sisällä väriaineita - tuttu tuotemerkki 	

8 Johtopäätökset

Kokonaisuudessaan tutkimukseen osallistuneet kotitaloudet olivat jokainen selvästi kehittäneet astianpesutottumuksiaan siten, että ne palvelivat kotitalouden toimintaa. Toimiva astianpesu helpotti arkea ja sen toimivuudesta pidettiin huolta. Vaikka olisi kenties mukavaa olla tiskaamatta, kukaan ei tuonut sitä vaihtoehtoa esille. Yksilöllinen mukavuudenhalu olla näkemättä vaivaa keittiön siisteyden eteen jäi toiseksi astianpesulle. Ensisijaisesti haluttiin, että astiat ovat puhtaat, paikallaan ja käytettävissä. Astianpesuun oli hankittu tarvittavat välineet ja niistä pidettiin huolta sekä uusittiin tarpeen mukaan. Toimimattomat työskentelyolosuhteet ärsyttivät ja niihin kehitettiin ratkaisuja, oli sitten kyseessä epämiellyttävän hajuinen käsitiskiaine, likainen tiskiharja tai astianpesun kannalta huonosti kalustettu keittiö. Toimivista työskentelyolosuhteista oltiin kiitollisia, sillä astianpesu oli kaikissa kotitalouksissa päivittäistä ja hyvät työtilat helpottivat työtä.

Varsinaista työnjakoa ei ollut kuin yhdessä kotitaloudessa, muissa astianpesusta kannettiin vastuuta siten, että se palveli kotitalouden toimintaa. Joko se tehtiin ruoanlaiton yhteydessä, jälkeen tai sitten se, joka ei ollut tehnyt ruokaa pesi astiat. Astianpesua siis arvostetaan niin paljon tai sen lopputulosta, että sen toimimaan saamiseksi nähdään vaivaa. Tutkimukseen osallistuneet kotitaloudet olivat iältään, koulutustaustaltaan ja monella tapaa myös elämäntavaltaan melko yhdenmukainen joukko. 30-45 vuotiaita, korkeakoulutettuja ja työssäkäyviä tai hoitovapaalla olevia uudellamaalla asuvia aikuisia. Kaikissa kotitalouksissa tehtiin ruokaa itse ja ruoanlaitto oli mieluisaa. Tämä varmasti vaikutti siihen, että myös keittiön haluttiin olevan puhdas ja kunnossa. Tutkimushenkilöt olivat siis astianpesua omiin tarpeisiin sopivaksi kehittelevää joukkoa, joilla arki on hallussa. Tämä tukee teoriataustassa esiin tuomaani väitettä siitä, että likaisia astioita notkuva tiskipöytä kuvasta sitä, että arki kelluu: olemisessa ei ole rytmiä ja päivittäisistä rutiineista ei saa kiinni. Tutkimushenkilöt kokivat astianpesun tarpeellisenä ja merkittävänä. Puhtaus ja taito tehdä kotitaloustöitä kulkivat käsi kädessä, niillä saatiin aikaan mielekästä kodintuottamistoimintaa.

Aineistossa tuli esille myös se, että astiat jäävät välillä pesemättä ja siihen tuntuu kuluvan aikaa. Että usein on muita kiireitä ja astiat pestään kun ehditään. Mutta huoli ja harmi pesemättömistä astioista osoittaa, että kyse on tärkeästä työstä.

Oletin ennakkoon, että astianpesu aiheuttaisi kotitalouksien jäsenten kesken kiistoja. Tämä ennakko-oletus kumoutui jo aineistoa kerätessä. Selvisi, että tutkimukseen osallistuneiden kotitalouksien jäsenet halusivat saada astianpesun toimivaksi. Useimmissa kotitalouksissa astianpesu oli yhteinen vastuualue, yhdessä se oli kotitalouden toisen aikuisen vastuulla. Hallman (1990) mainitsee kotitalouden jäsenten keskinäisen vuorovaikutuksen merkityksellisyyden kotitalouden toiminnan kannalta (Hallman, 1990, s. 27). Astianpesua oli nimenomaan määritelty tehtäväksi yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi ja kommunikaation avulla. Kotitalouksissa paneuduttiin arkiseen puuhaan päivittäisenä rutiinina, mutta astianpesun sujuvoittamiseksi oltiin nähty vaivaa. Ennakko-oletukseni siitä, että toimiva astianpesu on tärkeä, toteutui tämän aineiston perusteella. Miksi astianpesu on niin tärkeä? Se on vahvasti sidoksissa syömiseen ja ruoanlaittoon, molemmat toistuvat kotona ja kodin ulkopuolella useita kertoja päivässä. Ruoanlaitto on paitsi kotitaloustyö, nykyään monelle myös mieluista harrastus. Näin ollen työvälineistä halutaan pitää hyvää huolta. Astianpesu on ahkeran kotikokin välinehuoltoa rutiininomaisen kotitaloustyön lisäksi.

Suomalainen astianpesun rationalisointi näkyy nykypäivän kotitalouksissa. Valitettavasti se ei näkynyt kaikissa tutkimukseen osallistuneissa kotitalouksissa siten, että esimerkiksi käsinpesua varten olisi optimaaliset työskentelyolosuhteet. Kaikissa kotitalouksissa arvostettiin hyviä työolosuhteita astianpesun kannalta ja kunnollinen pesuallas tai -altaat ja kuivauskaappi kuuluvat näihin. Suomalaiset keittiöt on varmaankin pääosin varustettu näillä. Astianpesukoneen yleistymisen ja ulkoimaisten keittiökalustevalmistajien keittiökalusteiden yleistyminen ovat saaneet aikaan sen, että osasta keittiöistä puuttu kuivauskaappi. Sitä kuitenkin kaivattiin ja se oli tarpellinen. Työtehoseuran näkemys hyvistä astianpesuolosuhteista on selvästi muuttunut käytännön kautta yhteiseksi käsitykseksi ja yleisesti tavoitelluksi työskentelyolosuhteiksi. Länsimainen siisteyskäsitys astioiden suhteen näkyi myös tutkimusaineistossa, likaa ei haluttu nähdä, haistaa saati maistaa astioista, vaan likaiset astiat olivat kaikille luonnollisesti likatiskiä.

Ekologisuus tuli esille enemmänkin piilomerkityksinä, kuin varsinaisena ohjenuorana, jonka mukaan astianpesu tehdään. Astiat halutaan puhtaiksi ja siinä kuluu vettä, energiaa ja pesuaineita. Tämän tutkimuksen kotitalouksissa kaiken kaikkiaan pyrittiin välttämään tuhlailevaa vedenkulutusta (ei juoksuteta turhaan vettä, ei huuhdella astioita turhaan, pestään täysii koneellisia ja käytetään tulppia altaassa), mutta vain yksi kotitalous säästi

vettä nimenomaan hillitäkseen jäteveden muodostumista. Vedensäästö nimenomaan tältä kannalta on perusteltua ja siihen tulisikin kiinnittää enemmän huomiota. Jo esimerkiksi se, että likaisia astioita tulisi kodeissa vähemmän, vähentäisi pestävien astioiden määrää ja vedenkulutusta. Astianpesuun kuluu kotitalouksissa keskimäärin 25 litraa vettä vuorokaudessa. Lähinnä energiansäästämisen näkökulmasta, tästä vesimäärästä voitaisiin toivottavasti vielä vähentää, jolloin ympäristön kuormitus vähenisi. Kenties astianpesukoneissa ja niiden astia- ja aterinkoreissa olisikin seuraava rationalisoitava kohde? Astianpesukone, johon mahtuu mahdollisimman paljon astioita, jotka on nimenomaan suunniteltu kestämään koneellista pesua olisi yksi mahdollinen skenaario, jolla astianpesua helpotettaisiin entuudestaan. Ylipäätään ekologisesti kestävä elämäntavan omaksuminen ja ylläpitäminen on tärkeää ja väistämätöntä. Jos sitä ei ole omaksunut, sen voi yhtä hyvin aloittaa yhdeltä kotitalouden toiminnan osa-alueelta ja laajentaa muille. Astianpesu voi yhtä hyvin olla se, jota kautta ympäristömyönteinen toiminta omaksutaan tavaksi elää ja toimia. Astianpesuharja ja pöytäpyyhe, joita arkikielessä kutsutaan tiskiharjaksi ja -rätiksi, eivät myöskään olleet kotitalouden jäsenten kesken kiistan aihe siisteyden osalta. Paremminkin niin, että niidenkin osalta pyrittiin pitämään kiinni yhteisistä tavoitteista ja se, joka oli tarkempi näiden työvälineiden puhtaudesta, vaihtoi ne aiemmin.

Kotitalouksilla oli siis erilaisia ajatuksia vedenkulutuksesta astianpesussa: osa kiinnitti huomiota vedenkulutukseen ja pyrki säästämään vettä. Osa ei kiinnittänyt, mutta silti näiden kotitalouksien astianpesutottumukset olivat silti hyvin lähellä toisiaan, nämäkään kotitaloudet eivät tuhlaileet vettä. Suomessa ei ole pulaa puhtaasta vedestä, mutta vedenkulutukseen kiinnitetään automaattisesti huomiota.

9 Luotettavuus

Laadullisessa tutkimuksessa, jollaista tämä opinnäyte työ edustaa, luotettavuutta arvioi tutkija läpi prosessin, mm. tuomalla esille omat ennakko-oletuksensa aiheesta, hyväksymällä roolinsa aktiivisena osallistujana haastatteluun, perustamalla aineiston keruunsa aiempaan kirjallisuuteen ja raporttimalla tekemiensä ratkaisut perusteluineen mahdollisimman tarkasti. (Eskola & Suoranta, 1998, s.209-212.) Nämä edellä mainitut seikat olen pyrkinyt huomioimaan läpi tutkimusprosessin ja mahdollisuuksien mukaan kirjoittamaan auki raporttiin. Etenkin kirjallisuuskatsauksessa olen pyrkinyt erottamaan muiden kuin omat ajatukseni, perustelevaan teoreettiset valintani tämän tutkimuksen kannalta ja tarkastelemaan astianpesua muutenkin, kuin kotitaloustieteellisen tutkimuksen kannalta. Kotitaloustieteen lähtökohta on monitieteinen, joten siksi onkin ollut perusteltua tuoda astianpesua ja sen vaikutuksia esiin eri näkökulmista.

Tutkimusasetelma ja -kysymykset luotiin monitieteisen kirjallisuuskatsauksen pohjalta. Pyrin huomioimaan kotitaloudet osana yhteiskuntaa ja käsittelemään kotitaloustyön merkitystä yksilöille. Teoriataustassa esittelen astianpesun tekijät kotitalouksissa. Vaikka kyseessä on yleisesti tiedossa olevat arkiset välineet, tarvikkeet, kalusteet ja laitteet, kaikista oli saatavilla tutkimuksen kannalta merkityksellisiä lähteitä. Kirjallisuuskatsaus tuki käsitystäni siitä, että astianpesu on niin tärkeässä osassa kotitalouksien arjessa, että sitä kannatti tutkia tarkemmin yksittäisten kotitalouksien osalta. Keräsin aineiston haastatteleamalla kotitalouksia astianpesun yksilöllisistä merkityksistä, työskentelyolosuhteista, siisteyskäsitteistä ja ympäristöasenteista. Tutkimusjoukon koko on siinä mielessä riittävä, että samankaltaisuuksia tuli nyt esille ja aineistossa oli havaittavissa kylläntymistä, esimerkiksi astianpesun ajoittumisen kohdalta.

Aineiston keruu on tehty luotettavin menetelmin, tutkimushenkilöt vastasivat omin sanoin kysymyksiin ja mahdollisesti epäselviä kysymyksiä täsmennettiin haastattelun aikana. Aineisto on kuitenkin kerätty jokaisesta kotitaloudesta kertaluontoisesti eli se on ikäänkuin näyte yksittäisten kotitalouksien astianpesutottumuksista. Päivittäistä kotitaloustyötä tutkittaessa ajallisesti pidemmän jakson tarkastelu toisi luotettavampia tuloksia. Näen kuitenkin, että melko vähän tutkittuun aiheeseen ja opinnäytetyönä, tämänkin laajuinen aineisto tuo oman lisänsä jatkotutkimuksia ajatellen.

Haastattelujen litterointi tehtiin huolellisesti, jotta kaikki kerätty tieto saataisiin analysoitavaksi. Puhekielen tulkitseminen ja käsitteellistäminen aiheuttaa jonkin verran aineistokatoa eikä kaikkia pienimpiä merkityksiä ole välttämättä nostettu esiin. Aineiston analyysin kannalta oli merkityksellistä poimia usein toistuvat teemat.

Taulukko 2., johon on koottu kirjallisuudesta nousseet näkökulmat ja niiden alatutkimuskysymykset ja näiden perusteella muodostetut haastattelukysymykset, lisää työn luotettavuutta, haastattelussa on kysytty nimenomaan kirjallisuudessakin mainituista aihealueista. Haastattelukysymyksiä ei ole muodostettu tutkijan arkikäsitteiden perusteella.

Tutkimushenkilöt suostuivat tutkimukseen vapaaehtoisesti ja olivat halukkaita kertomaan kotitaloutensa astianpesutottumuksista. Kotitaloustyöt ovat jossain määrin henkilökohtainen asia, eikä niistä varmaan haluta kertoa tai näyttää kaikkea julkisesti. Näen kuitenkin, että tutkimushenkilöt kuvasivat vastauksissaan avoimesti ja hyvinkin totuudenmukaisesti kotitalouden toimintaansa. Se, että joissain kotitalouksissa jäsenet myönsivät, ettei keittiö ole aina siisti tai että toisen kotitalouden jäsenen tietyt tavat astianpesussa saattavat ärsyttää, tukee käsitystäni siitä, että kysymyksiin vastattiin hyvinkin rehellisesti ja nimenomaan oman kotitalouden toiminnan kannalta. Kaikissa kotitalouksissa jäsenet kertoivat astianpesutottumuksistaan varmasti ja yksityiskohtaisestikin kuvaillen. Osa tutkimushenkilöistä vastasi kysymyksiin lyhyillä toteamuksilla, jotka kuitenkin vastasivat näiden kotitalouksien osalta siihen, millaista astianpesu on. Osa haastateltavista kertoi aiheesta laveammin ja enemmän pohdiskellen. Kaikkien vastausten informaatioarvo oli yhtä suuri, mutta laajemmissa vastauksissa tuli toki enemmän pohdintaa kotitaloudentoiminnasta ja kodintuottamistoiminnasta. Haastattelun aikana esitin jatkokysymyksiä, jos tutkimushenkilö toi esille kiinnostavan piirteen kotitaloutensa astianpesutottumuksista. Jo haastattelun alussa painotin, että yksilölliset näkemykset, kokemukset ja merkitykset, sekä oman kotitalouden toiminnan kuvaaminen ovat juuri se kiinnostava ja arvokas näkökulma, jota tutkimusaineistoon toivotaan.

Ekologisuuden ja siisteyskäsitteiden tutkimisen kannalta suurempi tutkimusjoukko olisi voinut antaa vankemman aineiston tutkimustulosten osalta. Nyt aineisto on siinä mielessä kattava ja kuvaava, että siitä voidaan tulkita kahdeksan suomalaisen kotitalouden astianpesun tottumuksia 2010-luvulla ja vastaa niiltä osin tutkimusongelmaan.

Siisteykäsityksien tutkiminen haastatteluaineiston perusteella osoittautui haasteelliseksi. Kysymyksenasettelu ei niiltä osin ollut täysin onnistunut ja muokkasinkin haastattelurunkoa hieman ensimmäisen haastattelun jälkeen siten, että kysyin suoraan astianpesupyyhkeen ja astianpesuharjan siisteystottumuksista yleisten siisteystottumusten sijaan. Vastaukset jäivät melko toteavalle ja kuvailevalle tasolle, siisteyden tarvetta ei niinkään kyseenalaistettu tai perusteltu tarkemmin. Jälkikäteen voi todeta, että astianpesun eri näkökulmat: subjektiivinen, rationaalinen ja ekologinen ovat itsessään niin laajoja, että syvällisemmän ja monipuolisemman aineiston saamiseksi jokainen näkökulma itsessään olisi oman tutkimuksen arvoinen.

Tämän tutkimuksen arvo saattaakin olla siinä, että se toimii esikartoituksena sille, mitä osa-alueita astianpesusta voitaisiin tutkia tarkemmin ja millä menetelmin saataisiin lisää arvokasta tietoa kotitalouksien toiminnasta. Tämän työn suurin arvo on ollut kokonaisprosessi sen tekijälle. Opinnäytetyössä olen voinut rohkeasti kokeilla kykyjäni tutkijana. Vaikka tutkimus- ja aineistonkeruumenetelmä ovat varsin perinteisiä, koin ne tutkimusaiheen kannalta parhaiksi. Luotettavuuden kannalta nimenomaan yksittäisten kotitalouksien jäsenten haastattelu omissa kodeissaan toi nähdäkseni aineistoon aitoutta ja sitä kautta tutkimushenkilöiden omat näkemykset tulivat esille.

Analyysissa olen pyrkinyt olemaan uskollinen aineistolle ja sen sisältämälle merkityksille. Olen pyrkinyt välttämään yleistyksiä, joita aineistossa ei ole vaan nostamaan esille juuri niitä piirteitä astianpesusta, joita tutkimushenkilöt toivat esiin. Aineistossa on myös yksityiskohtia, jotka eivät tule esiin. Liian monien yksityiskohtien esiin nostaminen olisi tehnyt tuloksista sirpaleisen, yhteenvedon ja tärkeimpien merkitysten kannalta oli pitäydyttävä toistuvissa aiheissa. Näistä tärkein oli se, että kaikissa kotitalouksissa astianpesua pidettiin tärkeänä ja välttämättömänä työnä. Sama piirre tuli esiin Mäntylän (2010) tutkimuksessa. Tämä varhain aineistosta esiin noussut piirre vahvisti käsitystäni työn tulosten vahvistuvuudesta, jolla Suoranta (1998, s. 214) tarkoittaa tutkimuksen tulkintojen saavan vahvistusta aiemmista tutkimuksista, jotka käsittelevät samaa aihetta.

10 Pohdintaa

Tutkimusprosessi kokonaisuudessaan on ollut opettavainen ja kiinnostava, jopa ollessaan pitkäkestoinen ja välillä seisahtunut. Astianpesu pro gradun -aiheena kummeksutti ensin itseänikin saati muita ihmisiä. Aihe ei kuitenkaan jättänyt minua rauhaan ja osoittautui kaikessa arkisuudessaan kiinnostavaksi ja monipuoliseksi. Aiheen rajaaminen ja tarkasteleminen näkökulmista oli hyvä ratkaisu, joka helpotti aineistonkeruuta. Toisaalta laajempi ja kokonaivaltaisempi näkökulma olisi aina kiinnostavampi, mutta tässä laajuudessaan tehty työ palvelee hyvin perimmäistä tarkoitustaan, kotitalousopettajan opintojen opinnäytetyötä. Oma kiinnostukseni astianpesuun heräsi opettaessani kotitalouden oppitunneilla, mikä arkisessa askareessa on sellaista, että sitä toisinaan vältellään? Tähän löysinkin tutkimuksesta vastauksen: juuri se arkisuus ja toistuvuus. Astianpesua ei pääse pakoan, vaan se on kodin seinien sisäpuolella vastassa, joten on ymmärrettävää, että siihen kyllästyy toisinaan. Astianpesu osoittautui kuitenkin työksi, joka lopulta tehdään. Tutkimushenkilöt olivat kehittäneet kotitaloutensa toimintaa astianpesun osalta niin sujuvaksi kuin mahdollista. Vastuun kantaminen ja jakaminen olivat osa astianpesutottumuksia. Vastuullisuus tuli esille myös siinä, että ympäristöä pyrittiin huomioimaan astianpesutottumuksissa.

Astianpesussa on tutkittavaa vielä jatkossakin. Kotitalouksien ekologisten astianpesukäytäntöjen tarkempi tutkiminen olisi ajankohtainen ja kiinnostava aihe. Tämän tutkimuksen perusteella kotitalouksilla on varsin korkea hygieniakäsitys ja kotitaloustöiden tekemiseen on taitoja ja näkemystä, joiden pohjalta kodeissa arkiset työt saadaan sujumaan oman kotitalouden toimintaan sopivalla tavalla. Astianpesun rationalisointityö, joka oli yksi tutkimukseni näkökulmista on mielestäni jatkuva prosessi, jota tehdään kotitalouksissa ja jota tulisi tehdä myös jatkuvasti kotitalouksia varten. Seuraava rationalisoinnin aihe voisi olla ympäristömyötäisen astianpesun kehittäminen. Nähdäkseni käsinpesutottumukset ovat koneellisen astianpesun myötä muuttuneet keittiöissä: pienet määrät tiskiä pestään helposti juoksevalla vedellä. Kotitalouksia ajatellen, olisi hyödyllistä saada lisää tietoa tavoista, joilla kotitaloudet voivat säästää vettä ja energiaa kotitalouksissa.

Keittiösuunnittelussa olisi hyvä huomioida se, että astianpesukone ei poista astioiden käsinpesun tarvetta. Näin ollen kahdelle altaalle on edelleen tarve. Ja suomalaisen arkea helpottamaan kehitetyllä astiankuivauskaapilla on edelleen paikkansa kodeissa.

Peruskoulujen kotitalousopetuksella on kenties oma vaikutuksensa siihen, miksi kaikki tutkimushenkilöt olivat niin yksimielisiä kuivauskaapin ja kahden pesualtaan tarpeellisuudesta, nämä työskentelyolosuhteet on varmaankin löydettävissä lähes jokaisesta kotitalousluokasta ympäri Suomea. Astianpesu onkin myös kotitalouden oppituntien välttämättömyys, jonka kautta oppilaat voisivat tarkastella monipuolisesti puhtautta ja siihen tarvittavia tekijöitä.

Nyt kotitalouksissa on havaittavissa piirteitä siitä, että pesuaineiden valinnassa ja koneellisen astianpesun suosimisessa otetaan ympäristö huomioon. Astianpesun muiden kotitalouden toiminnan osa-alueiden ohella tulisikin kehittyä ympäristöä huomioivaan suuntaan ja kotitalouksien astianpesutottumuksien tutkiminen sähkön- ja vedenkulutuksen kannalta olisi kenties tarpeellinen. Kodeissamme on yhä enemmän energiakuluttavia ja toisaalta energiatehokkaita laitteita, mutta osaammeko käyttää niitä energiaa säästäen. Yhden kotitalouden toiminnon muokkaaminen ympäristöystävällisemmäksi, voisi edesauttaa myös muiden toimintojen kehittymistä ympäristömyötäisempään suuntaan. Tämän aineiston perusteella kotitaloudet pyrkivät olemaan ekologisista, mutta se ei ole aina helppoa ja teot jäävät joskus puolitiehen. Kestävän kehityksen kannalta ekologisuutta tulisikin korostaa arkisissa valinnoissa.

Kotitaloustyö on työtä, jota tehdään kodeissa aikakaudesta toiseen. Menetelmät ja välineet muuttuvat, mutta perimmäinen piirre, se että työtä tekevät kotitalouden jäsenet itselleen ja toisilleen. Palkka työstä vaihtelee, astianpesussa se on puhtaus. Kotitaloustieteellisen tutkimuksen menetelmin voidaan kuvata sitä, miten kotitalouksissa eri aikakausina toimitaan. Vaikka perustoiminnot ovat samat, keräämällä tietoa kotitalouden toiminnasta voidaan kuvata niitä piirteitä, joihin kotitalouksien jäsenet ovat ja eivät ole tyytyväisiä. Tämän tiedon valossa on mahdollista kehittää kotitalousopetusta ja siten tulevaisuuden kotitalouksien jäsenten toimintaa siihen suuntaa, että jäsenillä on taidot ja välineet toimia oman kotitaloutensa parhaaksi.

Lähteet

- Aalto, K. (1996). *Kotisiivous - osa arjen hallintaa*. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.
- Aaltola, J. & Valli, R. (2010). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I*. Juva: PS-Kustannus.
- Aaltola, J. & Valli, R. (2010b). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*. Juva: PS-kustannus.
- Airaksinen, T. (2010). *Saasta: filosofinen johdatus jätteen todellisuuteen*. Helsinki: Johnny Kniga.
- Arasalo, A. (1996). *Astianpesun rationalisointi suomalaisessa keittiössä vuodesta 1900 vuoteen 1970*. Pro gradu -tutkielma.
- Aulanko, M. (2010). *Pesu- ja puhdistusaineet: Johdatus siivouskemiaan*. Helsinki: Suomen siivoustekninen liitto ry.
- Aulanko, M., Huovinen, M. & Lehtinen M-L. (2010). *Teemana työ*. Helsinki: Otava.
- Cantell, H. (2004). *Ympäristökasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Douglas, M. (2000). *Puhtaus ja vaara. Ritualistisen rajavedon analyysi*. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Fågel, S., Jonsson, M., Korvela, P. & Kupiainen, A. (2011). *Arki Haltuun*. Helsinki: Väestöliitto.
- Hallman, H. (1988). *Kotitaloustyö ja sen yksilöllinen merkitys "Marttyyrit", "syylliset" ja "ne jotka tietävät mitä tahtovat"*. Helsinki: Helsingin yliopiston Kodin taloustieteen laitoksen julkaisuja 1/1988.
- Hallman, H. (1990). *Kotitalouden toiminnan analyttiset kuvausjärjestelmät*. Helsinki: Helsingin yliopiston kodin taloustieteen laitoksen julkaisuja 1/1990.
- Hauthal, H.G. & Wagner, G. (2004). *Household cleaning, care and maintenance products: chemistry, applications, ecology and consumer safety*. Augsburg: Verlag für chemische Industrie.
- Haveri, M. (2009). Teknologia kotitalouksien arjessa. Teoksessa Janhonen-Abruquah, H. (toim.) *Kodin arki*. Helsinki: Helsingin yliopisto. Kotitalous- ja käsityötieteiden laitoksen julkaisuja
- Haverinen, L. (1996). *Arjen hallinta kotitalouden toiminnan tavoitteena: kotitalouden toiminnan filosofista ja teoreettista tarkastelua*. Helsinki: Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos.
- Haverinen, L. e. (1998). *Kotitalousopetus uuden vuosituhannen kynnyksellä*. Helsinki: WSOY.
- Heikkilä, T., Aaltonen, H. & Valkosalo, T. (2010). *Siivoustyön käsikirja*. Helsinki: Siivoussektori.
- HSY (2015). Käytä vettä järkevästi. Luettu 17. 4 2015. <https://www.hsy.fi/fi/asukkaalle/kodinvesiasiat/kaytavettajarkevasti/Sivut/default.aspx>
- Jokinen, E. (2005). *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kettunen, M., Routi, N. & Aalto, K. (2000). *Puhdas raikas koti*. Porvoo: WSOY.
- Korvela, P. & Tuomi-Gröhn, T. (2014). *Arjen rakentuminen ja rytmit perhe-elämän käännekohtassa*. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.
- Korvela, P. (2003). *Yhdessä ja erikseen: perheenjäsenten kotona olemisen ja tekemisen dynamiikka*. Helsinki: Stakes.
- Lepistö, V. (1994). *Joko Teillä on primuskeitin? Kotitalousteknologian saatavuus ja tarjonta Helsingissä 1800-luvun puolivälistä 1910-luvun lopulle*. Helsinki: Suomen historiallinen seura.

- Malin, A. & Pehkonen, I. (2000). *Asuttava asunto: arkielämä suunnittelun lähtökohtana*. Helsinki: Työtehoseura.
- Malin, A. (2009). *Asumistoiminnot muutoksessa*. Teoksessa Janhonen-Abreuah, H. (toim.) *Kodin arki*. Helsinki: Helsingin yliopisto. Kotitalous- ja käsityötieteiden laitoksen julkaisuja.
- Mäntylä, T. (2010). *Nuorten aikuisten koti, kulutus ja ajankäyttö*. Kuluttajaviraston julkaisusarja 3/2010.
- Markkola, M. (1. 4 2010). Markkola: astioiden kuivaamisesta. *Ylioppilaslehti*. Luettu 21.4.2015. <http://ylioppilaslehti.fi/2010/04/markkola-astioiden-kuivaamisesta/>
- Mielke, R. (2004). *The Kitchen: history, culture, design*. Berlin: Feierabend.
- Moisio, T., Lähteenoja, S. & Lettenmeier, M. (2008). *TavaraMIPS. Kodin tavaroiden luonnonvarojen kulutuksen arviointi*. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.
- Nysten, A. (2008). *Kemikaalikimara. Kotitalouksille tarkoitettuja ohjeita astianpesuun*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.
- Pantzar, M. (2000). *Tulevaisuuden koti : arjen tarpeita keksimässä*. Helsinki: Otava.
- Pelto-Huikko, A. V. (13. 11 2009). *Vesikoulu Tietopaketti jätevedestä, sen puhdistuksesta ja ympäristövaikutuksista Suomessa*. Luettu 17.4.2015. http://www.vesikoulu.fi/assets/docs/vesikoulu_tietopaketti_jatevedesta.pdf
- Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Ylänne, S. & Paavilainen, E. (2011) *Tutkimuksen voimasanat*. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Ruotsi, S. (2013). *Kerää ja kata. Vanhaa ja uutta yhdistellen*. Helsinki: WSOY.
- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (2010). *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino.
- Salo, V. & Lettenmeier, M. (2006). *SähkölaiteMIPS - Käyttöään ja energiatehokkuuden vaikutus sähkölaitteiden aiheuttamaan materiaalipanokseen*. Luettu 20.4.2015. <http://www.sll.fi/mita-me-teemme/tuotanto-ja-kulutus/mips/materiaaleja/sahkolaitemips.pdf>
- Teho-lehti. (1955) N:o 6/1955.
- Teho-lehti (1958) Koneellista astianpesua. N:o 12/1958.
- Tilastokeskus (2012) *Suomen virallinen tilasto (SVT): Kotitalouksien kulutus 2012, Liitetaulukko 3. Kotitalouksien eräitä varantoja kotitalouden koon mukaan prosentteina kotitalouksista vuosina 2006 ja 2012*. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 4.4.2016. http://www.stat.fi/til/ktutk/2012/ktutk_2012_2012-11-05_tau_003_fi.html
- Tilastokeskus. (2013). (30. 12 2013). *Kotitaloudet ja kulutus kotitaloustyyppin mukaan 2006–2012*. Luettu 25.3.2015. http://www.stat.fi/til/ktutk/2012/ktutk_2012_2013-12-30_kat_001_fi.html
- Tilastokeskus. (2015) *Tietoa tilastoista. Käsitteet ja määritelmät. Kotitalous*. Luettu 25. 3.2015. <http://www.stat.fi/meta/kas/kotitalous.html>
- Tilastokeskus (2015b) *Suomen tilastollinen vuosikirja 2015*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Turkki, K. (1999). *Kotitalousopetus tienhaarassa: teknisistä taidoista kohti arjen hallintaa*. Helsinki: Helsinki : Helsingin yliopiston kotitalous- ja käsityötieteiden laitos.
- Työtehoseuran kotitaloustiedote N:o 2/1962.
- Työtehoseuran kotitaloustiedote N:o 40/1965.
- Varjonen, J., Aalto, K. & Leskinen, J. (2005). *Kotityön markkinat. Sitran raportteja 45*. Helsinki: Edita Prima Oy.
- YLE. (22. 11 2011). *Astiankuivauskaapin keksijä Maiju Gebhard*. Luettu 27. 3 2015 osoitteesta. http://www.stat.fi/til/ktutk/2012/ktutk_2012_2013-12-30_kat_001_fi.html

Ymparisto.fi. (8.12.2014). *Jätevesikuormituksen vähentäminen. Jätevesien muodostuminen kotitaloudessa.* Luettu 17. 4 2015 http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Rakentaminen/Rakennushanke/Talotekniset_jarjestelmat_LVI/Kiinteiston_jatevesien_kasittely/Puhdistamosivusto_jatevesien_kasittelymenetelmista/Jatevesikuormituksen_vahentaminen/Jatevesikuormituksen_vahentaminen%288171%29

Ympäristöministeriö. (25. 6 2013). *Mitä on kestävä kehitys?* Luettu 27. 3 2015. http://www.ym.fi/fi-fi/Ymparisto/Kestava_kehitys/Mita_on_kestava_kehitys

Liitteet

Liite 1. Tiedoksi tutkimushenkilöille

TIEDOKSI TUTKIMUSHENKILÖILLE

29.1.2016

Teen Helsingin yliopistossa pro gradu -tutkielmaa aiheesta Astianpesu 2010-luvulla – tapaustutkimus suomalaisista kotitalouksista. Kerään tutkimusaineiston haastattelemalla kotitalouksien aikuisia jäseniä astianpesuun liittyvistä ja kokemuksista ja merkityksistä heidän kotitaloudessaan. Teemahaastattelut suoritetaan haastateltavien kotona ja luvalla otan myös kuvia kotitalouden keittiön astianpesupisteestä. Haastattelut äänitetään ja litteroin ne tekstitiedostoksi. Tutkimushenkilöiden henkilöllisyys ei tule esille tutkimusraportissa. Kuvia ei julkaista ilman tutkimushenkilöiden lupaa. Tutkimusaineisto jää tutkijan tutkimuskäyttöön ja sitä käsitellään luottamuksellisesti. Haastattelun luottamuksellisuus turvataan niin, että siitä tehtyä äänitallennetta käsittelee vain tutkija. Pro gradu -tutkielmaan voidaan sisällyttää suoria otteita haastatteluista.

Kiitos osallistumisestasi haastatteluun!

Liite 2. Haastattelurunko

Kiitos osallistumisesta haastatteluun! Näin saan kerättyä arvokasta tietoa nykypäivän kotitalouksien astianpesusta. Tutkimuksen tuloksista on varmasti hyötyä kotitalousopettajaksi opiskeleville ja jo valmistuneille kotitalousopettajille.

1. Millainen merkitys astianpesulla on sinulle kotitaloustyönä?
2. Miten tarpeellisenä työnä pidät astianpesua?
3. Onko kotitaloudessasi astianpesukone?
4. Millainen merkitys astianpesukoneella on arjessasi?
5. Miten tarpeellisenä pidät astianpesukonetta?
6. Millaisia tottumuksia sinulla on astianpesupöydän siistinä pitämiseksi?
8. Miten astianpesu ajoittuu arkipäivään?
9. Millaiset työskentelyolosuhteet keittiössäsi on astianpesuun?
10. Kertoisitko tiskipöydän ja kuivauskaapin merkityksestä keittiössäsi?
11. Tunnistatko toteuttavasi tietynlaista rutiinia tiskiharjan ja tiskirätin siisteyden suhteen?

(Entä kotitalouden muut jäsenet, millaisina näet heidän siisteystottumuksensa tiskiharjan ja tiskirätin suhteen?)
13. Mitä ajattelet vedenkulutuksesta astianpesussa?
14. Millaisin keinoin pyrit säästämään vettä astianpesussa?
15. Miten valitset astianpesuaineen?
16. Millaisia rutiineja sinulla on astianpesukoneen käytössä?
17. Mitä muuta haluaisit kertoa liittyen astianpesukoneeseen tai astianpesuaineisiin?
18. Tuleeko mieleesi muuta mitä haluaisit kertoa astianpesusta kotitaloudessasi?

Liite 3. Tutkimukseen osallistuneet kotitaloudet ja niiden taustatietoa

Kotitalous (tunniste)	Kotitalouden jäsenten lukumäärä ja ikä	asumismuoto	koulutusaste	astianpesukone
Kotitalous 1 (K1)	yksi aikuinen (30-35 -vuotias)	kerrostalo	korkeakoulutus	on
Kotitalous 2 (K2)	yksi aikuinen (30-35 vuotias) ja kaksi alle kouluikäistä lasta	omakotitalo	korkeakoulutus	on
Kotitalous 3 (K3)	Viikolla yksi aikuinen (30-35 vuotias), viikonloppuisin myös toinen aikuinen (30-35- vuotias)	kerrostalo	korkeakoulutus	on
Kotitalous 4 (K4: K4A ja K4B)	Kaksi aikuista, 30-35-vuotiaita	kerrostalo	korkeakoulutettuja	on
Kotitalous 5 (K5)	Yksi aikuinen, 40-45-vuotias	kerrostalo	korkeakoulutettu	on
Kotitalous 6 (K6 K6A ja K6B)	Kaksi aikuista (30-35-vuotiaita)	kerrostalo	korkeakoulutettuja	on
Kotitalous 7 (K7 K7A ja K7B)	kaksi aikuista (40-45-vuotiaat) ja kaksi kouluikäistä lasta	kerrostalo	aikuiset korkeakoulutettuja	on
Kotitalous 8 K8 K8A ja K8B	kaksi aikuista (30-35-vuotias ja 40-45-vuotias) ja yksi lapsi	omakotitalo	aikuiset korkeakoulutettuja	on